Presidenza del Consiglio dei Ministri
Dipartimento per le Pari Opportunità

ICMPD
International Centre for Migration Policy Development

Tanulmány az emberkereskedelmet követő tapasztalatokról a Cseh Köztársaságban, Magyarországon, Olaszországban és Portugáliában

Esélyegyenlőségi Osztály – Miniszterek Tanácsának Elnöksége, Olaszország
Nemzetközi Migrációs Politikát Fejlesztő Központ (ICMPD)
2010

Készült
Az Európai Bizottság – Igazság, Szabadság, Biztonság Főigazgatóságának
Bűnmegelőzési és Bűnözés Elleni Küzdelem Program
anyagi támogatásával

Tanulmány az emberkereskedelmet követő tapasztalatokról a Cseh Köztársaságban, Magyarországon, Olaszországban és Portugáliában

Esélyegyenlőségi Osztály – Miniszterek Tanácsának Elnöksége, Olaszország

Nemzetközi Migrációs Politikát Fejlesztő Központ (ICMPD)

2010

Támogatta a Bűnmegelőzési és Bűnözés Elleni Küzdelem Program, Európai Bizottság – Igazgatóság –Igazság, Szabadság, Biztonság

Írta:
Barbara Cuzuioc-Weiss és Chantal Lacroix

Kutatócsoport:
Elisa Napolitano, Roberta Amore, Francesca Biccari, Ilaria Chiapperino, Oriana De Caro, Krémer Ferenc, Martina Zikmundová, Madalena Duarte és Chantal Lacroix

A tanulmány elkészítésében közreműködött: Jenny Andersson, Madalena Duarte, Isabella Orfano , Martijn Pluim, Valerie Quadri, Marta Santos, Olga Šifferová, Elisa Trossero, Végh Viktória és Martina Zikmundová

Szerzői jogok:

Esélyegyenlőségi Osztály – Miniszterek Tanácsának Elnöksége, Olaszország

Nemzetközi Migrációs Politikát Fejlesztő Központ (ICMPD), 2010

Minden jog fenntartva. A szerzői jogok jogosultjának engedélye nélkül jelen tanulmány részleteiben sem sokszorosítható, másolható vagy alakítható át, semmilyen formában vagy eszközzel elektronikusan vagy mechanikusan, ideértve a fénymásolatot, felvételt, vagy bármely tárolási vagy helyreállítási rendszert.

Presidenza del Consiglio dei Ministri
Dipartimento per le Pari Opportunità
Largo Chigi, 19
00187 Roma

Nemzetközi Migrációs Politikát Fejlesztő Központ (ICMPD)
Gonzagagasse 1, 5. Emelet
Bécs, Ausztria
A-1010
www.icmpd.org

Jelen kiadvány az 'Transznacionális irányítási mechanizmus kialakítása a származási- és a célországok között az emberkereskedelem áldozatainak - TRM-EU' projekt keretein belül készült. A kiadvány tartalmáért az ICMPD Esélyegyenlőségi Oszályának kizárólagosan felelős és az semmi esetre sem értékelhető az Európai Bizottság nézeteként.

Arculat szerkesztés: ANH & Florin Paraschiv
Nyomtatás és kötés: OstWest Media
Fotó: Daniel Cojanu

ISBN: 978-3-900411-64-0

Előszó

Az emberkereskedelem az emberi jogok alapvető sérelme,, mely nagyszámú nőt, férfit és gyermeket érint a világ minden táján. Az érintett személyeknek az emberkereskedelem során szembe kell nézniük a megtévesztés, a bántalmazás, a szenvedés és a megtorlás különböző formáival, melyek gyökeresen alakítják át életüket. Akiknek sikerül elmenekülniük a kizsákmányoló körülmények közül és az emberkereskedelem ellen küzdő szervezetek támogatása alá kerülnek, a speciális védelmi és támogatási programoknak köszönhetően esélyt kapnak életük újraértelmezésére és az önmegvalósításra. Az emberkereskedelem áldozatává vált személyek e folyamatban való támogatása érdekében, az emberkereskedelem ellen küzdő szervezeteknek mindig őszintén figyelniük kell rájuk és valamennyi nyújtott szolgáltatás középpontjába kell helyezniük igényeiket.

„Az emberkereskedelmet követő tapasztalatok a Cseh Köztársaságban, Magyarországon, Olaszországban és Portugáliában" című tanulmány fő célja az emberkereskedelem áldozatául esett személyek valódi szükségleteinek felismerése annak érdekében, hogy az emberkereskedelem ellen irányuló válaszlépéseket azokra alapíhassuk. „. Mindamellett jelen tanulmány készítése során nemcsak az áldozatokat, hanem az emberkereskedelem ellen küzdő szakembereket is meghallgattuk. A legtöbb megállapítás azt mutatja, hogy az emberkereskedelem áldozatául esett személy, valamint a hatóságok és a szolgáltatók közötti adekvát kommunikációs csatornák és a megfelelő, jól időzített információmegosztás kritikus fontossággal bír az emberkereskedelem elleni beavatkozások valamennyi szintjén, azaz a személyazonosság megállapításától kezdve, a társadalmi befogadáson át a támogatott önkéntes visszatérésig. Továbbá a tanulmány kiemeli azt is, hogy az emberkereskedelem elleni válaszlépéseknek mindig rugalmasnak kell lenniük és az emberkereskedelem áldozatául esett személyek

személyes szükségleteihez, profiljához és személyes körülményeihez kell illeszkedniük.

Az Esélyegyenlőségi Osztály és a Nemzetközi Migrációs Politikát Fejlesztő Központ (ICMPD) hisz abban, hogy jelen tanulmányban meghatározott ajánlások értékes hozzájárulást jelentenek az emberkereskedelem ellen hivatásszerűen küzdő szakértők és a segítettek szemszögéből nemcsak az emberkereskedelem áldozatainak megfelelő segítési és támogatási módszerek kialakításához, hanem a szociális védelmi rendszer fejlesztéséhez is a származási-, tranzit és a célországban. Ahogy azt a legfontosabb nemzetközi és európai jogforrások – beleértve Az Európa Tanács Egyezményét az emberkereskedelem elleni fellépésről – is hangsúlyozzák, az emberkereskedelem áldozatainak átfogó és hatékony védelme érdekében, alapvető fontosságú, hogy valamennyi ajánlás és cselekvés azon a hozzáálláson alapuljon, mely az emberkereskedelem áldozatát, annak jogait és szükségleteit helyezi az emberkereskedelem elleni beavatkozások középpontjába.

Összefoglalva, bízunk abban, hogy jelen tanulmányban megfogalmazott ajánlások útmutatóul szolgálnak majd valamennyi emberkereskedelem ellen küzdő szereplő számára a napi munka során, csakúgy, mint a törvényalkotók számára az emberkereskedelem ellen, nemzeti vagy nemzetközi szinten való fellépés során. Az ilyen jellegű fellépéseket, minden esetben, mind az emberkereskedelem áldozata, mind az az ellen küzdő szereplő oldaláról kifejezett igények és vélemények alapján javasolt kialakítani.

Peter Widermann
Főigazgató
ICMPD

Köszönetnyilvánítás

A "Tanulmány az emberkereskedelmet követő tapasztalatokról a Cseh Köztársaságban, Magyarországon, Olaszországban és Portugáliában" a "Transznacionális irányítási mechanizmus kialakítása a származási- és a célországok között az emberkereskedelem áldozatainak – TRM-EU" uniós támogatással készült projekt keretei között készült, melyet az Esélyegyenlőségi Osztály – Miniszterek Tanácsának Elnöksége, Olaszország a Nemzetközi Migrációs Politikát Fejlesztő Központtal (ICMPD) közösen valósított meg. Külön köszönet illeti meg az Európai Unió (EU) "Bűnmegelőzési és Bűnözés Elleni Küzdelem Program" – Projekt Támogatás 2007 elnevezésű támogatási programját a TRM-EU projekt támogatásáért, valamint az olasz Esélyegyenlőségi Osztályt, a Cseh Köztársaságot, Magyarországot és Portugáliát a jelen tanulmány kapcsán végzett kutatás támogatásáért. A tanulmány a "Figyelem az áldozatoknak. Az azonosítás, visszatérés és támogatás tapasztalatai Dél-Kelet Európában" című kézikönyv folytatása, melyet 2007-ben adtak ki a USAID finanszírozású "Transznacionális irányítási mechanizmus (TRM) fejlesztését szolgáló támogatási program az emberkereskedelem áldozatává vált személyek számára Dél-kelet Európában" című projekt keretében.

Külön köszönet és hála mindazoknak, akik hozzájárultak a jelen tanulmányhoz kapcsolódó kutatáshoz; mindenekelőtt az emberkereskedelem áldozatává vált személyeknek, akikkel a tanulmány kapcsán interjúk készültek a Cseh Köztársaságban, Magyarországon, Olaszországban és Portugáliában: köszönet az igen nehéz személyes kérdések megbeszélésére fordított időért, hajlandóságért, őszinteségért és bátorságért. A kutatók kérdései megválaszolásának nyíltsága és őszintesége elengedhetetlen volt jelen tanulmány sikeres elkészítéséhez. Az azonosítás; kríziskezelés és védelem; hosszabb távú támogatás és társadalmi befogadás; bűnügyi és polgári eljárások, a visszatérés és a társadalmi befogadás során megélt tapasztalataik, valamint vallomásaik képezik jelen tanulmány eredményeinek és ajánlásainak alapját.

Az emberkereskedelem áldozatává vált személyeken túl számos, a Cseh Köztársaságban, Magyarországon, Olaszországban és Portugáliában az emberkereskedelem ellen küzdő szereplő is részt vett megbeszéléseken a tanulmány kapcsán. Külön köszönet illeti mindannyiukat a TRM-EU projekt támogatásáért és a segítségért, melynek folytán fontos információkhoz férhettünk hozzá. A köszönetnyilvánítás szól valamennyi a kutatást támogató és elősegítő szervezetnek, beleértve – Potugáliában – az Irmãs Adoradorast, az Espaço Pessoát, az Associação para o Planeamento da Família, a Serviço de Estrangeiros e Fronteirast, a Comissão para a Cidadania e a Igualdade de Género and Associação Solidariedade Imigrantét; a Cseh Köztársaságban – a Caritas Czech Republicát, a La Strada Czech Republic és a Cseh Köztársaság Rendőrségét; Olaszországban – a Cooperativa Sociale Dedalus – Napolit, a Cooperativa Sociale Comunità Oasi 2 San Francesco – Tranit (BA),az Associazione Mimosa – Padovát, az Associazione On the Road – Martinsicuro (TE) és ECPAT Italia onlus – Rómát; és Magyarországon – a Nemzeti Nyomozó Irodát, a Fővárosi Bíróságot és a Magyar Baptista Szeretetszolgálatot.

Jelen tanulmányhoz kapcsolódó kutatást az a tény tette lehetővé, hogy rengeteg szervezet egyezett bele a kutatókkal való találkozásba, amely úgy a nagyra becsülendő mértékű nyitottságot, mint az emberkereskedelem áldozatává vált személyeket segítő szolgáltatások javítása melletti elkötelezettséget mutatja. Valamennyi szervezet, amely támogatta és elősegítette a kutatást, arra ösztönözte kedvezményezettjeit, hogy beszéljenek nyíltan azon helyzetekről melyekkel szembe kellett nézniük, amely segítette az emberkereskedelem áldozatává vált személyek szempontjából releváns információk összegyűjtését. Továbbá ezen szervezetek egyes képviselőivel is készültek interjúk jelen tanulmányhoz. Hozzájárulásukat és a kutatókkal megosztott információikat igen nagyrabecsüljük és elismerjük.

Külön köszönet illeti az ICMPD emberkereskedelem elleni csoportját a terepen végzett kutatás, valamint a tanulmány szerkesztésének folyamata során nyújtott folyamatos támogatásáért, különösképp Jenny Anderssont a Cseh köztársaságban, Magyarországon és Portugáliában lefolytatott

tényfeltáró missziókért, melyek során értékes információkat gyűjtöttünk. Szintén külön köszönet Jenny Andersson-nak, Elisa Trossero-nak és Martijn Pluimnak tanácsaikért és egyéb hozzájárulásukért, Chantal Lacroix-nak a kutatóműhelyek vezetéséért, valamint jelen tanulmány első változatának kidolgozásáért, Barbara Cuzuioc-Weiss-nek a tanulmány véglegesítéséért, valamint Galina Vadaska-nak a projekttel kapcsolatos folyamatos és időszerű pénzügyi tanácsadásért. Ezenfelül kiemelt köszönet illeti Isabella Orfanot is, aki "Az emberkereskedelem áldozatává vált személyek transznacionális irányítási mechanizmusának fejlesztésére szolgáló európai útmutató: TRM-EU" című tanulmányt, ugyanazon projekt keretei között készítette el és felbecsülhetetlen hozzájárulással szolgált jelen tanulmányhoz is.

A tanulmány különböző célországokban való koordinálását professzionális és elhivatott csapatokból álló fókuszpontok tették lehetővé. Mindenekelőtt köszönet Valerie Quadri-nak, aki biztosította az öt kutatóból álló csapat időszerű és hatékony együttműködését Olaszországban és a tanulmány elkészítéséhez is hozzájárult; Olga Šifferová-nak a Cseh Köztársaságban; Végh Viktóriának Magyarországon; és Nuno Gradimnak Portugáliában.

Végül külön köszönet a kutatócsoport tagjai,: Elisa Napolitano, Roberta Amore, Francesca Biccari, Ilaria Chiapperino, Oriana De Caro, Krémer Ferenc, Martina Zikmundová és Madalena Duarte.,részére, akik szintén nagy hozzájárulással szolgáltak. Öröm volt a közös munka, amely felbecsülhetetlen információkkal szolgált mind az emberkereskedelem áldozatává vált személyek tapasztalatairól az emberkereskedelem elleni fellépés valamennyi szintjén, mind a kiválasztott emberkereskedelem ellen küzdő szereplők nézeteiről.

Tartalomjegyzék

Előszó **3**

Köszönetnyilvánítás **5**

Tartalomjegyzék **8**

Összefoglaló **10**

1. A kutatás keretei **16**

1.1. Háttér és célkitűzések 16
1.2. További kapcsolódó publikációk 19
1.3. Kutatási módszertan 23
1.4. A tanulmány korlátai 28
1.5. Etikai vonatkozások 30
1.6. Terminológia 32

2. Általános Emberkereskedelem Elleni Rendszer a Cseh Köztársaságban, Magyarországon, Olaszországban és Portugáliában **38**

2.1. A Cseh Köztársaság 38
2.2. Magyarország 42
2.3. Olaszország 44
2.4. Portugália 48

3. Az emberkereskedelem áldozatává vált személyek toborzással kapcsolatos élményei **51**

4. Azonosítás **54**

4.1. Bevezetés 54
4.2. Az emberkereskedelem áldozatává vált személyek tapasztalatai 55
4.3. Az emberkereskedelem ellen küzdő szereplők tapasztalatai 66
4.4. Összefoglalás 73

5. Kríziskezelés és védelem – Hosszútávú segítségnyújtás és társadalmi beilleszkedés **76**

5.1. Bevezetés 76
5.2. Az emberkereskedelem áldozatává vált személyek tapasztalatai 77
5.3. Az emberkereskedelem ellen küzdő szereplők tapasztalatai 93
5.4. Összefoglalás 102

6. Visszatérés és társadalmi beilleszkedés 106
6.1. Bevezetés 106
6.2. Az emberkereskedelem áldozatává vált személyek tapasztalatai 107
6.3. Az emberkereskedelem ellen harcoló szereplők tapasztalatai 115
6.4. Összefoglalás 121

7. Büntető és Polgári Eljárások 124
7.1. Bevezetés 124
7.2. Az emberkereskedelem áldozatává vált személyek tapasztalatai 125
7.3. Az emberkereskedelem ellen küzdő szereplők tapasztalatai 129
7.4. Összefoglalás 137

8. Záró gondolatok és ajánlások 140

Hivatkozások 147

Összefoglaló

Jelen tanulmány a jelenlegi transznacionális irányítási rendszer, beleértve az azonosítás; a kríziskezelés és védelem; a hosszabb távú támogatás és társadalmi befogadás; a büntető és polgári eljárások, valamint a visszatérés és a társadalmi befogadás értelmezésének részletes, tapasztalatalapú ismertetését célozza, egyrészt az emberkereskedelem áldozatai másrészt a Cseh Köztársaság, Magyarország, Olaszország és Portugália emberkereskedelem ellen küzdő szereplői által észleltek és tapasztaltak alapján.

Az emberkereskedelem áldozatainak valódi, életszerű támogatási és védelmi igényének minden esetben az emberkereskedelem elleni beavatkozások középpontjában kellene állnia. Ezért az emberkereskedelem áldozatai és az emberkereskedelem ellen küzdő szereplők, jelen tanulmányban bemutatott nézeteinek és tapasztalatainak ideális esetben befolyásolniuk kellene a transznacionális irányítási mechanizmus fejlődését az olyan országokban, mint a Cseh Köztársaság, Magyarország, Olaszország és Portugália, melyek az emberkereskedelem származási-, tranzit és célországait képviselik. Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy jelen tanulmány nem jelenti az adott ország emberkereskedelem elleni politikájának és struktúrájának összegzését, illetve értékelését. Elismerés illeti a kormányzati, nem-kormányzati és nemzetközi szereplőket az emberkereskedelem elleni beavatkozások valamennyi szintjén, az azonosítástól kezdve, a visszatérésen át a társadalmi befogadásig.

A tanulmány bevezetéseként a négy résztvevő ország jelenlegi transznacionális irányításimechanizmusa alapvető, de semmi esetre sem kimerítő jellegű áttekintését adjuk. Az információgyűjtés főként tényfeltáró missziók, valamint a "A származási- és célországok közötti transznacionális irányításimechanizmus kialakítása az emberkereskedelem áldozatainak – , TRM-EU" projekt keretében kiadott kérdőíveken keresztül valósult meg.

Noha a tanulmány kapcsán végzett kutatás fókuszában nem a toborzási folyamat maga állt, hanem az áldozatok emberkereskedelmet követő tapasztalatai, néhány válaszadó saját kezdeményezésére beszélt az emberkereskedelem során átélt tapasztalatairól is. Irányításijuk alapján, többnyire ismerősük illetve barátaik szervezték be őket munkahellyel illetve állással kecsegtető hamis ígéreteikkel. Sok esetben az emberkereskedőtől való függőséget tovább súlyosbította, hogy az áldozatok iratait elvették, őket fizikai és pszichikai erőszakkal megfélemlítették illetve adósságba verték.

Az emberkereskedelem áldozataivá vált személyeket a szereplők széles köre azonosította, beleértve az olyan hivatalos azonosítási csatornákat, mint a rendészeti szervek, bírák, szociális munkások vagy civil szervezetek, és az olyan nem hivatalos azonosítási csatornákat is mint magánszemélyek vagy maguk az áldozatok. Bizonyos esetekben az azonosítási lehetőségek elszalasztása vagy elnyújtotta az kizsákmányolt helyzet fennállását vagy az emberkereskedelem áldozatainak nem megfelelő, a bűncselekmény áldozata helyett bűnelkövetőként való bánásmódját eredményezte (pl.: a célországban való illegális tartózkodásuk következtében stb.). Ebben a tekintetben az emberkereskedelem ellen küzdő szereplők struktúrát illetve eljárásrendet igényeltek annak érdekében, hogy képessé váljanak az emberkereskedelem áldozatainak megfelelő módon és időben történő azonosítására. Továbbá hangsúlyozták valamennyi olyan releváns szereplő képzésének fontosságát, akik résztvevői lehetnek az azonosítási fázisnak, ideértve a rendőrtiszteket, bírákat, orvosokat stb.

Az emberkereskedelem áldozatává vált személyek átfogó azonosítási eljárása során mind negatív mind pozitív érzelmek széles spektruma fellelhető. Ezek egyike volt a célországban való illegális tartózkodásuk miatti félelem vagy félelem a kizsákmányolójuk általi esetleges következményektől, de egyúttal a szégyen is, melyet az emberkereskedelemben való áldozattá válásuk illetve rendőrség általi letartóztatásuk felett éreztek. Idővel e negatív érzések általában olyan pozitív érzésekbe fordultak, mint a kizsákmányolt helyzetéből való kimenekülés miatti hála és megkönnyebbülés. Figyelemre méltó, hogy az olyan negatív érzések, mint a félelem, a sokk vagy az összezavarodottság leginkább az azonosítás és a támogatás első szakaszában gyakoriak. Ezek

végső soron utat engednek a pozitívabb érzelmeknek, ahogy az emberkereskedelem áldozatává vált személyek végigjárják útjukat a támogatási és védelmi programokon keresztül.

Az emberkereskedelem áldozatává vált személyek támogatásának és védelmének fázisát szintén széles körű érzelmek jellemezték. Kezdeti szinten a negatív érzelmek domináltak, ideértve kizsákmányolójuk rájuk találásától való félelmet, valamint kezdetben a szolgáltatást nyújtó ügynökségbe illetve annak személyzetébe vetett bizalom hiányát. Az aggodalom és zavarodottság szintén olyan jellemző érzések, melyeket az emberkereskedelem áldozatává vált személyek a kezdetekkor tapasztalnak. Mindamellett, a válaszadók úgy nyilatkoztak, hogy egyúttal biztonságban és kényelmesen is érezték magukat, valamint megkönnyebbültek és hálásak voltak a kizsákmányolt helyzetből való megmenekülésük miatt. Általánosságban elmondható, hogy a negatív érzések pozitívakká váltak ahogy a bizalom és a magabiztosság alapjait lerakták. Általában az emberkereskedelem áldozatává vált személyek értékelése pozitív volt a shelterekben vagy a támogatási és védelmi programok alkalmával nyújtott szolgáltatásokat illetően. A jelen tanulmányhoz végzett kutatás során a válaszadók hangsúlyozták annak fontosságát, hogy az áldozattá vált személy hasznosnak érezze magát, illetve, hogy lehetőség nyíljon olyan különböző tevékenységekben való részvételre, mint a nyelvtanfolyamok vagy szakmai képzések talpraállásuk, valamint hosszabb távú társadalmi beilleszkedésük elősegítése érdekében. Ebben a tekintetben a támogatás- és védelemnyújtás, valamint az autonómia és az önbizalom – beleértve a személyes képességeket és készségeket is – biztatása közötti megfelelő egyensúly megtalálása életbevágó fontossággal bír az emberkereskedelem áldozatává vált személy társadalmi beilleszkedése és (re-)integrációja vonatkozásában. Általában mind a kulturális mediátor jelenléte, mind az időszerű, megfelelő és átfogó információmegosztás nagymértékben hozzájárul az emberkereskedelem áldozatai biztonságérzetének kialakításához. Ezért az adekvát, érthető és időszerű információnyújtás az áldozatok számára kritikus része bármely irányítási programnak, úgy az azonosítás mint a támogatás olyan későbbi szintjein mint a visszatérés. Amíg bizonyos tekintetben az információ könnyen elérhetőnek bizonyult az ember-

kereskedelem áldozatává vált személyek számára – különösen a támogatási és védelmi programokon –, addig úgy tűnik, hogy az azonosítást megelőzően hiányoztak az információk, melyek láthatóvá és könnyen elérhetővé tétele szükséges a különösen sebezhető csoportok számára.

Az emberkereskedelem áldozatai személyes szükségleteit és követelményeit az emberkereskedelem elleni beavatkozás valamennyi szintjén eseti jelleggel szükséges felmérni. Abban az esetben, ha az áldozat a származási országba való visszatérés mellett döntött, a visszatérési folyamatot általában pozitívan értékelték. Az emberkereskedelem áldozatává vált külföldi személyek hazatérését a legtöbb esetben a Nemzetközi Migrációs Szervezet (IOM) támogatta és bonyolította le. Az újbóli áldozattá válástól való félelem, és az általános munkavágy és otthon lévő szeretteik anyagi támogatása emelhető ki a fő okok közül, amiért az ember-kereskedelem áldozatává vált személyek nem akartak visszatérni származási országukba. Általában a munkakeresés, az önállóvá és gazdaságilag függetlenné válás illetve családjuk anyagi támogatása szerepelt a fő tervek és célok között a támogatási és védelmi programokat követően. Továbbá a tanulmány kapcsán készített kutatás egyik konklúziója, hogy azok az emberkereskedelem áldozatává vált személyek, akik a támogatási program valamennyi fázisában sikeresen résztvettek, gyakrabban voltak hajlandóak kulturális mediátorként illetve szolgáltatást nyújtóként a támogatásra és védelemre vonatkozó információk terjesztésére és az emberkereskedelem áldozatává válásukat követő tapasztalataik más áldozatokkal való megosztására.

Az érintettek képzése kulcsfontosságú az emberkereskedelem elleni beavatkozás valamennyi szintjén. A büntető és polgári eljárások tekintetében különösen fontos valamennyi résztvevő szereplő képzése és képessé tétele az áldozatokkal való megfelelő komunkációra, mivel a félelem és a hatóságokba vetett bizalom hiánya befolyásolhatja a tanúskodási hajlandóságot. Ezenfelül ha az elkövetővel való konfrontáció előre látható és a tanú a rendőrség, illetve a bíróság épületén kívül nem kap védelmet, az gyakran nem kész a hatóságokkal való együttműködésre. A félelem és a hatóságokba vetett bizalom hiánya egyaránt akadályozhatja mind a támogatást – azokban az esetekben, mikor az áldozatok

vonakodnak részt venni a támogatási programokban – mind az emberkereskedelem elleni harcot, hiszen az emberkereskedelem áldozatává vált személyek vallomása időnként hiányos és a kizsákmányolók büntetőeljárás alá vonása lehetetlen. Továbbá a lehetséges nyelvi akadályok, a megbélyegzéstől valamint az erkölcsi, fizikai és szellemi integritás elvesztésének lehetőségétől való félelem vagy sok esetben a kizsákmányolótól való anyagi függőség szintén negatívan befolyásolhatja az emberkereskedelem áldozatává vált személy tanúskodási hajlandóságát.

Végül a jól strukturált és funkcionáló együttműködés a származási-, tranzit és célországban dolgozó releváns hatóság és szereplő kritikus eleme az emberkereskedelem áldozatává vált személy időszerű és megfelelő azonosításának, a beszámolásnak, támogatásnak és védelemnek. Etekintetben az emberkereskedelem ellen küzdő szereplők hangsúlyozták, hogy a nagykövetségekkel és a származási országgal való együttműködés továbbra is nehéznek bizonyul és javítható lenne.. Nemzeti szinten a valamennyi szereplő közötti együttműködést és kommunikációt általában nemzeti cselekvési tervek (NAP) foglalják keretbe. Általában az emberkereskedelem ellen küzdő szereplők üdvözölték a cselekvési tervek létezését és fejlődését. Ugyanakkor hangsúlyozták a rendszer kellő rugalmasságának fontosságát a bármely felmerülő helyzethez való alkalmazhatóság érdekében.

Összefoglalásként az alábbi ajánlásokat fogalmaztuk meg, melyeket a Záró gondolatok és ajánlások című fejezetben részletesen kifejtünk:

- Az azonosítási eljárások további megerősítése szükséges, mivel azok továbbra is az irányítási eljárások egyik gyenge pontjának számítanak.
- A támogatási és védelmi programokra vonatkozó információk jobb láthatóságára és könnyebb hozzáférhetőségére van szükség.
- A kulturális mediátorokat az emberkereskedelem áldozatává vált személyek és a szolgáltatást nyújtók, illetve hatóságok közötti kommunikáció elősegítésében ajánlott hasznosítani.
- Az áldozatok kríziskezelése és védelme, a hosszabb távú támogatás és társadalmi beilleszkedés megfelelő tervezése szükséges.

- Az emberkereskedelem ellen küzdő szereplők számára ajánlott a védelmet és támogatást célzó intézkedések egyensúlyba hozása az önállóság és a magabiztosság elősegítésével.
- Az emberkereskedelem ellen küzdő szereplők közötti együttműködés és kommunikáció szükséges nemzeti és nemzetközi szinten egyaránt.

1. A kutatás keretei

1.1. Háttér és célkitűzések

„Az emberkereskedelmet követő tapasztalatok a Cseh Köztársaságban, Magyarországon, Olaszországban és Portugáliában" c. tanulmány az EU által finanszírozott "Transznacionális irányítási mechanizmus kialakítása a származási- és a célországok között az emberkereskedelem áldozatainak - TRM-EU' c. projekt keretében készült, amely 2008 májusában indult el Rómában, és .az Európai Bizottság „Bűnmegelőzési és Bűnözés Elleni Küzdelem Program" – a Cselekvés Támogatás 2007 elnevezésű támogatási programja keretén belül került finanszírozásra.

A TRM-EU projekt az olaszországi Esélyegyenlőségi Osztály és a Nemzetközi Migrációs Politikát Fejlesztő Központ (ICMPD) által került bevezetésre, partnerségben Albánia Emberkereskedelem Elleni Harc Nemzeti Koordinátorának Hivatalával; Bulgária Nemzeti Emberkereskedelem Elleni Bizottságával; a Cseh Köztársaság Belügyminisztériumának Bűnmegelőzési Osztályával; Magyarország Igazságügyi és Rendészeti Minisztériumával; Macedónia volt Jugoszláv Köztársaságának Emberkereskedelem Elleni Harc Nemzeti Bizottságával; Portugália Állampolgársági és Nemek közötti Egyenlőség Bizottságával; Románia Emberkereskedelem Elleni Nemzeti Ügynökségével; valamint olyan olasz civil szervezetekkel, mint az Associazione On the Road; ECPAT Italy; Dedalus; Mimosa; és a Comunità OASI 2.

A TRM-EU projekt az USAID által finanszírozott a „Transznacionális irányítási mechanizmus (TRM) fejlesztését szolgáló támogatási program az emberkereskedelem áldozatává vált személyek számára Dél-kelet Európában" elvein alapult és a származási, tranzit és célországok közötti transznacionális együttműködésre összpontosított, s mint ilyennek a célja a jó emberkereskedelem elleni gyakorlatok promóciója volt a résztvevő országokban, valamint a kormányzati és nem kormányzati szereplők közötti nemzeti és transznacionális együttműködés bátorítása.

A TRM-EU projekt célja, hogy támogassa az emberkereskedelem áldozatává vált személyek transznacionális irányítási mechanizmusának (TRM) funkcionális, intézményesített fejlesztését a származási, tranzit és célországok között a résztvevő országok nemzeti irányítási mechanizmusainak (NRM) folyamatos fejlesztése által. Ìgy a projekt egy hatékonyabb és fenntarthatóbb nemzeti és uniós emberkereskedelem elleni válasz kidolgozását célozta. A projekt specifikus céljai a következők voltak:

- az áldozat átfogó és megfelelő segítéséhez és támogatásához szükséges transznacionális eszközök fejlesztése és prómóciója;
- embereresked elem esetén hatékony és harmonikus együttműködés biztosítása a résztvevő országk között;
- a jó emberkereskedelem elleni gyakorlatok promocíója a résztvevő országokban, valamint a kormányzati és nem kormányzati szereplők közötti nemzeti és transznacionális együttműködés bátorítása.

A jelen tanulmány a jelenlegi transznacionális irányítási mechanizmus rendszerének, beleértve az:

- azonosítást;
- kríziskezelést és védelmet;
- hosszú távú támogatást és társadalmi beilleszkedést;
- büntető és jogi eljárást;
- visszatérést és társadalmi beilleszkedést,

megértését, fogadtatását és gyakorlatát hivatott vizsgálni egyfelől az emberkereskedelem áldozatává vált személyek, másfelől a kiválasztott emberkereskedelem ellen küzdő szereplők (szolgáltatók, beleértve a civil és egyházi szervezeteket, kormányzati illetve rendészeti szerveket) által a Cseh Köztársaságban, Magyarországon, Olaszországban és Portugáliában.

A kutatás az emberkereskedelem áldozatává vált személyeinek, főként célországbeli tapasztalataira összpontosít, ideértve az emberkereskedelem elleni beavatkozások minden aspektusát. Mint ilyen, kiegészíti a "Figyelem az áldozatoknak. Az azonosítás, visszatérés és támogatás tapasztalatai Dél-Kelet Európában" (TRM-SEE) tanulmányt, amely 2007-ben látott napvilágot az USAID által finanszírozott "Transznacionális irányítási mechanizmus

(TRM) fejlesztését szolgáló támogatási program az emberkereskedelem áldozatává vált személyek számára Dél-kelet Európában" projektjének keretein belül. A két tanulmány közötti különbségek az alábbiakban foglalhatók össze:

- A jelen tanulmány főként a célországokra összpontosít, míg a TRM-SEE tanulmány a származási országokra koncentrált;
- Az előző tanulmányokból tanultak, úgy mint interjúkészítési módszerek, korlátok, logisztikai kihívások, stb. pozitívan befolyásolták a kutatók munkáját;
- Az adatok forrásai kibővítésre kerültek, így több hely és figyelem jutott a kiválasztott emberkereskedelem ellen küzdő szereplők nézeteire;
- A jelen tanulmány során az emberkereskedelem áldozatainak valamint az emberkereskedelem ellen küzdő szereplők büntető és jogi eljárásokkal kapcsolatos tapasztalataira került a hangsúlyt.

A TRM-EU projekt bevezetése során kiderült, hogy az emberkereskedelem áldozatává vált személyek transznacionális irányítása nem intézményesített, és gyakran hiányoznak a hatékony Standard Működési Eljárások (SMEk). Ez komoly hiányokat eredményez az emberkereskedelem áldozatává vált személy védelmében és támogatásában, valamint hatással van a működési és intézményi fenntarthatóságra. Remélhetőleg jelen tanulmány eredményeibefolyásolni fogják a transznacionális irányítási mechanizmusok fejlesztését, és ezáltal a transznacionális emberkereskedelem egyéni eseteinek kezelését.

A projekt fent leírt céljainak tükrében, és azok alátámasztásához a jelen tanulmány során a következő három fő kitétel megfogalmazására került sor:

1. Biztosítani, hogy az emberkereskedelem áldozatává vált személy kríziskezelési és védelmi szükségletei álljanak a TRM-EU projekt központjában;
2. Független és kutatás alapú információ szolgáltatása a transznacionális irányítási mechanizmusokról és a folyamat áldozatközpontú értékeléséről; valamint

3. A "Transznacionális irányítási mechanizmus kialakítása a származási- és a célországok között az emberkereskedelem áldozatainak - TRM-EU' projekt megalapozása.

A kutatók kérdéseik kialakítása és a kutatás lebonyolítása során szem előtt tartották az emberkereskedelem áldozatává vált személyek által kifejezett igények meghallgatásának jelentőségét, mivel ez jobb információval látja el és jobban segíti a szervezeteket és a szereplőket az emberkereskedelem elleni harcban. A hangsúly kifejezetten az emberkereskedelem áldozatává vált személyek a kereskedelem elleni beavatkozás során tapasztalt pozitív és negatív élményeinek megértésére volt fektetve. A cél az emberkereskedelem áldozatává vált személyek megerősítése volt az emberkereskedelem elleni programok és irányelvek tervezésében és bevezetésében való közvetlen részvétel által. Az emberkereskedelem áldozatává vált személyek és az emberkereskedelem ellen küzdő szereplők hangjainak, a jelen tanulmány eredményire lefordítva mintegy a változás ugródeszkájaként kellene hatniuk.[1].

Az emberkereskedelem áldozatává vált személyekkel és az emberkereskedelem ellen küzdő szereplőkkel való interjúk négy országban történt levezetését végző kutatócsoport a következő kutatókból állt: Elisa Napolitano (Olaszország), Roberta Amore (Olaszország), Francesca Biccari (Olaszország), Ilaria Chiapperino (Olaszország), Oriana De Caro (Olaszország), Krémer Ferenc (Magyarország), Martina Zikmundová (Cseh Köztársaság), Madalena Duarte (Portugália). Mindegyikük tapasztalt kutató, illetve szociális szakember, akik sérülékeny személyekkel dolgoznak, ideértve az emberkereskedelem áldozatait.

1.2. További kapcsolódó publikációk[2]

Annak ellenére, hogy számos kutatás és dokumentum vizsgálja az emberkereskedelem áldozatává vált személyek azonosításának,

[1] Lásd ICMPD/Surtees, R., 2007: Figyelem az áldozatoknak. Az azonosítás, visszatérés és támogatás tapasztalatai Dél-Kelet Európában (22. old).

[2] Ez a fejezet az ICMPD/ Surtees, R., 2007: Figyelem az áldozatoknak. Az azonosítás, visszatérés és támogatás tapasztalatai Dél-Kelet Európában (30-32 old.) c. publikációja és az ott található irodalom integrációja alapján készült.

visszatérésének és támogatásának folyamatát, a hangsúly elsősorban mindig az azonosítást és támogatást biztosító jogi és közigazgatási rendszerre volt fektetve. Kevés tanulmány szól azonban arról, hogyan ítélik és élik meg maguk az emberkereskedelem áldozatává vált személyek a kereskedelem utáni életüket, valamint hogyan és mennyire értékelik a beavatkozásokat és támogatásokat. Ezen néhány hiánypótló tanulmány kiindulási pontja és elsődleges tárgya az emberkereskedelem áldozatává vált személyek véleménye, benyomása és tapasztalata a támogatás keretén belül.

Agency or illness – the conceptualization of trafficking: victims' choices and behaviors in the assistance system (2008) (Ügynökség vagy betegség – az emberkereskedelem konceptualizációja: az áldozatok választásai és viselkedése a segítségnyújtó rendszerben) a dél-kelet európai segítségnyújtó rendszereket írja le részletezve a programok értékeit és filozófiáját. Különös figyelmet fordít az emberkereskedelem áldozatává vált személyek számára készült bizonyos programok szabályainak és korlátozásainak használatára, valamint azok hatására az emberkereskedelem áldozatainak felépülésére (Brunovskis, A. & Surtees, R., 2008).

Re/integration of trafficked persons: handling "difficult" cases (2008) (Az emberkereskedelem áldozatainak re/integrációja: a „nehéz" esetek kezelése) az emberkereskedelem áldozatává vált személyek re/integrációjának némely „nehéz" esetének leírása Közép-Kelet Európában (SEE). A tanulmány egyfelől a „nehéz" esetek kezelésének stratégiáit hivatott vizsgálni a SEE régió re/integrációs szervezeteivel együtt, másfelől e tapasztalatok szélesebb körben történő megosztását – a szakmában dolgozókkal, a szakpolitika alkotóival és a programok támogatását élvezőkkel – egy szélesebb dialógus megkezdése által a „nehéz" és összetett esetekről a re/integráción dolgozók és az azt megélők között (Surtees, R., 2008).

Re/integration of trafficked persons: how can our work be more effective (2008) (Az emberkereskedelem áldozatainak re/integrációja: hogy lehet hatékonyabb a munkánk) a re/integráció azon kérdéseit és akadályait vizsgálja a dél-kelet európai (SEE) reintegrációs programokon keresztül, melyeket mind a szolgáltatás nyújtók, mind az emberkereskedelem áldozatai megfogalmaztak. A tanulmány vizsgálatának tárgya ezen megszorítások és akadályok jobb megismerése a fenntartható re/integráció végett, valamint az

ezek hatékony, megfelelő és érzékeny módon történő lehetséges bánásmódjának megismerése. (Surtees, R., 2008).

*Leaving the past behind: why some trafficking victims decline assistance (*2007) (Magunk mögött hagyni a múltat: miért utasítják vissza az emberkereskedelem áldozatai a segítségnyújtást) empirikus tanulmány keretében vizsgálja a segítségnyújtás visszautasításának okát némelyik emberkereskedelem áldozatává vált személy által három dél-kelet európai országban – Albániában, Szerbiában és Moldovában. A támogatási rendszerbe való bekerülés visszautasításának okai egyebek mellett a következők lehetnek: mind az emberkereskedelemhez, mind a támogatottsághoz fűződő megbélyegzés különböző formái, a támogatási rendszer hiányosságai és problémái, a rendszerben való bizalom hiánya, a családhoz vagy közösséghez való hazatérés vágya, a támogatás igényének hiánya vagy emberkereskedelem áldozatként való azonosulás hiánya (Brunovskis, A. & Surtees, R., 2007).

Listening to Victims. Experiences of identification, return and assistance in South-Eastern Europe (2007) (Figyelem az áldozatoknak. Az azonosítás, visszatérés és támogatás tapasztalatai Dél-Kelet Európában) a tanulmány arra világít rá, hogyan értelmezik, milyenek a benyomásaik és tapasztalataik maguknak az emberkereskedelem áldozatává vált személyeknek a jelenlegi azonosítási, irányítási és támogatási rendszerrel kapcsolatban. A tanulmányban elismerésre kerül, hogy az emberkereskedelem áldozatává vált személyek külön csoportot alkotnak és hangsúlyozásra kerül az emberemberkereskedelemmel kapcsolatos élményeik sokfélesége. A tanulmány hangot ad olyan véleményeknek, hogy az emberkereskedelem áldozatává vált személyek által kifejezett igények és szükségletek meghallgatása segítheti és támogathatja az emberkereskedelem ellen küzdő számos szervezetet és szereplőt Dél-Kelet Európában és azon túl (ICMPD/Surtees, R., 2007).

The courageous testimony: trafficked women's motivations for and experiences from testifying against their traffickers (2006) (A bátor tanuvallomás: emberkereskedelem áldozatává vált nők motivációja és tapasztalatai emberkereskedőik elleni vallomásuk során) emberkereskedelem áldozatává vált nők tapasztalatait írja le mind a vallomás megtétele, mind annak visszautasítása kapcsán, kitérve arra, hogy

mi befolyásolta döntésüket, hogyan ítélik meg döntéseik következményeit, valamint hogy mik a tapasztalataik a tárgyalás előtt, alatt és után (Bjerkan, L. & Dyrlid, L., 2006a).

The silence experience: reintegration of victims of trafficking for sexual exploitation (2006) (A hallgatás tapasztalata: szexuális célú kizsákmányolás miatti emberkereskedelem áldozatainak reintegrációja) a méltóságtejes és zökkenőmentes reintegráció akadályait taglalja, ideértve a megbélyegzéstől való félelmet és az előítéleteket. A cikk nyomatosítja, hogy ezeket a körülményeket figyelembe kell venni a reintegrációs programok kialakításánál, illetve amellett érvel, hogy az emberkereskedelem áldozatává vált személyek változatos egyéni történetei, tapasztalatai és jövőbeni kilátásai különböző és rugalmas reintegrációs programokat tesznek szükségessé (Bjerkan, L. & Dyrlid, L., 2006b).

Stolen smiles: the physical and psychological health consequences of women and adolescents trafficked to Europe (2006) (Az ellopott mosoly: testi és lelki következményei a nők és tinédzserek Európába történő kereskedelmének) a nők és tinédzserek Európába történő kereskedelemének testi és lelki következményeiről szóló tanulmány. Annak ellenére, hogy a tanulmány nagyrészt mennyiségbeli információkkal szolgál, minőségbeli információkat is nyújt az emberkereskedelem áldozatává vált személyek támogatással kapcsolatos tapasztalatairól a fizikai és mentális jólétükre való hivatkozásnak köszönhetően, valamint rávilágít arra, mik az emberkereskedelem áldozatainak rövid és hosszútávú igényei (Zimmerman, C. & Watts, C., 2006).

A Life of One's Own: rehabilitation of victims of trafficking for sexual exploitation (2005) (Saját magunk élete: szexuális célú kizsákmányolás miatti emberkereskedelem áldozatává vált személyek rehabilitációja) a Szerbiában és Moldovában lévő rehabilitációs programokról szóló tanulmány, melynek feltevése, hogy több kutatás által megalapozott információra van szükség az emberkereskedelem áldozatává vált személyek rehabilitációjának tartalmáról és hatásairól. (Bjerkan, L., 2005).

Voices of victims (2004) (Az áldozatok hangja) a Hollandiában élő fiatal nők prostitúcióval kapcsolatos tapasztalatait vizsgáló kutatás. Tíz fiatal nővel készült interjú prostitúcióra való kényszerítésükkel kapcsolatos

tapasztalataikról és a lelki segélyszolgálattal, a rendőrséggel és a jogi szereplőkkel való kapcsolatukról. (ECPAT, 2004).[3]

1.3. Kutatási módszertan

A jelen tanulmány vizsgálatának tárgya, hogyan fogadják az Unióban lévő, az emberkereskedelem áldozatává vált személyek, és az emberkereskedelem ellen küzdő szereplők a jelenlegi azonosítási; kríziskezelési és védelmi; hosszú távú támogatási és társadalmi beilleszkedési; büntető és polgári eljárási; visszatérési és társadalmi beilleszkedési rendszert. A tanulmány a Cseh Köztársaságban, Magyarországon, Olaszországban és Portugáliában levezetett interjúkon alapul. Az interjúk olyan személyekkel készültek, akik szexuális és munkacélú kizsákmányolás miatt váltak emberkereskedelem áldozatává, így az ő szemszögükből került bemutatásra a helyzet. Továbbá a kiválasztott emberkereskedelem ellen küzdő szereplőkkel is készültek interjúk (szolgáltatást nyújtókkal, beleértve a civil szervezeteket, egyházi szervezeteket, kormányszerveket illetve rendészeti szerveket). A négy ország kutatói az interjúkat levezették, leírták és angolra fordították. A tanulmány az emberkereskedelem áldozatává vált személyek és az emberkereskedelem ellen küzdő szereplők válaszai alapján lett összeválogatva.

A tanulmány célja a Cseh Köztársaságban, Magyarországon, Olaszországban és Portugáliában emberkereskedelem áldozatává vált személyek nézeteinek és tapasztalatainak empirikus vizsgálata célországi szemszögből[4]. Tekintve a nehézségeket az emberkereskedelem áldozatává vált személyek azonosításával és elérhetőségével kapcsolatban, bizonyos esetekben visszatérésük után is készült interjú emberkereskedelem áldozatává vált személyekkel. Mint már korábban említésre került, a célországok transznacionális irányítási mechanizmusának tisztább képének

[3] Csak holland verzió létezik.

[4] Az emberkereskedelemben érintett országok az egész emberkereskedelmi folyamatot lefedik, így a cél-, tranzit, és a származási országot. A jelen tanulmány célja azonban az emberkereskedelem áldozatává vált személy azonosításával, kríziskezeléssel és beilleszkedéssel kapcsoatos tapasztalataira kíván rávilágítani elsősorban a célországokra koncentrálva.

kialakítása érdekében, valamint az emberkereskedelem áldozatává vált személyek véleményének alátámasztása céljából, továbbá az TRM-SEE tanulmány példáinak bővítéseként, kiválasztott emberkereskedelem ellen küzdő szereplőkkel is készültek interjúk. Ezek az interjúk olyan személyek tapasztalataira világítottak rá, akik az emberkereskedelem áldozatává vált személyt az emberkereskedelem elleni beavatkozás minden szakaszán végigkísérik.

Annak ellenére, hogy az emberkereskedelem áldozatává vált személyeket a Cseh Köztársaságban, Magyarországon, Olaszországban és Portugáliában hallgatták meg, fontos megjegyezni, hogy kizsákmányolásuk gyakran az útba eső más országokban és régiókban történt, beleértve Ázsiát, Közép-Ázsiát, az Európai Uniót, Kelet-Európát, Afrikát, Dél- és Észak-Amerikát. Ezért, bár a kutatás célja az embereresked elem áldozatává vált személyek emberkereskedelem utáni tapasztalatairól való kvalitatív kép kialakítása elsősorban a célországokban, az emberkereskedelem áldozatává vált személyek nézetei időnként a származási, tranzit és célország emberkereskedelem elleni beavatkozásaira is vonatkoz(hat)nak. Ennél fogva fontos hangsúlyozni, hogy a tanulmány megállapításaira nem lehet úgy tekinteni, hogy azok kifejezetten a Cseh Köztársaságra, Magyarországra, Olaszországra vagy Portugáliára jellemzőek, hanem sokkal inkább egy általános mintát írnak le, mely több esetben és kontextusban is dokumentálásra került.

Annak érdekében, hogy meg lehessen ragadni az emberkereskedelem áldozatává vált személyek kereskedelem elleni beavatkozásokkal kapcsolatos tapasztalatainak összetettségét, valamint hogy teljességében meg lehessen érteni a transznacionális irányítási mechanizmus valódi működését, egy eklektikus, mégis strukturált kutatási módszerre volt szükség. Ennek a kutatási módszernek a keretében félig strukturált interjúk készültek a kereskedelem utáni életük különböző szakaszaiban lévő emberkereskedelem áldozatává vált személyekkel, a következő kérdésre keresve a választ:

- Mik az emberkereskedelem áldozatává vált személyek tapasztalatai (pozitív és negatív tapasztalatok egyaránt) a nemzeti szervezetekkel és

szereplőkkel kapcsolatban, elsősorban a célországban, különös tekintettel a következő folyamatokra:

  - Azonosítás;
  - Kríziskezelés és védelem;
  - Hosszú távú támogatás és társadalmi beilleszkedés;
  - Büntető és jogi eljárások;
  - Visszatérés és társadalmi beilleszkedés a célországban;

- Mik azok a kérdések és akadályok, amikkel az emberkereskedelem áldozatává vált személyeknek szembesülniük kell minden egyes szakaszok.

A félig strukturált interjú forma azért került kiválasztásra, mert egyfelől a témák adott sorrendjének köszönhetően lehetővé teszi hasonló adatok gyűjtését, másfelől lehetőséget ad a válaszadó speciális helyzetéhez való rugalmas alkalmazkodásra[5]. Minden interjút az országban lévő kutatók vagy emberkereskedelem ellen küzdő szereplők végeztek el, kivéve egy emberkereskedelem áldozatává vált személyt Portugáliában, akivel az Állampolgársági és Nemek közötti Egyenlőség Bizottságának tagja folytatott interjút, mivel a shelter címét, ahol az emberkereskedelem áldozatává vált személy tartózkodott, nem lehetett a kutatónak feltárni. Az interjút levezető személynek megadták a világos utasításokat és kérdéseket, továbbá a válaszadó engedélyezte, hogy az interjú rögzítésre kerüljön.

Bár, mint már korábban említésre került, a tanulmány az emberkereskedelem áldozatává vált személyek közvetlen tapasztalataira, benyomására és véleményére összpontosít, fontos volt maguktól az emberkereskedelem ellen küzdő szereplőktől származó információk összegyűjtése is. Erre azért volt szükség, hogy bizonyos esetekben tisztázni lehessen az adott információt, vagy hogy több általános információt lehessen gyűjteni az eljárásokról és a gyakorlatról a tanulmány adott témájával kapcsolatban. Ennek megfelelően, mint korábban említésre került, kiválasztott interjúk kerültek levezetésre az emberkereskedelem

[5] Kvale S., 1996: Interjúk: bevezetés a kutatás kvalitatív interjúkészítésébe.

ellen küzdő szereplőkkel az országon belüli kutatók csoportja által. A válaszadók különböző, az emberkereskedelem elleni területen tevékenykedő szervezetektől származtak, beleértve a civil szervezeteket, egyházi szervezeteket, kormányszerveketilletve rendészeti szervek tisztjeit.

A cél résztvevő kutatás lebonyolítása volt azáltal, hogy az emberkereskedelem áldozatává vált személyek felidézhették közös, az emberkereskedelem-elleni beavatkozással kapcsolatos tapasztalataikat. Az volt a cél, hogy a transznacionális irányítási mechanizmus bevezetésének és tervezésének központjába az emberkereskedelem áldozatává vált személy egyéni és személyes tapasztalata kerüljön, és ezek a személyek részt vegyenek egy vitában a tapasztalataikról, benyomásaikról és azoknak az ügyeknek a lehetséges megoldásairól, melyekkel szembesülniük kellett. Ennél fogva a tanulmány mintái között nagyobb százalékban található emberkereskedelem áldozatává vált személy, mint emberkereskedelem ellen küzdő szereplő. Magyarország esetében a kevés emberkereskedelem áldozatának tanúvallomása miatt több emberkereskedelem ellen küzdő szereplővel készült interjú. A félig strukturált interjúk az emberkereskedelem áldozatává vált személyek kereskedelem utáni tapasztalataira összpontosítottak, nem pedig magukra a emberkereskedelemmel kapcsolatos tapasztalatokra. A válaszadókhoz nem intéztek a emberkereskedelemmel kapcsolatos tapasztalatukra irányuló kérdéseket, amennyiben ezek tárgyalásra kerülnek, az a válaszadó saját kezdeményezésére történt.[6]

Az emberkereskedelem áldozatává vált személyek egy részével azonnal az azonosítás és beszámolás után, illetve a támogatás, illetve a döntéshozatal kezdeti szakaszában készült interjú, másokkal a hazájukba történő visszatérésük előtt, néhánnyal hazatértük után, végül másokkal a beilleszkedésük különböző szakaszaiban.[7]

[6] Lásd ICMPD/Surtees, R., 2007: Figyelem az áldozatoknak. Az azonosítás, visszatérés és támogatás tapasztalatai Dél-Kelet Európában (29. old).
[7] Ibid.

A válaszadók kora az interjúk idején 16 és 55 év közötti volt. A Cseh Köztársaságban lévő emberkereskedelem áldozatává vált személyek átlag életkora 41 év volt, Olaszországban 28 és Portugáliban 31 év. Csak egy 16 éves fiatalkorú emberkereskedelem áldozatává vált nő volt Olaszországban. Az emberkereskedelem áldozatainak nagy része (általános) iskolai végzettséggel rendelkezett, bár néhány válaszadó írástudatlan volt. Összesen 6 emberkereskedelem áldozatának volt egyetemi végzettsége.

Összességében 33 interjú készült emberkereskedelem áldozatává vált személlyel, ebből 7 a Cseh Köztársaságban, 2 Magyarországon, 19 Olaszországban és 5 Portugáliában. Összességében 24 interjú készült emberkereskedelem ellen küzdő szereplővel, amiből 3 a Cseh Köztársaságban, 7 Magyarországon, 9 Olaszországban és 5 Portugáliában. A Cseh Köztársaságban és Portugáliában egy-egy olyan személlyel is készült interjú, akik emberkereskedelem áldozataként jelenleg szolgáltatóként dolgoztak. A meghallgatott emberkereskedelem áldozatává vált személyek nagy része felnőtt volt, és nő. Emellett Olaszországban 2 interjú készült felnőtt férfiakkal, és egy egy 16 éves lánnyal.

A Cseh Köztársaságban a meghallgatott emberkereskedelem áldozatává vált személyek közül 3 Ukrajnából származott, 2 a Cseh Köztársaságból, valamint egy-egy Üzbegisztánból és Mongóliából. Magyarországon mindkét meghallgatott, emberkereskedelem áldozatául esett személy magyar nemzetiségű volt. Olaszországban 11 emberkereskedelem áldozatául esett személy Nigériából származott, 2 Marokkóból, valamint egy-egy Bulgáriából, Kínából, Moldováról, Pakisztánból és Romániából. Portugáliában az emberkereskedelem áldozatául esett személyek közül 4 volt Brazíliából, valamint egy-egy Ukrajnából és Kazahsztánból.

Összességében 24 válaszadó került emberkereskedelem áldozatává szexuális kizsákmányolás céljából, ebből 4 a Cseh Köztársaságban és egy cseh nemzetiségű Hollandiában, akivel a visszatérése után készült az interjú, 14 Olaszországban és 3 Portugáliában. A 2 magyar nemzetiségű személy Hollandiában történő szexuális kizsákmányolás céljából lett emberkereskedelem áldozata, és hazatértük után kerültek meghallgatásra. Összességében 9 személy vált munkavégzésre irányuló

emberkereskedelem áldozatává, ebből 2 a Cseh Köztársaságban, 4 Olaszországban és 3 Portugáliában.

1.4. A tanulmány korlátai[8]

A tanulmány keletkezése során számos kérdés és korlát merült fel, amik szükségszerűen befolyásolták a kutatás végeredményét. Ezek közé a következők tartoztak:

Kiválasztás torzítás: A válaszadók nagy hányada az interjú idején valamilyen program támogatását élvezte. Ez olyan torzítást eredményez, amire fel kell hívni a figyelmet az adatok olvasása és elemzése során. Megeshet, hogy a támogatástól függő személyek nem érezték elég biztonságban magukat ahhoz, hogy problémájukról beszéljenek, és úgy érezték, hogy a megosztott információ negatív hatással lesz a folyamatban lévő támogatásukra vagy esetleg hálátlannak fogják őket tartani. Továbbá a válaszadók habozhattak olyan dolgot mondani, amelyről úgy gondolhatták, hogy árthat a program dolgozóinak vagy a támogató szervezetnek.

Valószínűleg nem reprezentatív minta: A támogatott személyek kétség kívül a kedvezményezettek egy korlátozott csoportját képviselik. Maga a támogatás elfogadásának a ténye arra utal, hogy ezeknek a személyeknek nem volt más választása és valószínűleg az emberkereskedelem áldozatává vált személyek különösen sérülékeny kategóriájába tartoznak.[9] Ezáltal lehetséges, hogy a kutatás eredménye nem jellemző az emberkereskedelem áldozatává vált személyekre általánosságban, főként nem azokra az emberekre, akik képesek tárgyalni a emberkereskedelemmel kapcsolatos helyzetükről, illetve növelni az (anyagi és stratégiai) hasznukat, illetve akiknek nincs szükségük támogatásra vagy beavatkozásra.

A kutatók kiválasztása: A legtöbb esetben az emberkereskedelem áldozatává vált személy meghallgatását annak a szolgáltatást nyújtó szervezetnek a dolgozója végezte, amelyik a személyt akkor vagy korábban

[8] Ez a rész főként az ICMPD/Surtees publikációján alapszik, R., 2007: Figyelem az áldozatoknak. Az azonosítás, visszatérés és támogatás tapasztalatai Dél-Kelet Európában.
[9] Brunovskis, A. & Surtees, R. (2007); Brunovskis, A. & Tyldum, G. (2005); Surtees, R. (2005).

támogatta. Ez a tény befolyással lehetett a személyek válaszaira. Ugyanakkor a kutatók magasfokú szakértelme és objektivitása ez alatt a kritikus és értékelő folyamat alatt is támogató és biztató volt, ami legalább részben csökkentette ezt a korlátozást.

Az áldozatokhoz való korlátozott hozzáférés: A Cseh Köztársaság, Magyarország, Olaszország és Portugália nem mindegyik szolgáltatást nyújtó szervezete vett részt a kutatásban. Továbbá a felkeresett emberkereskedelem áldozatává vált személyek közül nem mindenki volt hajlandó részt venni az interjúban, valamint a programok kedvezményezettjei közül nem mindenki volt képes illetve felkészült arra, hogy kifejezze nézeteit és véleményét. Magyarország esetében különösen nehéz volt hozzáférni az emberkereskedelem áldozatává vált személyekhez. A kutatócsoport minden erőfeszítése ellenére, hogy megfelelő számú emberkereskedelem áldozatává vált személyt azonosítson, szembesülnie kellett azzal, hogy Magyarországon nagyon kevés emberkereskedelem áldozatává vált személy kerül azonosításra. A magyar emberkereskedelem ellen küzdő szereplők szerint: "Az adatok alapján azt lehet mondani, hogy Magyarország inkább kiindulási ország, mégcsak nem is igazán tranzit ország. A bíróságnak szinte sose kell ilyen esettel foglalkoznia" vagy "az eseteink 99 százaléka magyar áldozatokról szól. Nagyon kevés nem magyar áldozattal van dolgunk" továbbá "nem emlékszem egy külföldi állampolgárra sem az emberkereskedelem áldozatai között, csak magyarokra". Ezért csak két magyar nemzetiségű személlyel készült interjú.

Időeltolódás: Az emberkereskedelem áldozatává vált személyek nem mindegyik azonosítással; kríziskezeléssel és védelemmel; hosszú távú támogatással és társadalmi beilleszkedéssel; büntető és polgári eljárással; valamint visszatéréssel és a társadalmi beilleszkedéssel kapcsolatos élménye tükröz friss tapasztalatokat: a jelen tanulmány némelyik eredménye korábbi tapasztalatokat ír le. Ugyanakkor a múltbeli tapasztalatok továbbra is hiteles információkkal szolgálhatnak az emberkereskedelem áldozatává vált személyeknek a programokkal kapcsolatos megértéséről és azokban való részvételi szándékáról. Továbbá közvetlen hatással lehetnek a döntéshozási mechanizmusra.

1.5. Etikai vonatkozások[10]

Jelen tanulmányhoz kapcsolódó kutatás során külön figyelmet szenteltek az emberkereskedelem áldozataival készülő interjúkkal kapcsolatos etikai kérdésekre a WHO "Etikai és biztonsági javaslatok emberkereskedelem áldozatává vált nőkkel történő interjúk készítéséhez"[11] c. dokumentumának megfelelően. A 2008 októberében tartott kutató workshop során az etikai kérdéseket a kutatócsoport részletesen megvitatta. Továbbá kialakításra került egy protokoll, mely a kutatási projekt és az emberkereskedelem áldozataival készült interjúk alatt iránymutatóként szolgált. A kutatók feladata az volt, hogy kérdéseiket támogató és nem-ítélkező módon tegyék fel, valamint, hogy ráérezzenek, mely kérdések lehetnek traumatikusak a válaszadók számára. A biztató és általánosságban véve pozitív környezet biztosítása az emberkereskedelem áldozatává vált személy számára az egyik fő szempont volt. Minden kutató köteles volt aláírni egy titoktartási nyilatkozatot. A tájékozott beleegyezés, a titoktartás, a magánszférához és anonimitáshoz való jog, valamint a válaszadó biztonsági kockázata az egész kutatási projekt alatt központi kérdés volt.

Az emberkereskedelem áldozatává vált személyekkel való kapcsolatfelvétel az emberkereskedelem ellen küzdő különböző szereplők által történt, akik tájékoztatást kaptak a TRM-EU projektről és írásos információval rendelkeztek a kutatási projektről, és az emberkereskedelem áldozatává vált személyek, mint potenciális válaszadók szerepéről. Ezen felül minden egyes válaszadó szóban is tájékoztatást kapott a kutatási projektről, annak céljairól, az interjú lefolyásának mikéntjéről és az információ későbbi felhasználásának módjáról. Továbbá az interjút levezető személy engedélyt kért az interjú felvételére és jegyzetek készítésére annak időtartama alatt. A válaszadókat tájékoztatták, hogy nem kell olyan kérdésekre válaszolniuk, amelyekkel kapcsolatban kellemetlenül érezhetik magukat, és hogy az interjút bármelyik ponton megszakíthatják anélkül, hogy erre

[10] Ez a fejezet részben az ICMPD/Surtees, R., 2007: Figyelem az áldozatoknak. Az azonosítás, visszatérés és támogatás tapasztalatai Dél-Kelet Európában .c. publikációján alapul.

[11] World Health Organisation, 2003: Ethical and safety recommendations for interviewing trafficked women, elérhető az alábbi címen: www.who.int/gender/documents/en/final%20recommendations%2023%20oct.pdf.

magyarázatot adnának. Minden interjú végén a válaszadókat megkérdezték, hogy szeretnék-e látni a tanulmány végeredményét.

Az interjúk menekült tábori lakásokban, a válaszadók lakásain, shelterekben vagy rendőrségi épületekben, a válaszadóknak megfelelő időpontban készültek 2008. november 17. és 2009. január 19. között. A hely kiválasztása az emberkereskedelem áldozatává vált személlyel való megbeszélés alapján történt, akinek felajánlották, hogy más, a bizalmukat élvező személy is jelen legyen. Ezért, bizonyos eseteken, az interjút készítő személyen kívül kulturális mediátor, szociális munkás, vagy, amennyiben az emberkereskedelem áldozata egyházi szervezet shelterében lakott, apáca vagy nővér is jelen volt az interjú alatt. Azon esetekben, amikor tolmács szolgálatára volt szükség, a tolmácsokat gondosan válogatták ki és alaposan tájékoztatták őket olyan kérdésekről, mint a titoktartás, névtelenség, az áldozatok érzékenysége, továbbá kötelezték őket egy titoktartási nyilatkozat aláírására.

Az interjúk középpontjában az emberkereskedelem áldozatává vált személy azonosítással, kríziskezeléssel és védelemmel, hosszú távú támogatással és társadalmi beilleszkedéssel, valamint a büntető és jogi eljárással és a visszatéréssel és társadalmi beilleszkedéssel, nem pedig magával, az emberkereskedelemmel kapcsolatos élményei álltak. Néhány interjú során a válaszadók, a saját maguk kezdeményezésére, az emberkereskedelemmel kapcsolatos élményeikről is beszéltek. lyen esetekben az interjút készítő megpróbálta őket újra rávezetni a jelen transznacionális irányítási mechanizmus rendszerével kapcsolatos élményeikhez. Az interjút készítők odafigyeltek a válaszadók komfortérzésére, és az interjú során biztosították őket arról, hogy visszautasíthatnak bármit, aminek megbeszélését kellemetlennek érzik.

Minden válaszadó vagy valamilyen program támogatását élvezte az interjú készítése idején, vagy már átesett egy ilyen programon. Annak ellenére, hogy nem volt szükség a támogatás bejelentésére, minden kutató tájékoztatást kapott az adott országban elérhető segélyek részleteiről. A válaszadóknak megadták a kutatók elérhetőségeit arra az esetre, ha a későbbiekben bármilyen aggályuk vagy kérdésük lenne a kutatással kapcsolatban.

A kutatás előkészítése során az etikai és biztonsági kérdésekre különös gondot fordítottak. A válaszadóknak nem kellet semmilyen azonosító adatot megadniuk magukról, amennyiben mégis megadták, azok csak az interjú során készült jegyzetekbe kerültek be. Ezekhez a jegyzetekhez csakis a kutatócsoportnak, beleértve az interjúkészítőket, a kutatás koordinátorát és a projekt menedzserét, van hozzáférésük, és minden jegyzet az ICMPD belső adatvédelemről szóló szabványainak megfelelően van kezelve. Továbbá, magában a tanulmányban, minden személyes, azonosító adat magáról az emberkereskedelem áldozatává vált személyről meg lett változtatva vagy el lett hagyva azért, hogy az emberkereskedelem áldozatának története ne legyen könnyen felismerhető a tanulmányban valamint ezek nem kerültek olyan formában bemutatásra, mely az emberkereskedelem áldozatának vagy annak családjának magánéletét sértheti.

1.6. Terminológia[12]

Az emberkereskedelem beazonosított áldozata: Az a személy, akit egy hivatalos vagy informális beazonosítási mechanizmus alapján, az emberkereskedelem áldozataként azonosítottak ("beazonosított emberkereskedelem áldozatává vált személyként" is hivatkozott).

Bennbennlakás nélküli program: Olyan támogatási program, melyet azoknak az emberkereskedelem áldozatává vált személyeknek ajánlanak fel, akiknek esetében nem áll fenn biztonsági kockázat és független szállásuk van általában más személyekkel (pl. partnerekkel, családtagokkal, barátokkal). A bennlakás nélküli program ésszerűsége a támogatott személy kapcsolati hálózatának értékelése a társadalmi beilleszkedés és közösségi együttélés során.

Célország: Az ország, mely az emberkereskedelem áldozatává vált személy végső célállomása ("fogadó országként" is hivatkozott).

Emberkereskedelem áldozata/emberkereskedelem áldozatává vált személy: Az a személy, aki emberkereskedelem bűncselekményének alanya Az emberkereskedelem megelőzésére, visszaszorítására és

[12] Lásd ICMPD/Orfano, I., 2010: Transznacionális irányítási mechanizmus fejlesztése a származási- és a célországok között az emberkereskedelem áldozataiért, TRM-EU.

büntetésére, különös tekintettel a nők és gyermekek kereskedelmére, és összhangban az ENSZ Szervezett Bűnözés Ellen Fellépő Protokolljával ("Palermo Protokolként" is hivatkozott) 3. cikkelye szerint.

Emberkereskedelem áldozatává vált gyermek: Bármilyen tizennyolc év alatti személy, akit kizsákmányolás céljából toboroztak szállítottak, helyeztek át, rejtegettek vagy vettek át, az országban vagy azon kívül, akkor is, ha nem alkalmaztak kényszerítés, megtévesztés, hatalommal való vagy bármilyen más visszaéléssel járó eszközt[13].

Emberkereskedelem ellen küzdő szereplő: Kormányzati és nem kormányzati szervezetekkel – beleértve a civil szervezeteket és egyházi szervezeteket is - együttműködő személyek, akik az azonosítástól a visszatérésig és társadalmi beilleszkedésig az emberkereskedelem elleni beavatkozás minden szakaszában részt vesznek.

Emberkereskedelem veszélye alatt álló személy: Bármilyen személy (kiskorú vagy felnőtt), aki nem áldozata az emberkereskedelemnek, de bizonyos indikátorok jelenléte és profiljának köszönhetően nagyobb eséllyel válhat emberkereskedelem áldozatává a jövőben.[14]

Emberkereskedő: Olyan személy, aki részt vesz más ember (vagy emberek) emberkereskedelmében bármilyen kizsákmányolás céljából.

Felépülés: Az a folyamat, amelynek során az emberkereskedelem áldozatává vált személy stabilizációja végbemegy és pszichikai, társadalmi és fizikai jóléte visszaáll.

Feltételezett áldozat: Olyan személy, akiről feltételezhető, hogy emberkereskedelem áldozatául esett, de akit hivatalosan még nem azonosítottak az illetékes hatóságok, vagy aki visszautasította a hivatalos vagy jogi beazonosítását ("feltételezetten emberkereskedelem áldozatává vált személyként" is hivatkozott). A feltételezett áldozatoknak az azonosítási eljárás elejétől kezdve joguk van az ugyan olyan bánásmódhoz, mint az azonosított áldozatoknak. Egyes országokban ennek a személynek a

[13] Separated Children in Europe Programme (SCEP), *op. cit.*

[14] A Save the Children Italia, 2009: Agire. Austria, Greece, Italy and Romania. Acting for stronger private-public partnerships in the field of identification and support of child victims and at risk of trafficking in Europe. Agire methodology (6-7 old.). c. tanulmányból átvéve.

kategóriájára "potenciális áldozatként" is hivatkoznak.

Kockázatfelmérés: Az a formális eljárás, mely beazonosítja és felméri az emberkereskedelem áldozatává vált személy helyzetének és a jövőbeli támogatási tervének kockázatait a származási, illetve tranzit és célországban.

Kulturális mediátor: A mediátor olyan szakember, aki maga is külföldi révén közvetítőként működik a migráns igényei valamint a közszolgáltatás és civil szervezetek válaszai között annak érdekében, hogy megkönnyítse a külföldi állampolgár elhelyezését a befogadó társadalmi kontextusba. A semlegesség, szakmai titoktartás és az intézmények és felhasználók irányában történő egyenlő közvetítés elvének tiszteletben tartásával dolgozik ("kulturális-nyelvi mediátorként" is hivatkozott).

Nemzeti Irányítási Mechanizmus vagy Rendszer (NRM vagy **NRS):** "Együttműködési keret, melyen keresztül az állami szereplők eleget tesznek az emberkereskedelem áldozatává vált személy emberi jogainak védelmére és előmozdítására vonatkozó kötelezettségeiknek, valamint stratégiai együttműködésben egyeztetik össze törekvéseiket a civil szférával. Az NRM alapvető célja az emberkereskedelem áldozatává vált személy emberi jogai tiszteletben tartásának biztosítása, valamint annak elősegítése, hogy az áldozatok hozzájussanak a szükséges szolgáltatásokhoz. Ezen felül a NRMok segíthetik a nemzeti politikák és eljárások fejlesztését az áldozattal kapcsolatos kérdések széles körében, úgy mint a tartózkodásra vagy a visszatérésre vonatkozó szabályozás, az áldozat kártérítése és a tanúvédelem. A NRMok nemzeti cselekvési terveket alapíthatnak, és viszonyítási pontokat fektethetnek le annak felmérésére, hogy a kitűzött célokat elérik-e. A NRM szerkezete országonként eltérő, mindamellett az NRMok felvázolása az emberkereskedelem áldozatává vált személyekkel foglalkozó kormányzati szervek és civil csoportok közötti együttműködés formalizálása érdekében kell, hogy történjen.[15]"

[15] T. Kröger, J. Malkoc, B.H. Uhl, Nemzeti Irányítási Mechanizmus. Együttes törekvések a Emberkereskedelem áldozatává vált személy Jogainak Védelmére Gyakorlati Kézikönyv, Osce-Odihir, Warsaw, 2004, 15 old.

Potenciális áldozat: Olyan egyén, mely azonosítása a kizsákmányolás előtt történik meg, és amely erős jeleit mutatja annak, hogy érintett az emberkereskedelem folyamatában. Ez különbözik a feltételezett áldozattól, melynek definíciója alább olvasható ("potenciálisan emberkereskedelem áldozatává vált személyként" is hivatkozott).

Shelter: Olyan épület, ahol az emberkereskedelem áldozatává vált személyek elszállásolásra kerülnek. A shelterek lehetnek nyitottak vagy zártak; nyújthatnak rövid- vagy hosszútávú szállás lehetőséget; biztosíthatnak 24 órás, részidős segítőszolgálatot, vagy lehetséges a segítőszolgálat hiánya. A shelteret szakképzett és speciálisan felkészült személyzetnek kell irányítania. Gyermekkorúak esetében a szállásnak a különleges igényeknek megfelelőnek kell lennie.

Származási ország: Az ország, ahonnan az emberkereskedelem áldozatává vált személy jött ("kiindulási országként" is hivatkozott).

Szolgáltatók: Olyan szervezetek vagy egyének, melyek egy vagy több támogatási és segítségi intézkedést biztosítanak az embereresked elem áldozatává vált személy számára. Lehetnek civil vagy nemzetközi szervezetek, illetve kormányzati szervek szociális munkásai, pszichológusai, shelternyújtói, orvosi szakértői vagy jogi szakértői.

Tanúvédelem: Azon biztonsági intézkedések sora, mely biztosítja a jogi eljárásban résztvevő tanú biztonságát. A tanú védelem a jogi eljárás előtt, alatt, illetve után is felajánlható, és vonatkozhat egy intézkedésre vagy több intézkedés együttesére, melyek célja a szemtanú és családja biztonságának megőrzése.

Tartózkodási engedély: Az ország illetékesei által, az állam törvényeinek megfelelő formában kibocsátott bármilyen engedély, mely egy harmadik ország állampolgárának vagy egy hontalan személynek, az állam területén való tartózkodását engedélyezi.

Támogatás: Az emberkereskedelem áldozatává vált személy talpraállását célzó intézkedések, programok és szolgáltatások, melyek kiterjedhetnek – de nem korlátozottak – a megfelelő lakhatás; orvosi, pszichológiai és anyagi támogatás; oktatási, szakmai és munkalehetőségek; jogi tanácsadás és segítségnyújtás elősegítésére. A kezdeti, rövid- és hosszútávú támogatást

nyújthatják civil, kormányzati vagy nemzetközi szervezetek, a cél-, tranzit- vagy származási országban, egy vagy több szolgáltatásra kiterjedően.

Társadalmi beilleszkedés: Az a folyamat, amely biztosítja, hogy azok, akiknél fennáll a szegénység és társadalmi kirekesztés kockázata, rendelkezzenek a gazdasági és társadalmi életben való részvételhez szükséges lehetőségekkel és forrásokkal, egy olyan életszínvonal biztosítása érdekében, mely lakhelyükön társadalmilag elfogadhatónak számít.[16]. Biztosítja, hogy a támogatott személyek nagyobb szerepet vállaljanak az életüket érintő döntések meghozatalában és alapvető jogaik betartatásában. Ennek a folyamatnak köszönhetően a sérülékeny csoportok hozzáférhetnek az oktatáshoz, képzésekhez, munkáltatáshoz, szálláshoz, a közszolgálatokhoz és az egészségügyi ellátáshoz. A társadalmi beilleszkedés program a származási és célországban egyaránt kivitelezhető.

Transznacionális Irányítási Mechanizmus: Az emberkereskedelem áldozatainak transznacionális támogatására és megértő segítésére kialakított mechanizmusok és rendszerek. A transznacionális irányítási mechanizmus összeköti az egész irányítási folyamatot a kezdeti irányítástól a visszatérésig és a tranzit, cél- és származási országban történő támogatásig, valamint magában foglalja a különböző kormányzati szervek és nem-kormányzati szereplők együttműködését. Ez történhet egy lépésen keresztül vagy a folyamat minden lépésének során.

Tranzit ország: Az ország, melyen az emberkereskedelem áldozatává vált személy átutazik végső úticéljának elérése érdekében.

Ügyfél: A jelen tanulmány keretében az emberkereskedelem ellen küzdő szereplők által használt „ügyfél" kifejezés az emberkereskedelem azon áldozataira vonatkozik, akik a szolgáltatók, mint pl. civil szervezetek, egyházi szervezetek, valamint a nemzetközi és kormányzati szervezetek által nyújtott szolgáltatásokat igénybe veszik.

[16] http://ec.europa.eu/employment_social/spsi/poverty_social_exclusion_en.htm és A Bizottság és a Tanács Közös Jelentése a Társadalmi beilleszkedésről (2003) http://europa.eu.int/comm/employment_social/soc-prot/soc-ncl/final_joint_inclusion_report_2003_en.pdf).

Válaszadó: A „válaszadó" kifejezés a jelen tanulmányban azokra a személyekre vonatkozik, akikkel a kutatás során a jelen kiadvány számára interjú készült. A fejezettől függően a „válaszadó" az emberkereskedelem áldozatára vagy az emberkereskedelem ellen küzdő szereplőre utalhat.

Védelem: Bármely támogatási séma kulcsfontosságú tényezője az emberkereskedelem áldozatává vált személy fizikai biztonságát valamint a származási/cél/harmadik országban történő szociális beilleszkedés lehetőségét illetően.

Visszatérés: Az egyén származási országába, illetve közösségébe való visszatérés. Az emberkereskedelem elleni munkának a kontextusában a visszatérés nem csak az áldozat fizikai hazaszállítását foglalja magába, de azokat a mechanizmusokat is, melyek biztosítják azt, hogy a visszatérés önkéntes, támogatott, biztonságos és méltóságteljes.

2. Általános Emberkereskedelem Elleni Rendszer a Cseh Köztársaságban, Magyarországon, Olaszországban és Portugáliában

A „Transznacionális irányítási mechanizmus kialakítása a származási- és a célországok között az emberkereskedelem áldozatainak - TRM-EU' projekt során, amelynek keretében a jelen tanulmány készült, tényfeltáró missziók indultak a kedvezményezett országokba, többek között a Cseh Köztársaságba 2009. január 22-én, Magyarországra 2009. március 2-án és Portugáliába 2009. március 5-én és 6-án. Továbbá az emberkereskedelem elleni fellépés aktuális helyzetének – jogi és intézményi hátterének – felmérését, valamint a határokon belüli és azokon túli emberkereskedelem áldozatává vált személyekről szóló beszálmolókkal kapcsolatos, legmagasabb követelményeknek megfelelő gyakorlatok azonosítását célzó kérdőíveket továbbítottak a TRM-EU projektben résztvevő országok számára. A következő fejezet a tényfeltáró missziók során és a kérdőíveken keresztül gyűjtött információkon alapul, és a négy résztvevő országban aktuálisan működő transznacionális irányítási rendszerről kíván egy alapvető, de semmiképpen sem kimerítő áttekintést nyújtani.

2.1. A Cseh Köztársaság

A Cseh Köztársaság az emberkereskedelem szempontjából forrás- és tranzitország. Továbbá olyan, főként Ukrajnából, Vietnamból, Moldovából, Romániából, Bulgáriából és Fehéroroszországból származó nők és férfiak tekintetében célország, akik munkavégzésre irányuló emberkereskedelemben váltak áldozattá. Az aktuális „Nemzeti stratégia az emberkereskedelem elleni küzdelemről" a 2008 és 2011

közötti időszakot fedi le. Az emberkereskedelem áldozatává vált személyek azonosításában leginkább résztvevő intézmények az Emberkereskedelmi Szervezett Bűnözési Egység Főosztálya, a Bűnügyi Rendőrség és a Nyomozási Szolgálati Iroda, az Idegenrendészet, a civil szervezetek, valamint a Nemzetközi Migrációs Szervezet (IOM).

A Cseh Köztársaságban a nemzeti irányítási mechanizmus egy olyan védelmi és támogatási rendszer, amely magában foglalja az azonosítást, a hazatérést és a társadalmi beilleszkedés előmozdítását, beleértve a lakóhely meghatározási rendszert és az áldozat-/tanúvédelmet. A nemzeti irányítási mechanizmus legfőbb feladatai közé tartoznak az emberkereskedelem áldozatává vált személyek azonosítása és megfelelő kezelése, valamint olyan hivatalosan kötelező mechanizmusok kiépítése, amelyek célja az emberkereskedelem áldozatává vált személyeknek való segítségnyújtás összehangolása a nyomozással és a váddal kapcsolatos erőfeszítésekkel. A Belügyminisztérium együttműködik többek között más minisztériumokkal, a rendőrséggel, civil szervezetekkel, az IOM-mel, menekülteket segítő létesítményekkel, stb.

„Az emberkereskedelem áldozatává vált személyek támogatásáért és védelméért program" (a továbbiakban: a „Program") 2003. óta működik a Cseh Köztársaságban. A Belügyminisztérium Bűnmegelőzési Főosztálya koordinálja a Programhoz tartozó valamennyi tevékenységet. A Program keretén belül a Belügyminisztérium együttműködik két civil szervezettel, a La Strada Cseh Köztársasággal és a Caritas Cseh Köztársasággal. A La Strada Cseh Köztársaság szociális szolgáltatásokat és jogi tanácsadást nyújt minden olyan személynek, aki feltehetőleg emberkereskedelem áldozata, függetlenül jogi helyzetétől, illetve attól a döntésétől, hogy együttműködik-e a rendőrséggel vagy nem. Az e szervezet által nyújtott támogatások közé tartoznak, a menhelyen történő elszállásoláson kívül, a gyógyszer- és pszichoszociális támogatás, beleértve a terápiát is, a jogi tanácsadás (beleértve az ügyfélnek történő segítségnyújtást a bűnügyi eljárások során felmerülő valamennyi jogi cselekvéssel kapcsolatban), a tolmácsolás, amennyiben szükséges, az oktatás és szakmai továbbképzés, valamint a mediáció, amennyiben kérik, illetve a

támogatás a társadalmi beilleszkedéshez és a munkahelyen történő elhelyezkedéshez. Az emberkereskedelem áldozatává vált személyeknek nyújtott támogatás időtartama és természete az adott egyéni esettől függ.

A Program fő célja az ügyfél társadalmi beilleszkedése úgy, hogy minden ügyfélnek van egy általa, a szociális munkással együttműködésben kidolgozott „egyéni társadalmi beilleszkedési terve". A La Strada munkája általánosságban kiterjed lakossági és nem lakossági szolgáltatásokra, illetve a menhelyeken történő elszállásolás lakásokra felosztott menhelyeken történik.

A Cseh Köztársaságban a külföldiek Cseh Köztársaságban való tartózkodásáról szóló 326/1999 sz. törvény alapján a Belügyminisztérium vagy az Idegenrendészet különböző típusú tartózkodási engedélyeket bocsáthat ki az emberkereskedelem áldozatává vált személyek számára, ilyenek:

- A 60 napos kilépési engedély;
- A 90 napos tartózkodás elfogadása érdekében kiadott vízum;
- Hosszútávú tartózkodási engedély a Cseh Köztársaságban nyújtott védelem céljából (42e §) – jelentős indok esetén 6 hónapra;
- Állandó tartózkodási engedély.

A gondolkodási időszak alatt az emberkereskedelem áldozatává vált személyek általában 60 napra szóló kilépési engedélyt kapnak a 326/1999 sz. törvény értelmében. Ez alatt az időszak alatt, vagy amint ez végetért az érintett személyek egy hosszabb távú tartózkodási engedélyt igényelhetnek a 42e § alapján. Az állandó tartózkodási engedély akkor adható meg, ha egy ügy a 66 § alapján lezárult. Az emberkereskedelem áldozatai továbbá shelterjogot kérhetnek és a shelterjogról szóló 325/1999 sz. törvény alapján a Cseh Köztársaságban maradhatnak. A Belügyminisztérium Shelterjogi és Migrációs Osztálya felel e nemzetközi védelmi eljárás lebonyolításáért.

Az emberkereskedelem áldozatává vált személyek „Támogatott önkéntes visszatérését" származási országukba szintén szabályozza a Program. Csak a Program keretén belül jelenleg segítségnyújtásban

részesülő emberkereskedelem áldozatává vált személyek lehetnek ilyen támogatott önkéntes visszatérés kedvezményezettjei, amit az IOM valósít meg. A gyakorlatban az olyan civil szervezetek, mint a La Strada Cseh Köztársaság és a Caritas Cseh Köztársaság vagy a Belügyminisztérium kérik a támogatott önkéntes visszatérést az emberkereskedelem áldozatává vált személy nevében.

Amennyiben az emberkereskedelem áldozatává vált személy kifejezi visszatérési szándékát, a szolgáltatást nyújtó (civil szervezet) segítséget kér az IOM-től, és egyidejűleg kapcsolatba lép a Belügyminisztériummal annak bejelentése végett, hogy az emberkereskedelem áldozatának részvétele a Programban véget ért. Az IOM egyeztet a szolgáltatást nyújtóval az emberkereskedelem áldozatává vált személy szükségleteit és különleges igényeit illetően. Az IOM továbbá felveszi a kapcsolatot az emberkereskedelem áldozatává vált személy származási országában működő IOM misszióval. A visszatérést megelőzően kockázatfelmérés készül a származási országban a helyi IOM misszió vagy az emberkereskedelem ellen küzdő civil szervezetekkel együttműködésben. Eközben a szolgáltatást nyújtó lebonyolítja az utazással kapcsolatos intéznivalókat, és amint a visszatérés napját visszaigazolták és a jegyet lefoglalták, az IOM felkeresi a Belügyminisztériumot a repülési és egyéb kapcsolódó, például további IOM segítségnyújtási, helyi utazási, stb. költségek megtérítése iránti kérelemmel. Amikor az IOM megkapja a Belügyminisztérium formális hozzájárulását, kibocsátják a jegyet és a szolgáltatást nyújtóval együttműködésben, az IOM operatív alkalmazottai segítik az emberkereskedelem áldozatává vált személyt a repülőtéri eljárások során és elkísérik őt a kapuhoz. Az emberkereskedelem áldozatát előre tájékoztatják a származási országban igénybevehető segítségnyújtásról.

Amennyiben az emberkereskedelem áldozatává vált személy nem szándékozik vagy képtelen visszatérni, akkor állandó tartózkodási engedélyt igényelhet. Ez ugyanakkor nem kerül automatikusan kibocsátásra. Abban az esetben, ha a visszatérés egy adott helyre nem ajánlott, alternatív megoldást ajánlanak (pl. másik város/régió a származási országban). Ha a kockázat magában foglal olyan bűnöző körök/emberkereskedők jelentette veszélyt, akik/amelyek nagy

számban jelen vannak a származási országban, az emberkereskedelem áldozatává vált személy tartózkodási engedélyt kérhet a Cseh Köztársaságban vagy visszatérhet a származási ország egy másik településére.

2.2. Magyarország

Magyarország forrásország olyan személyek tekintetében, akiket főként Spanyolországba, Olaszországba, Belgiumba, Svájcba, az Egyesült Királyságba és Hollandiába szállítanak. Továbbá tranzitország az Ukrajnát és Romániát érintő emberkereskedelem számára. Jóllehet Magyarország elfogadta a Palermói Jegyzőkönyvet, az emberkereskedelem meghatározása a magyar jogban nem teljesen felel meg a Jegyzőkönyvnek. A jelenlegi emberkereskedelem elleni nemzeti stratégia 2008 márciusa óta van hatályban és 2012-ig tart.

A magyarországi bíróságok elé került emberkereskedelmi ügyek általában magyar állampolgárokra vonatkoznak, csak kevés esetben érintenek külföldi állampolgárokat. Az emberkereskedelem bűntette 1999. óta büntethető, a legutóbbi módosítást, amely a jelenleg hatályos törvényt eredményezte, 2001-ben fogadták el. 2001. és 2007. között 155 eset jutott a Rendőrség tudomására. 2009-ben a bíróság 18 tettest ítélt el 35 bűncselekmény miatt. A legtöbb emberkereskedelemmel kapcsolatos eset szexuális kizsákmányolást is magában foglal, ugyanakkor megfigyelhető a munkavégzésre irányuló emberkereskedelmi ügyek számának növekedése, míg az illegális örökbefogadás, szerveltávolítás, illetve egyéb emberkereskedelemmel kapcsolatos bűncselekmények száma alacsony marad. Noha létezik általános áldozatvédelmi rendszer, nincsen speciális tanúvédelmi program az emberkereskedelem áldozatai részére.

Az (alább kifejtésre kerülő) „Áldozatsegítő Szolgálat" szerint az azonosítás és az irányítás tekinthető a legnagyobb hiányosságnak Magyarországon. A jogszabályok szerint valamennyi érintett hatóság köteles hivatalos tolmácsot, gondolkodási időhöz való jogot biztosítani, a különböző eljárásokra vonatkozó információt és menhelyen történő elszállásolási lehetőségét nyújtani az emberkereskedelem áldozatainak.

A „Baptista Szeretetszolgálat" volt az első civil szervezet, amely segítséget és védelmet nyújtott az emberkereskedelem áldozatává vált személyeknek. A „Baptista Szeretetszolgálat" 2004-ben kezdte meg munkáját egy Utcai Munkacsoporttal, amely kábítószerfüggőket és emberkereskedelem áldozatává vált személyeket igyekezett azonosítani. Három menhelyük létezik, amelyek közül a legfőbb 6 hónapig biztosít ideiglenes tartózkodási helyet, egy másik gyermekes anyákat fogad, míg a harmadik Magyarország egy olyan pontján található, amely emberkereskedelem szempontjából kiemelt kockázatú térség. A „Baptista Szeretetszolgálat" szociális munkásai menhelyeken és az utcán is dolgoznak, illetve jogi, orvosi és pszichológiai segítséget nyújtanak az emberkereskedelem áldozatainak. A „Baptista Szeretetszolgálat" főként önálló módon finanszírozza magát, az állami támogatás nem biztosított rendszeresen. 2009 decemberében a Szociális és Munkaügyi Minisztérium aláírt egy megállapodást egy másik civil szervezettel, amely szintén segítséget nyújt az emberkereskedelem magyar áldozatainak.

Az „Áldozatsegítő Szolgálat" az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium alá tartozó állami szerv, amely 2006. óta létezik. A szervezet az alábbi szolgáltatásokat nyújtja:

- Tájékoztatás és tanácsadás (az áldozatsegítő alkalmazottak tájékoztatást adnak az emberkereskedelem áldozatává vált személyeknek a rájuk vonatkozó olyan különleges intézkedésekről, mint például a gondolkodási időhöz való jogról (30 nap), valamint az ideiglenes tartózkodási engedély lehetőségéről);
- Áldozatsegítő szolgáltatások (ideértve az élelmet, elszállásolást, utazást, orvosi költségeket, temetési szolgáltatásokat, stb.; ingyenes jogi tanácsadás a bírósági eljárás során, kivéve a nyomozati szakot, stb.);
- Kártalanítás.

A rendőrség feladata, hogy tájékoztassa az emberkereskedelem áldozatát az „Áldozatsegítő Szolgálathoz" fordulás lehetőségéről. Bár e szolgáltatás csak folyamatban lévő büntetőeljárás esetén vehető igénybe.

A gondolkodási idő külföldi, Magyarországon emberkereskedelem áldozatává vált személy esetében 30 nap, ezalatt az illető eldöntheti, hogy együttműködik-e a hatóságokkal. A harmadik országbeli állampolgárokra vonatkozó új jogszabályok alapján 2007. óta tartózkodási engedélyt lehet kibocsátani az emberkereskedelem áldozatává vált személyek részére. Ezeket az engedélyeket hat hónapra bocsátják ki és további hat hónappal meghosszabbíthatóak, amennyiben az érintett személy együttműködik a rendőrséggel és az egyéb hatóságokkal. Egy év után az érintett egy másik típusú engedélyért folyamodhat. Az első év során az emberkereskedelem áldozatává vált személy munkavállalási engedélyt kap és társadalombiztosítással is rendelkezik. Gyermekek részére akkor bocsátható ki tartózkodási engedély, ha a gyámjuk kérelmezi az engedélyt. Az engedélyt két évre adják meg és korlátlan számú alkalommal megújítható.

2.3. Olaszország[17]

Noha Olaszországban még nem alakítottak ki intézményesített nemzeti irányítási mechanizmust (NRM), sok helyi irányítási mechanizmus létezik, melyek jól működnek. Ezek bizonyos esetekben Egyetértési Megállapodáson (MoUs) alapulnak, más esetekben nincsenek írásbeli megállapodások, hanem gyakorlati együttműködésen alapulnak.

Mindazonáltal 2000. óta egy összetett struktúra működik nemzeti szinten az emberkereskedelem áldozatainak megsegítésére, amely három fő eszköz révén operál:

- Ideiglenes segítségnyújtás és hosszútávú szociális védelmi programok;
- Ingyenes forróvonal (Numero Verde Anti-tratta);
- Támogatott önkéntes visszatérés program.

[17] Lásd még: Orfano, I., 2007: „Olasz jelentés", in Centro de Investigation en Criminologia et al., „A Rendészeti Ügynökségek és az NGOk közötti együttműködés a szexuális kizsákmányolás érdekében folytatott emberkereskedelem megelőzése és az áldozatsegítés területén".

Ezt a struktúrát a Miniszterelnöki Hivatal Esélyegyenlőségi Főosztálya koordinálja és felügyeli nemzeti szinten. E központi állami hatóság felel az emberkereskedelem elleni politikák és akciók előmozdításáért és koordinálásáért, különös tekintettel az emberi jogi alapú és áldozatközpontú megközelítésre.

Az olasz rendszerben kétféle segítségnyújtási és védelmi program létezik az emberkereskedelem áldozatává vált személyek részére két nemzeti szintű jogszabály alapján:

- Rövidtávú programot („13. cikk szerinti program") ír elő az emberkereskedelem elleni törvény 13. cikke (228/2003. sz. törvény), amely egy Különleges Alapot hoz létre „a rabszolga- vagy szolgakörülményekre kényszerített vagy abban tartott" és „emberkereskedelem áldozatává vált" (a büntető törvénykönyv 600. és 601. cikkei szerinti bűncselekmények) olasz, közösségi és külföldi áldozatok ideiglenes megsegítését célzó program végrehajtásához;
- Hosszútávú programot („18. cikk szerinti program") ír elő a bevándorlásról szóló jogszabály 18. cikke (286/98 sz. jogalkotási rendelet), a „Szociális védelem érdekében kibocsátott tartózkodási engedélyekről". E jogszabály szociális védelmi intézkedéseket biztosít a kizsákmányolás áldozatainak (külföldiek és EU-állampolgárok) azzal a céllal, hogy megmenekülhessenek az erőszaktól és a kizsákmányolók által rájuk kényszerített körülményektől.

A 13. cikk szerinti rövidtávú programok egy sor „elsősegély" jellegű és kezdeti támogatási intézkedést nyújtanak, úgy mint megfelelő ideiglenes szállást, egészségügyi ellátást, tanácsadást és jogi segítségnyújtást. A törvény szerint az emberkereskedelem áldozatává vált személyek három hónapos programban vehetnek részt, amely, amennyiben alkalmazható, hat hónappal meghosszabbítható. Amikor a program véget ért, az áldozatok további segítséget vehetnek igénybe, ha belépnek a 18. cikk szerinti programba. A 13. cikk szerinti programot az állam (Esélyegyenlőségi Főosztály – 80%-ban) és a helyi önkormányzatok (20%-ban) társfinanszírozzák, a felhatalmazott

Minisztériumközi Bizottság felügyeli és a helyi önkormányzatok illetve akkreditált nonprofit szervezetek irányítják.

A 18. cikk szerinti hosszútávú programok magasszintű szociális védelmi intézkedéseket biztosítanak, úgy mint egyéni rehabilitációs és társadalmi beilleszkedési terveket, hosszútávú tartózkodási-ellátási létesítményeket, egészségügyi ellátást, tanácsadást, jogi segítségnyújtást, oktatást, szakmai képzést, gyakornoki és munkahelyre történő elhelyezést (amennyiben lehetséges). E program előrelátható időtartama egy év, de szükség esetén ezt ki lehet terjeszteni. A 18. cikk szerinti programot az állam (Esélyegyenlőségi Főosztály – 70%-ban) és a helyi önkormányzatok (30%-ban) társfinanszírozzák, a felhatalmazott Minisztériumközi Bizottság felügyeli és a helyi önkormányzatok illetve akkreditált nonprofit szervezetek irányítják.

E program kedvezményezettjei „humanitárius okokból kibocsátott ideiglenes tartózkodási engedélyt", azaz „18. cikk szerinti engedélyt" kaphatnak a törvény értelmében. Az engedély odaítélése teljesen független attól, hogy az emberkereskedőket/kizsákmányolókat az emberkereskedelem áldozata feljelentette-e a rendészeti hatóságoknál. Az egyetlen szükséges feltétel ezen engedély megszerzéséhez a „18. cikk" szerinti segítségnyújtási programban való részvétel és annak befejezése.

A tartózkodási engedély két eljárás alapján bocsátható ki:

- A „bírósági út": amikor a rendőrséget értesítették, vagy a büntetőeljárást megindították. Ennek velejárója, hogy az emberkereskedelem áldozatává vált személy együttműködik a rendőrséggel és az ügyésszel. Az érintett segíti az elkövető elleni vádemelést;
- A „szociális út": amikor az emberkereskedelem áldozatát segítő civil szervezetek vagy állami szociális szolgálatok úgy gondolják, hogy az áldozat általános veszélynek van kitéve. Az emberkereskedelem áldozata nem köteles feljelenteni az emberkereskedőket a rendőrségen, de elvárják tőle, hogy széleskörű információkat („vallomás") szolgáltasson a rendészeti szerveknek a szociális

szolgálatok vagy a magánszektor akkreditált nem-kormányzati szervezetein keresztül.

A hat hónapra kibocsátott engedélyeket további egy évre meg lehet hosszabbítani, ez nem kötelezi az érintettet, hogy a program elteltével hazatérjen. Az emberkereskedelem áldozatává vált személyeknek megadott rövidtávú tartózkodási engedélyek tehát az egyén emberi jogi védelmének elvén alapulnak.

Továbbá a „humanitárius okokból kibocsátott ideiglenes tartózkodási engedély" átalakítható oktatási vagy munkavállalási tartózkodási engedéllyé, amely lehetővé teszi a külföldi számára, hogy a nem uniós külföldiek jelenlétét szabályozó jogszabályokkal összhangban Olaszországban maradjon.

Olaszországban a „Numero Verde" (Numero Verde Anti-tratta) forró vonal részletes információkat ad a jogszabályokról és az Olaszországban emberkereskedelem áldozatává vált személyeknek nyújtott szolgáltatásokról, valamint kérésre az érintetteket a vonatkozó szolgáltatást nyújtókhoz irányítja. Az információkat különböző, a főbb célcsoportok által beszélt nyelveken, többek között angolul, albánul, oroszul, franciául, spanyolul, románul és bolgárul nyújtják.

2001. óta a „*Progetto nazionale per assicurare il ritorno volontario assistito e la reintegrazione nel Paese di origine delle vittime della tratta*" (Az emberkereskedelem áldozatai számára a támogatott önkéntes visszatérést a származási országba és az ottani reintegrációt biztosító nemzeti projekt) segíti a származás országába visszatérni kívánó emberkereskedelem áldozatává vált személyeket. A támogatott önkéntes visszatérési programot a Belügyminisztérium finanszírozza, és a Nemzetközi Migrációs Szervezet (IOM) irányítja Olaszországban. A jelenlegi eljárás kockázatfelmérést és esetértékelést foglal magában, amelyeket a támogatott önkéntes visszatérést megelőzően végeznek el, és hat hónap múlva kerül sor a lekövetésre a származási országban folyamatban lévő támogatási program ellenőrzése végett.

Olaszországban nincs törvény által előírt gondolkodási idő. Bevezettek azonban egy informális gondolkodási időszakot civil szervezetek/helyi

önkormányzatok és a rendészeti hatóságok napi gyakorlata révén, amely lehetővé teszi az emberkereskedelem áldozatainak, hogy felmérjék személyes helyzetüket, és hogy az elérhető megoldásokról történő megfelelő tájékoztatást követően meghozzák saját döntéseiket.

Olaszországban nem létezik külön gazdasági kártalanítási program az emberkereskedelem áldozatai számára. Az áldozatok azonban az emberkereskedő ellen a büntető bíróság előtt folyó ügyben polgári félként beavatkozhatnak kártérítés iránt indított polgári perbe.

2.4. Portugália

Portugáliában a jelenlegi „Emberkereskedelem elleni nemzeti akcióterv" 2007. óta van hatályban és 2010 végéig folytatódik. 2007. óta a Büntető Törvénykönyv tartalmazza a szexuális kizsákmányolás mellett, a munkavégzésre irányuló kereskedelmet és a szervkivétel bűncselekményét is az emberkereskedelem területén. Portugáliában az emberkereskedelem áldozatává vált személyek fő származási országa Brazília, Nigéria, Guinea és Horvátország.

Portugáliában az emberkereskedelem közvádas bűncselekmény, azaz bárki feljelentést tehet ilyen bűncselekménnyel kapcsolatban, és ha egy ügyben feljelentést tettek, a rendőrség köteles a nyomozást lefolytatni. Az azonosítási eljárás általánosságban főként a rendőrséget és a civil szervezeteket érinti és egy „egységes nyilvántartási űrlapon" (rendőrség), illetve egy „jelzési útmutatón" (civil szervezetek) keresztül történik.

Az emberkereskedelem áldozatává vált személyek számára Portugáliában elsősorban és leginkább biztonságot és védelmet nyújtanak a menhelyeken, valamint orvosi és pszichológiai segítséget is. Az érintett személynek továbbá jogi tanácsadási és fordítási/tolmácsolási szolgáltatást is nyújtanak. Az emberkereskedelem áldozatai oktatást és képzést magában foglaló hivatalos programokban is részt vehetnek.

Portugáliában az emberkereskedelem áldozatává vált személy akkor kaphat tartózkodási engedélyt, ha együttműködik a hatóságokkal. Az

eset lezárultát követően, és ha az illető úgy dönt, hogy Portugáliában kíván maradni, egy másik tartózkodási engedély kerül kibocsátásra a tartózkodási engedélyekről szóló általános portugál rendelkezések alapján, amely az érintett személyt ugyanolyan jogosultságokkal ruházza fel, mint amilyenekkel egy portugál állampolgár rendelkezik, beleértve a társadalombiztosítási rendszerben való részvétel jogát, stb. Amennyiben az emberkereskedelem áldozatává vált személy nem kíván együttműködni a hatóságokkal, egy különleges okból kibocsátott tartózkodási engedélyt kiadására van lehetőség, abban az esetben, ha az érintett személy vagy családja kockázatoknak van kitéve, és a védelem nem biztosítható.

Portugáliában az emberkereskedelem áldozatainak visszatérését a bevándorlásról szóló 23/07 sz. 2007. július 4-i törvény szabályozza. Továbbá Portugália kétoldalú megállapodásokat kötött néhány országgal, mint például Brazíliával a brazil állampolgárok visszatéréséről szóló megállapodást. A visszatérési eljárásban a Bűnügyi Rendőrség, az Idegenrendészeti és Határőr Szolgálat, az Állampolgársági és Nemek közötti Egyenlőség Bizottság (CIG), valamint civil szervezetek és nemzetközi szervezetek vesznek részt. A visszatérési terv kidolgozásáért azonban az emberkereskedelem áldozatává vált személynek szállást biztosító menhely felel. Amennyiben az érintett személy nem kíván vagy nem képes visszatérni, a rá vonatkozó bevándorlási státusz felmérése, valamint kockázatfelmérés alapján Portugáliában maradhat.

A nemzeti jelentési mechanizmus Portugáliában három lépésből áll:

- a jelzési szakasz (erős gyanú a tekintetben, hogy a személy emberkereskedelem áldozata);
- az azonosítási szakasz (a személyt hivatalosan emberkereskedelem áldozataként azonosítják);
- az integrációs szakasz (a származási vagy a célországban).

A segítségnyújtási és védelmi intézkedések mindhárom szakasz során biztosítottak az emberkereskedelem áldozata számára.

Ha egy feltételezett áldozat a jelzési szakaszban van, a rendőrség köteles az alábbi intézkedések megtételére:

- Értesíti az illetőt, hogy joga van a gondolkodási időhöz;
- Tájékoztatja az illetőt a gondolkodási idővel kapcsolatos jogairól, beleértve a gondolkodási idő időtartamát (30-60 nap);
- Az esetet jelzi és az illetőt megkérdezi arról, hogy kér-e segítségnyújtást;
- Felveszi a kapcsolatot a menhellyel;
- Az illetőt írásbeli anyagokkal látja el jogait és kötelezettségeit illetően;
- Tolmácsot biztosít, amennyiben szükséges;
- Tájékoztatja az ügyészt függetlenül attól, hogy a feltételezetten emberkereskedelem áldozata kíván-e panaszt benyújtani vagy sem.

3. Az emberkereskedelem áldozatává vált személyek toborzással kapcsolatos élményei

Annak ellenére, hogy a jelen tanulmány kutatásának középpontjában nem maga a toborzási folyamat áll, hanem az emberkereskedelem áldozatává vált személyek kereskedelem utáni tapasztalatai, néhány válaszadó saját kezdeményezésére beszélt a emberkereskedelemmel kapcsolatos élményeiről. Mindazonáltal, mint az már korábban említésre került, az interjút készítő ilyenkor megpróbálta, amennyire csak lehetett, visszavezetni az emberkereskedelem áldozatát a jelenlegi transznacionális irányítási rendszerrel kapcsolatos élményeihez.

Az esetek többségében az emberkereskedelem áldozatává vált személyeket ismerősök illetve barátok toborozták, pl. olyan személyek, akiket korábban már ismertek, beleértve közeli családtagokat vagy olyan személyeket, akikkel rokoni kapcsolatban állnak.

> Azért hoztak [ebbe az országba], hogy prostituáltként dolgozzak; anyám testvére adott el.

Egy esetben egy szomszéd ismerős használta ki egy nő helyzetét. Hamis ígéretekkel toborozta be aztán prostitúcióra kényszerítette őt.

> Egyszer egy közelben élő fiú odajött és azt mondta [...] hogy van egy ismerőse. Később az egyik barátja átjött és azt mondta, hogy elvihetnek, és megmutatta az interneten miről van szó, és azt mondta, hogy nem fognak bántani. Szép és jó dolgokat mondtak nekem, és én úgy éreztem, hogy menekülnöm kell onnan, ahol vagyok. Azt mondták, hogy ha haza szeretnék jönni, akkor hazahoznak, és nem fogják elvenni a pénzemet, vagy a keresetemnek legfeljebb a felét veszik el. De semmi sem úgy történt, ahogy mondták. Amikor megérkeztünk rögtön dolgozni

küldött, semmit nem kaptam meg a pénzből és az egész dolog az elejétől fogva nem tetszett nekem. Vertek, és azt gondoltam, hogy segítségre van szükségem. Megkértem őket, hogy vigyenek haza, de nem akartak. [...] Kemény dolgokat láttam; voltak olyan lányok, akiket úgy beszéltek rá hogy dolgozzanak, hogy kábítószert kényszerítettek beléjük.

Egy másik esetben egy asszonyt egy nő barátja toborozta, aki kihasználta annak nehéz anyagi helyzetét. Az asszony azt hitte, hogy táncosként fog dolgozni, de prostitúcióra kényszerítették.

Semmi pénzt nem keresetem Az élet nehéz. Szóval, volt itt egy barátom, aki azt mondta, hogy sok pénzt kereshetek, ha idejövök és egy bárban táncolok. Azt mondta, hogy jó hely. [...] Úgy tudtam táncolni jövök. Tudok táncolni. Úgy tudtam, hogy az egyik bárban fogok dolgozni. Nem tudtam hogy ülnöm és innom kell majd ...Nem ezért jöttem ide! Amikor idejöttem azt hittem más lesz. Én akartam jönni... De ez nem csak táncolás volt, és nem is csak ücsörgés a vendégekkel. El kellet mennem a vendégekkel, felmennem a szobákba és ottmaradni velük.

Számos esetben a nőket hamis ígéretekkel vették rá, hogy táncosok vagy bárpultosok legyenek, de a valóságban szexuális kapcsolat létesítésére kényszerítették őket a vendégekkel. Ismétlődő erőszakkal szembesültek vagy kábítószert kényszerítettek beléjük. Továbbá a bevételeiket visszatartották, az útlevelüket elvették, és a nők az „adósságuk" visszafizetésének reménytelen helyzetében voltak, amely adósság az emberkereskedők szerint a célországba történő utazásból, szobabérlésből, ételből, stb. származott. Továbbá, a nők illegális helyzete további félelmeket okozott, ami még nehezebbé tette az emberkereskedelem helyzetének elhagyását.

A hely nem volt jó. Nem is igazán volt bár. Nem ismertem a "hostess bár" kifejezést. Tudtam, hogy egy bárban fogok dolgozni, de mint táncosnő vagy pultos lány. Nem tudtam, hogy a vendégekkel kell majd ülnöm, velük innom, és elmennem velük... Mindig voltak gyomorproblémáim és ettől még csak rosszabb lett. Az első hónapban sok nehézségen estem át, mert

> visszautasítottam, hogy azt csináljam. Csak táncoltam, de csak egy hónappal később fizettek ki, pedig az egyezség napi vagy heti fizetés volt. És a tulajdonos azt mondta nekem, hogy "hát, éhezni fogsz, hogyha csak táncolni fogsz". Szándékosan csinálta. A második hónapban el kellett kezdenem azt csinálni. Nem volt más választásom. Szégyellem magamat. De nem tehettem semmit. Erőszakos volt. Nála volt az útlevelem és tartozásaim voltak. Ki kellet fizetnem a repülőjegyet, a szobát, és egy lány azt mondta nekem ott "vissza kell szerezned az útleveledet, különben ingyen fogsz neki dolgozni". Ráadásul illegális bevándorló voltam, és féltem. Nagyon naiv voltam.

A fent leírt helyzethez hasonlóan az egyik emberkereskedő a következő nővel elhitette, hogy vissza kell fizetnie a tartozásait és ezért prostitúcióra kényszerítette.

> Az első nap fogalmam sem volt róla, hogy az a szándéka, hogy prostituáltként dolgozzak. Elvitt egy épületbe – ahol a prostitúció történt –, ami úgy nézett ki, mint egy panzió, de én azt hittem, hogy egy lakás. Azt mondta, hogy pihenjek, és hogy reggel beszéltünk. Aludni mentem, és másnap beszéltnk. Azt mondta, hogy 2800 eurót kell fizetnem az utazásért, plusz a kamatot. Gyanús volt nekem. Aztán azt mondta: "van egy módja annak, hogy gyorsabban fizesd vissza a tartozásod. Tudom, hogy sose csináltad ezt, de ez az én ajánlatom". [...] És azt mondta, hogy "amíg ki nem fizeted a tartozásod itt kell maradnod, utána szabad vagy".

Ahogy a fenti példák mutatják, az emberkereskedelem áldozatává vált személyeket főként ismerőseik illetve barátaik toborozták a munkahelyről illetve a munkáról szóló hamis ígéretekkel. A válaszadók szerint sok esetben az emberkereskedőtől való függés még súlyosabb volt, ugyanis elvették tőlük a papírjaikat, fizikai vagy lelki erőszakkal félemlítették meg őket illetve tartozásokat róttak ki rájuk.

4. Azonosítás

4.1. Bevezetés[18]

Az azonosítási szakasz az első fázisa annak a helyi, nemzeti vagy transznacionális mechanizmusnak, amelyen keresztül egy emberkereskedelem áldozatává vált személyt ekként azonosítanak. Ez a szakasz két fő részre osztható: *előzetes azonosításra*, illetőleg *hivatalos azonosításra*:

Előzetes azonosítás:

- *Előszűrés/Kezdeti szűrés és bejelentés*: Az emberkereskedelem feltételezett áldozatának bejelentése (vagy önmaga bejelentése), az értesítés első pontján, azaz az előszűrésért/kezdeti szűrésért és bejelentésért felelős szervhez, amely az adott ország jogi szabályozásától és stratégiájától függően változik;
- *Alapvető szükségletekhez és információhoz való hozzájutás*: A feltehetően emberkereskedelem áldozatává vált személy részére alapvető tájékoztatás nyújtása, valamint azonnali szükségleteinek felmérése; az általa kifejezett problémák megoldása illetve azonnali igények kielégítése;
- *Korai kockázatfelmérés*: A lehetséges kockázatok felmérése valamint a feltehetően emberkereskedelem áldozatává vált személy azonnali biztonságba helyezése;
- *Nyelv és tolmácsolás*: a kommunikáció biztosítása egy, az áldozattá vált személy által ismert nyelven;
- *Felépülési és gondolkodási időszak:*. Idő és forrás biztosítása az egyének számára annak érdekében, hogy azok megfontolt döntést hozhassanak következő lépéseikre vonatkozóan.

[18] Lásd ICMPD/Orfano, I., 2010: Transznacionális irányítási mechanizmus fejlesztése a származási- és a célországok között az emberkereskedelem áldozataiért, RM-EU.

Hivatalos azonosítás:

Az áldozat státusz megállapítása szakképzett és erre felhatalmazással rendelkező személyek (pl. rendészeti tisztviselők, specializálódott szakértők, NGOk vagy nemzetközi szervezetek dolgozói) által, akik kérdések feltevésével, valamint a körülmények vizsgálatával állapítják meg, hogy az egyén emberkereskedelem áldozata-e; tájékoztatás nyújtása az eljárás kimeneteléről valamint a választási lehetőségekről annak érdekében, hogy biztosítsák az áldozattá vált személy következő lépéseivel kapcsolatos tájékozott döntéshozatalát és beleegyezését. A hivatalos azonosítási eljárás azokat az eseteket is magában foglalja, melyekben az áldozat státuszt büntetőeljárás keretében még nem állapították meg.

Az emberkereskedelem bűncselekmény komplexitásából adódóan *meg kell előlegezni a bizalmat* azoknak (felnőtteknek és gyermeknek egyaránt), akik azt állítják, hogy feltehetően emberemberkereskedelemmel összefüggő kizsákmányolás alanyai. Az emberkereskedelem feltételezett áldozatát akkor lehet áldozatnak tekinteni, amint az illetékes hatóságok a legkisebb jelét is észlelik annak, hogy ezen személyek sérelmére emberkereskedelem bűncselekményét követték el.

4.2. Az emberkereskedelem áldozatává vált személyek tapasztalatai

Ezen tanulmányt eredményező kutatás központjában az emberkereskedelem áldozatává vált személyek azonosítása állt. A cél az emberkereskedelem áldozatává vált személyek álláspontjának, élményeinek megtárgyalása volt az emberkereskedelem elleni küzdelem ezen döntő fázisában. A kutatók kérdéseiket arra összpontosították, hogy miként zajlott az azonosítás, ez milyen érzéseket váltott ki, egyúttal milyen akadályokkal kellett szembenézniük, és milyen módon lehetséges a javulás.

Az emberkereskedelem áldozatává vált személyeket számos szereplő közreműködésével azonosították, melybe "hivatalos azonosítási csatornák", úgy mint rendészeti tisztviselők, bírák, szociális munkások és civil szervezetek is beletartoztak, valamint a "nem hivatalos csatornákon" keresztül a folyamatban magánszemélyek és az áldozattá vált személyek maguk is részt vettek.

Számos esetben az emberkereskedelem áldozatává vált személyek azonosítása rendészeti tisztviselők által egy proaktív rendészeti eljárás illetve nyomozás eredményeként történt meg, ahogyan azt a következő példa is mutatja.

> Egy éjszaka tettünk egy kört az autóval. [Kizsákmányolóim] megmutatták, hogy hol kell dolgoznom, mögöttünk – szerencsére, mivel ez megkönnyítette a szökésemet- civil ruhás rendőrök jöttek és megállítottak bennünket. A rendőrök elkapták őket és velük együtt engem is. Később azt mondták, hogy kaphatok segítséget és idejöhetek [a menhelyre].

Számos esetben az azonosítási eljárás során jogaik sérelmével kellett szembenézniük azoknak az emberkereskedelem áldozatává vált személyeknek, akiket a rendőrség állított meg. Az alábbi esetben az áldozat elmesélte, miként vitték a rendőrkapitányságra, miután a rendőrök átvizsgálták a bordélyházat, ahol dolgoznia kellett. A lány elmondta, hogy az első meghallgatását tartó személy tiszteletlenül kezelte őt. Ezenfelül három hónap börtönbüntetésre is ítélték, és csak egy hónappal később - miután a rendőrség első nyomozását befejezte- állapították meg, hogy emberkereskedelem áldozata.

> Nagyon szerencsés voltam, mert csak egy napot kellett a bordélyházban töltenem. Ezután kijött a rendőrség és ellenőrizte az irataink. Nem értettem mi történik, azt gondoltam, hogy azért jöttek, hogy prostitúcióra kényszerítsenek, hogy megijesszenek. Elvittek a rendőrkapitányságra, de nem mondtam nekik semmit, ezért nagyon mérgesek voltak. Előtte szörnyen utaztam [...] már több, mint 48 órája nem aludtam, fáradt voltam. [...] Senki nem beszélt velem "normálisan". Annyira szerettem volna, hogy legyen ott valaki, aki megért! Nőnek kell lennie, egyértelműen nem férfinak. Egy férfinak sem hittem. [...] Az volt a baj, hogy senki nem hitt nekem, amikor elkezdtem mesélni az igazságot [...]. Össze voltam zavarodva, azt sem tudtam, hogy hol vagyok. A rendőrségen lenéztek, egyikük kurvának szólított; kérdezte, hogy mennyit kérek egy éjszakára. Ezután a fogdára vittek [...] majd a bíróságra mentem. Úgy tűnt,

> hogy a bíró engem nem hallgat meg. Megpróbáltam mindent megmagyarázni…három hónap börtönre ítélt. […] Amikor elvittek a börtönbe röhögtek és azt mondták: "olyan lesz, mintha hotelben lennél, kapsz ételt, a börtön itt nagyon jó." […] Egy hónap börtön után bejöttek [a rendőrség] és azt mondták: tudjuk […] te emberkereskedelem áldozata vagy.

Számos esetben az áldozatokat a rendőrök állították meg az utcán, véletlenszerű igazoltatás miatt. Az alábbi esetben az áldozat arról mesél, hogyan állította meg őt kétszer a rendőrség és mivel az első esetben hamis nevet használt, a fogdán kellett maradnia pár napig. Csak a bíróságon a bíró azonosította áldozatként és utalta a menhelyre.

> A rendőrség állított meg. Az utcán dolgoztam és ellenőrizni akarták az irataimat. Semmilyen papírom nem volt […]. Féltem. Ujjlenyomatot vettek és ellenőrizték a számítógépen. Már egyszer korábban is megállítottak, akkor hamis nevet mondtam nekik. Az első alkalommal vettek tőlem ujjlenyomatot. Elengedtek, viszont hoztak egy kiutasító határozatot. Nem értettem, hogy mit jelent, azt gondoltam, hogy csak valamilyen irat. Szóval második alkalommal ellenőrizték az ujjlenyomatot és mindenre rájöttek. Bevittek egy szobába, elvették a telefonomat, a táskámat még a fülbevalóimat is és bezárták az ajtót. Nem értettem miért csinálják ezt…egy szót sem értettem […] és nem magyaráztak el nekem semmit az anyanyelvemen. Megkérdeztem azt is, hogy miért zárták be az ajtót. Nem vagyok bűnös! Ott voltam két napig. Egy ágy és takarók voltak ott, semmi más. Szólnom kellett, ha WC-re akartam menni, várni valakire, hogy odajöjjön, kinyissa az ajtót és elkísérjen a WC ajtóig. […] Végül megengedték, hogy felhívjam egy barátomat. […]Arra kértem, hogy segítsen ügyvédet keresni, és segített. Az ügyvéd másnap megérkezett, beszélt angolul és mindent elmagyarázott. Mivel illegális bevándorló voltam, kiutasító határozatot hoztak, el kellett volna hagynom az országot, de nem tettem. Tehát elvittek a bíróságra, hogy utána hazatoloncoljanak. De a bíró nő volt és fel akart tenni néhány kérdést. Megkérdezte,

> hogy miért dolgoztam az utcán. Azt válaszoltam neki, hogy egyik nő sem szereti ezt tenni, de ennem kellett! Beszéltem neki a "Madame"-ról, aki munkát ígért […] méghozzá fodrász munkát, majd az utcára kényszerített. A bírónő azt mondta, hogy ha nem akarok hazamenni, maradhatok egy menhelyen, lehetnek irataim és részt vehetek az integrációs programban. Tehát a rendőr megint visszavitt a kapitányságra és beszélt nekem a programról.

A következő esetben az áldozat egy fentihez hasonló helyzetről és azonosítási eljárásról számolt be. A rendőrség eleinte bűnözőként kezelte az áldozatot és csak a bíróságon állapították meg azt, hogy emberkereskedelem áldozata, valamint ezt követően jelentették be egy civil szervezetnél.

> […] hajnali 5 órakor jött a rendőrség repülő alakulata […] és elvittek bennünket és másokat a rendőrkapitányságra […] majd három napig fogdán voltunk […]. Amikor a bíróságra érkeztem […] mindent elmondtam nekik arról, hogy mi történt az elmúlt négy évben és nem utasítottak ki […] időt adtak nekem, hogy feljelentsem a korábbi főnökömet a rendőrségen, időt arra, hogy pénzt szerezzek és felvilágosítottak arról is, hogy mit kell tennem a papírok megszerzése érdekében. Ezután nem sokkal ismertem meg az egyesületet, tehát idejöttem és már négy hónapja annak, hogy velük vagyok.

Számos áldozatnak az azonosítási eljárás feszültséggel teli élmény volt, amely mind pozitív, mind negatív érzelmek és reakciók széles skáláját váltotta ki belőlük. Egyrészről megkönnyebbülést érezték, mivel azonosították őket, másrészt viszont féltek, sőt gyanakvóak voltak az azonosítást végző személyekkel szemben.

> A testem remegett. Kényelmetlenül éreztem magam akkor, amikor elmeséltem a rendőrnek, hogy mi történt velem.
>
> Rettegtem, mert azt gondoltam, hogy börtönbe akarnak zárni.
>
> Az elején zavarban voltam, de aztán később nagyobb biztonságban éreztem magam, amikor láttam, hogy tényleg valami hasznosat tesznek az érdekemben.

> Jól érzem magam, ugyanakkor ideges vagyok, mivel nem tudom, hogy ez az egész folyamat hogyan ér majd véget.

Az emberkereskedelem utáni élet kezdő fázisaihoz köthető érzések inkább negatív érzelmekkel írhatóak le, amelyek lassan engednek teret a pozitívaknak a segítő fázisban. E tekintetben az áldozatok félelmükről számoltak be, ami abból ered, hogy illegális státusszal rendelkeznek a célországban. Azonban ha a rendőrség már azonosította őket, megkönnyebbültté válnak, mivel sikerült megszökniük a kizsákmányolt helyzetből.

> Nagyon sokszor megpróbáltam elmenni, de nem ment. Mindig a környéken volt, nem tudtam elmenekülni. Egyik este kijött a rendőrség és nem voltak nálam a papírjaim. Aztán a bár tulajdonosa elment a papírokért, a rendőrség pedig látta, hogy egy ideje illegálisan tartózkodom itt. […] Azt hiszem leginkább féltem. Tudod a lányok mind féltek az illegalitás miatt. […] Igen, féltem…meg is könnyebbültem, de inkább csak az előző.

Egyrészt a rendőrségtől, másrészt a kizsákmányolótól való félelem mellett az áldozatok irányításiiból kiderül, hogy gyakran szégyent éreztek. E tekintetben leginkább a családjuk előtt szégyellték magukat, valamint azért, mert a rendőrség őrizetbe vette őket.

> Egy este kijött a rendőrség és elvittek, ahogy a többi illegális helyzetben lévő lányt is. Addigra már megkaptam az útlevelemet, de csak akkor adta oda, amikor a vízum már lejárt. […] Elmentem a rendőrségre, hogy tisztázzam a helyzetem, de nem mondtam el nekik a teljes történetet. Abban az időben féltem, féltem egyrészt a főnökömtől, másrészt pedig féltem és szégyelltem magam a családom előtt. Azok, akik elvittek tudják, hogy hol lakom. Féltem a rendőrségről is, hogy letartóztatnak és hogy hazavisznek, mint egy bűnözőt. […] Rettegtem. Azt gondoltam, hogy a családomra szégyent hoznék, ha letartóztatnának.

Néhány esetben az áldozatokat szociális munkások azonosították orvosi vizsgálat során, az utcán, vagy a bordélyházban.

> Orvoshoz akartam menni egy vizsgálat miatt. Elmentem egy másik városba egy tanácsadó központba [...]. Miután befejezték a vizsgálatot, beszéltem P-vel [szociális munkás]. Két mondatot mondtam, miután azonnal felajánlotta, hogy felhívjuk [a menhelyet]. El is kísért ide.

Az egyik esetben az áldozatot egy rendőr először egy hajléktalanszállóra vitte, és csak később beszélt vele egy szociális munkás, aki már bejelentette őt egy civil szervezetnél.

> Egy rendőr irányított [...] egyik éjszaka egy hajléktalanszállóra, egy olyan helyre, ahol általában befogadják az embereket; később a szociális munkások a támogatásom érdekében felvették a kapcsolatot egy egyesülettel, mivel az egyedi helyzetemben az a szervezet megfelelőbb segítséget tudott nyújtani, továbbá ők már nem is tudtak nekem helyet biztosítani.

Számos esteben az áldozatok még akkor is féltek segítséget kérni, amikor azt felajánlották nekik, mivel az idő nagy részében az emberkereskedők felügyelték őket, valamint féltek az esetleges szökésük következményeitől is. Az egyik áldozat irányításija szerint csak egy drámai esetnek köszönhetően volt képes arra, és elég bátor ahhoz, hogy végül támogatást fogadjon el.

> [...]Találkoztam egy nővel, aki tolmács volt és angol nyelvórát hirdető szórólapokat osztogatott a lányoknak. [...] Egy segélyszolgálattól voltak [...] és a segítségüket kértem, de ez nem volt túl egyszerű, mivel állandó felügyelet alatt voltam. Semmit nem mertem csinálni és tudtam, hogy ha hibát vétek, megverhetnek. [...] Eleinte nem mertem segítséget kérni, de kiderült, hogy terhes vagyok. A fiú [az emberkereskedő] elvitt az orvoshoz és a vizsgálat után azt mondta: „Hál'Istennek a gyereket el lehet vetetni, így darabokra zúzhatlak"- ezt mondta, szó szerint. Elkezdtem nagyon félni és miután hazaértünk, megverte a lányt, akivel egy szobában laktam. Ekkor döntöttem el, hogy meg kell szöknöm innen. Másnap megint jöttek ketten a segélyszolgálattól, és ekkor megkértem őket, hogy segítsenek. Egy másik alapítványnál dolgozó ismerősüket hívták és

> megígérték, hogy segítenek abban, hogy elvetessem a babát és abban, hogy visszatérjek […].

Az emberkereskedelem áldozatává vált személyek elmondták, hogy gyakran maguk tettek bejelentést, valamint elmondták azt is, hogy hogyan és miért tudtak mindenfajta segítség nélkül megszökni a kizsákmányolt helyzetből.

> Megszöktem attól, akinek dolgoztam és a rendőrség bejelentett […].

Néhány esetben az áldozatok annak következtében tudtak kilépni a kizsákmányolt helyzetből, hogy hozzájuk hasonló helyzetben lévő emberekkel léptek kapcsolatba.

> Szerencsés voltam, mert lett néhány barátom a bevándorlók között… Segítünk egymásnak, kötelék jött létre közöttünk, megbeszéljük mit kéne tenni, keressük egymást…

Néhány esetben az áldozatok a rendőrségen bejelentést tettek, azonban nem abból az okból kifolyólag, hogy emberkereskedelem áldozatává váltak, hanem mert más kizsákmányolt helyzetbe kerültek.

> Azért használtak ki, mert illegális volt a helyzetem. De később meg tudtam szökni abból a helyzetből és elkezdtem dolgozni egy étteremben, ami egy […] férfié volt. Munkaszerződést készített nekem és megkezdődhetett legalizálásom folyamata. Sok időmet vette igénybe, de megvolt a szerződés. […] Ez különösen ennek a férfinak volt köszönhető, aki segített nekem és munkát adott. […] ezzel párhuzamosan családon belüli erőszak áldozata voltam és a rendőrséghez kellett fordulnom. Ott segítettek és egy szociális munkáshoz irányítottak.

Az egyik áldozatnak elmondása szerint úgy sikerült megszöknie, hogy megpróbálta becsapni az őt prostitúcióra kényszerítő kizsákmányolóját, és kihasználta az adódó helyzetet.

> Az első gondolatom az volt, hogy ki kell szabadulnom innen, életben kell maradnom. Szóval úgy tettem, mintha elfogadnám a helyzetet és azt is mondták, hogy sok pénzt fogok keresni.

> Azután azt mondtam: "Megjött a menstruációm, hogyan szerezhetek egy tampont?". Azonban a menstruációm nem jött meg. Hazudtam. Azt mondta: „Adok neked tampont, de így nem mehetsz az ügyfelekkel a hálószobába, mert ezt nem szeretik. Amikor a lányoknak megjön, három napig nem fekszenek le az ügyfelekkel. Ettől még ihatsz velük néhány italt." És ez a három nap volt az, amit ott töltöttem. Mikor jött a negyedik nap, tudtam, hogy munkára fognak kényszeríteni, ezért elmenekültem.

Néhány áldozat az otthoni barátaitól ismert olyan civil szervezetet vagy biztos helyet, ahova baj esetén fordulni lehetett. Néhány esetben egy utcai vagy bolti reklámnak köszönhetően tudták meg a hívható segélyvonalak elérhetőségét. Néhány áldozat ezen tudásnak köszönhetően tudott megmenekülni a kizsákmányolt helyzetből.

> Ennek a szervezetnek köszönhetően hallottam a 24 órás segélyvonalról. Amikor az egyik városban a szervezetnél voltam, láttam egy posztert, és amikor egy másik városban bajba kerültem, felhívtam ezt a számot, ők értem jöttek és elvittek. […] Már akkor is ismertem ezt a szervezetet, amikor még otthon voltam […] az összes ember akit megkérdeztem […] azt mondta, hogy ha bármilyen problémám van, ha bajba kerülök, megkereshetem ezt a szervezetet és ők tudnak segíteni.

Az egyik emberkereskedelem áldozatává vált személynek sikerült megszöknie és egy templomban shelteret találnia, ahol az egyik egyháztag egy szociális munkáson keresztül bejelentette őt egy menhelynél.

> Megszöktem a lakásból, ahová zártak. Amikor az utcán voltam, eldöntöttem, hogy elmegyek egy templomba, hogy biztonságban legyek és hogy kérjek valamit enni. Ott találkoztam egy hölggyel, aki bemutatott egy szociális munkásnak. Mialatt ott voltam a hölggyel, a szociális munkás megérkezett. Hamarosan elvitt a menhelyre. Jó néhány nappal később elmondtam neki, hogy mi történt velem és hamarosan elvitt arra a menhelyre, ahol most lakom.

Szerencsés volt az a másik nő is, akinek szintén egyedül sikerült megszöknie, mivel egy olyan lánnyal találkozott, aki korábban hasonlóan kizsákmányolt helyzetben volt és aki egy civil szervezettől kapott segítséget. A lány segített az emberkereskedelem áldozatává vált személynek abban, hogy felvegye a kapcsolatot azzal a szociális munkással, aki őt a későbbiekben segítette és bejelentette a menhelyre.

> Magam döntöttem el, hogy megszököm. Elegem volt abból, hogy az utcán dolgozom. [...] Találkoztam ezzel a lánnyal. Azt mondta, hogy neki is az utcán kellett dolgoznia korábban, de a szervezet segített neki munkát találni és elintézni a papírjait. Megadta S. telefonszámát, aki szociális munkás ennél a szervezetnél és én még aznap felhívtam. [...] Adott egy időpontot és pontosan elmagyarázta hogy találom meg az irodáját. Tehát másnap találkoztunk. Elmeséltem neki az egész történetemet, néhány kérdést tett fel, én pedig válaszoltam neki. Azt mondta, hogy tudnak nekem segíteni, és azonnal felhívta a menhelyet, akiknek azt mondta, hogy még aznap érkezem. Annyira boldog voltam, végre valami jó úton haladt! A házban maradtam három napig, aztán átköltöztem egy másikba [...] ahol három hónapig laktam. Ezt az időszakot követően idejöttem, erre a menhelyre, ahol igazán elkezdhettem a programomat és ahol szeptemberig, amíg a program be nem fejeződik, élni fogok.

Azon emberkereskedelem áldozatává vált személyek közül, akik maguk voltak képesek megszökni, néhányan eleinte egy barátnál kerestek shelteret és csak egy későbbi szakaszban fordultak civil szervezethez.

> Először elmentem [...] egy barátom otthonába. Aztán, ismertem [...] egy nyugalmazott rendőrt, aki segített és elkísért ide, mivel már ismerte ezt a szervezetet és segített a feljelentés megírásában is.

> Egy nap, mialatt a "Madame" nem volt otthon, megszöktem [...] meghúztam magam néhány [...] barátom házában. [...] Mivel nem volt munkám és a barátaim sem tudtak támogatni [...] más megoldás után néztem. Megtaláltam az éjjel-nappal hívható emberkereskedelem és kizsákmányolás áldozatainak szóló

> ingyenes segélyvonal számát és felhívtam. Adtak egy időpontot, hogy beszéljünk a helyzetemről.

Néhány esetben az áldozatnak magánszemélyek vagy barátok segítettek megmenekülni az kizsákmányolt helyzetéből és bejelentették őt egy menhelyen. Néha ez az emberkereskedelem áldozatává vált személlyel való véletlenszerű beszélgetés kezdeményezése miatt történt vagy azért, mert az áldozatot kizsákmányolója úgy megverte, hogy azt kórházba kellett beutalni. Ahogy az már korábban említésre került, néha számos próbálkozás arra, hogy segítséget nyújtsanak az emberkereskedelem áldozatává vált személynek már azelőtt szükséges lenne, mielőtt az áldozat eldönti, hogy elfogadja-e azt.

> Találkoztam egy lánnyal a templomban. Ugyanabból az országból származott, ahonnan én. Egy nap észrevett a vonatállomáson és elkezdtünk beszélgetni. Elmondtam neki, hogy az utcán dolgozom és, hogy erre egy férfi kényszerít, aki azt akarja, hogy fizessek neki. Azt mondta, hogy ezt abba kell hagynom és felajánlotta, hogy segít nekem. Másnap elvitt a menhelyre.

> A kizsákmányolóm vert engem, emiatt beutaltak a kórházba, de nem ez volt az első eset, hogy miatta kórházba kellett mennem. Az alatt az időszak alatt, mialatt kizsákmányoltak, egy férfi többször felajánlotta, hogy segít megszökni [...]. Aztán amikor a kórházban voltam, felhívta a menhelyet és elmagyarázta nekik, hogy milyen vészhelyzetben vagyok. Tehát, amikor kiengedtek, a menhelyre mentem és találkoztam [...], a pszichológusnővel és elmondtam neki a történetemet. A beszélgetést követően ő és más szociális munkások bejelentettek a menhelyre.

Az emberkereskedelem áldozatává vált személyek gyakran nem fogadják el a nekik felajánlott segítséget és támogatást, mivel félnek kizsákmányolóiktól. Ez különösen abban az esetben fordul elő, amikor a segítség és támogatás kapcsolatban áll az elkövető(k) ellen induló büntetőeljárásban való közreműködéssel. Az emberkereskedelem áldozatává vált személyek félnek azon következményektől, amelyekkel szökésük esetén ők, vagy családjuk szembenézhetnek.

> Amikor az utcán dolgoztam, találkoztam egy fiúval. Elmondtam neki, hogy milyen a helyzetem, úgy döntött, hogy segít nekem. Ismertem a szervezetet, mivel korábban beszéltem az utcán dolgozó egység szociális munkásával, de nem volt meg a telefonszáma. Szóval ez a fiú az interneten megkereste ezt az információt, azután idehozott, ebbe az irodába, hogy újra beszélhessek a lánnyal. A szociális munkás azt mondta, hogy van lehetőség arra, hogy elmeneküljek és hogy segítsenek rajtam és megszervezett egy időpontot S.-el [...]. Amikor beszéltem S-el, elmondtam neki az egész történetemet, és ezután magyarázta el, hogy milyen lehetőségeim vannak: vagy tehetek vallomást és megkezdhetek egy segítő programot, vagy csak néhány hétig tudnak segíteni a szökésemben, de utána már nem fognak tudni támogatni. Nagyon bizonytalan voltam. Van egy gyermekem [otthon] és féltem, hogy valaki bántaná. De végül úgy gondoltam, hogy helyes feljelenteni a kizsákmányolóimat, és így is tettem.

Az emberkereskedelem áldozatává vált személyek azonosításáért felelős személyek tudatosságának és tudásának hiánya az azonosítási lehetőségek elmaradásához vezethet, ami meghosszabbíthatja a kizsákmányolás okozta élményeket. Ahogy az a fent leírt esetekből kiderül, olykor azon emberkereskedelem áldozatává vált személyeket, akiket pontosan nem azonosítottak időben, letartóztattak és még meg is aláztak. A hivatalos azonosítási csatornák hasznosabbá tétele érdekében a releváns szereplők képzésére van szükség. Ezen túlmenően e tanulmány megírásához meghallgatott korábban emberkereskedelem áldozatává vált személyek közül is már többen jelezték vágyukat és akaratukat arra vonatkozóan, hogy közreműködhessenek az emberkereskedelem-elleni és segítő erőfeszítésekben, továbbá az emberkereskedelem áldozatává vált személyek azonosításában is.

A meghallgatottak általában kihangsúlyozták az emberkereskedelem veszélyeire és az elérhető segítő és védő programokra vonatkozó széleskörűbb tájékoztatás szükségességét. Az emberkereskedelem áldozatává vált személyek többségét pontosan és részletesen tájékoztatták az azonosításról és az azonosítást követő szakaszokról. A támogatás elfogadásának eldöntésében fontos szerepet játszik a világos, pontos és

hasznos információ megszerzése.[19] E tekintetben számos emberkereskedelem áldozatává vált személy kifejezte a jól-tájékozottság fontosságát:

> A segítségnyújtás szempontjából nekem a tájékoztatás tetszik a legjobban, tájékoztatás arra vonatkozóan, hogy mit tehetek, amiből adódóan a saját GPS-em [navigációs rendszer] lehetek. Most már tudom, hogy mit tehetek itt... kinyitották számomra az ország kapuit.
>
> [Fontos] tájékoztatást nyújtani, horizontokat nyitni; különösen információt nyújtani és megmondani nekünk merre menjünk, kivel beszéljünk.

4.3. Az emberkereskedelem ellen küzdő szereplők tapasztalatai

Az azonosítással kapcsolatban az emberkereskedelem elleni harc szereplőinek azt kellett megválaszolnia, hogy milyen kihívásokkal kell szembenézniük az áldozatok azonosításakor, valamint hogy az azonosítás milyen különböző módon zajlik, illetőleg hogy ez a folyamat miként fejleszthető az emberkereskedelem áldozatává vált személyek érdekében.

Számos interjúból az derült ki, hogy a szolgáltatást nyújtók prioritásai eltérnek a rendészeti prioritásoktól, amely hatással lehet a bejelentésekre, valamint az emberkereskedelem áldozatává vált személyeket érintő segítségre és védelemre is.

> [...] az azonosítás egy olyan folyamat, amit mindenki a maga módján értelmez. [...] Mivel nem csak egy értelmezésünk van az emberkereskedelemre. [...] mi elsődlegesen szociális szolgálatot látunk el. Elsődlegesen gondoskodunk az áldozatokról és az ő szellemi és testi egészségükről. Elhisszük azt, amit az áldozatok mondanak. Nem vizsgálódunk, hogy az áldozat az igazat mondja-e

[19] V.ö. ICMPD/Surtees, R., 2007: Figyelem az áldozatoknak. Az azonosítás, visszatérés és támogatás tapasztalatai Dél-Kelet Európában (72. old).

> vagy sem. A rendőrségnek más prioritásai vannak, ők az államot védik. A rendőrség bűnözőket akar elfogni.

Néhány válaszadó azonban kihangsúlyozta, hogy az azonosítás a releváns résztvevő szereplők megfelelőbb együttműködésének köszönhetően fejlődött.

> Az áldozatok száma nő. […] Ez egyértelműen a jobb azonosításnak és a különböző szervezetek közötti jobb kooperációnak köszönhető.

Fentebb vázoltak, valamint az emberkereskedelem áldozatai által elmondottak szerint a bejelentések különböző fajtái magába foglalják azokat az eseteket, amikor az emberkereskedelem áldozatait magányszemélyek jelentik be, illetőleg önmaguk jelentkeznek éjjel-nappal hívható segélyvonalakon, vagy a szociális munkások azonosítják őket, és tesznek további bejelentéseket.

> Az emberkereskedelem áldozatai általában valakitől segítséget kérnek, aki aztán bejelentést tesz nálunk. A másik lehetőség, hogy maga az áldozat hív fel minket. A telefonszámunk elérhető és megtalálható kórházakban, iskolákban, rendőrkapitányságokon. Valamint telefonszámunk emberkereskedelem áldozatai közötti elterjesztésében a civil szervezetek is végeznek terepmunkát.

Az azonosítás és bejelentés másik típusa a rendészeti tisztviselők tevékenységét foglalja magában, akik az emberkereskedelem áldozatait elsősorban proaktív rendészeti eljárás illetve nyomozás keretében azonosítják. Mivel az emberkereskedelem áldozatai gyakran illegálisan tartózkodnak a célországban illetve a kizsákmányolás és erőszak más formáinak is ki vannak téve, ezért a rendészet gyakran részt vesz az azonosítási folyamatban.

> A rendőrség gyakran elküldi őket, illegális helyzetben vannak és többféle erőszak áldozataivá váltak, úgy mint családon belüli erőszak vagy prostitúció.

A rendészeti szervek és az orvosok által történő azonosítás tekintetében hangsúlyozandó, hogy néhány országban az emberemberkereskedelemmel kapcsolatos képzés és tudás hiányából

adódóan az emberkereskedelem áldozatait gyakran nem megfelelően azonosítják.

> […] a rendőrség nem mindig észlel jeleket, amely alkalmatlanná teheti őket arra, hogy felismerjék az áldozatokat. Ebből a szempontból a rendőrtiszteket és az orvosokat megfelelő képzésben kellene részesíteni.

A szolgáltatást nyújtók egyaránt kiemelték, hogy az azonosítás sok esetben nehéz volt, mivel az emberkereskedelem áldozatai egyrészt az átélt megalázások miatt kényelmetlenül érezték magukat történetük elmesélésekor, másrészt pedig féltek, hogy mi történhet velük, ha elárulják az igazságot. Emiatt a megfelelő azonosítás gyakran lépésről-lépésre történik.

> […] úgy is mondhatnánk, hogy az életük szempontjából fontos részleteket, amelyeket megoszt velünk, a pszichológussal, a szociális munkással, összerakjuk akár a puzzle-darabokat, és néha rájövünk, hogy ez a nő is az emberkereskedelem áldozata. […] eleinte kényelmetlenül érzik magukat, amikor történetük részleteit mesélik, félnek. Nem tesznek feljelentést, de elmesélik, hogyan jöttek ide, milyen munkára kényszerítették őket, milyen körülmények között.

Az emberkereskedelem elleni küzdelem szereplői szerint az az emberkereskedelem áldozatainak azonosítása során nehézséget okoz az is, hogy az emberkereskedők egyre gondosabbak és felkészültebbek az új helyzetekre.

> Nem könnyű felismerni az emberkereskedelmet, hacsak az áldozat nem kér segítséget, annál is inkább, mert az emberkereskedők egyre gondosabbak a tekintetben, hogy ne hagyják nyomát az erőszaknak, a dolgokat igyekeznek titokban tartani, profitjukat pedig állandósítani.

Az emberkereskedelem elleni küzdelem szereplői általánosan egyetértettek abban, hogy az áldozatok számára előnyösebb lenne, ha az azonosítás, bejelentés, támogatás és a segítségnyújtás módja strukturáltabb lenne. Ugyanakkor néhány válaszoló kiemelte annak fontosságát, hogy minden emberkereskedelem áldozatává vált személy

megfelelő segítséget és védelmet kapjon előreláthatólag bármely országban, függetlenül attól, hogy ezt a személyt egy hivatalos rendszer, mint például a nemzeti irányítási mechanizmus által azonosították, vagy más azonosítási módon, mint amilyen a szolgáltatást nyújtók szokásos gyakorlata. Összességében a irányítási mechanizmusnak ideális esetben mindig elég rugalmasnak kell lennie ahhoz, hogy azt esetről esetre alkalmazni lehessen.

> Nem értünk egyet azzal a ténnyel, hogy az azonosítandó áldozatnak csak a most definiált folyamaton lehet keresztül mennie és ha nem követi az eljárást, akkor nem minősíthető emberkereskedelem áldozatának, mivel mi és más szervezetek mindig olyan nőkkel dolgoztunk, akiket mi azonosítottunk emberkereskedelem áldozataként. És most csak egy azonosítási eljárás érvényes? [...] Egy modell nem lesz jobb attól, hogy a Nemzeti Cselekvési Terv hatálya alatt született, vagy mert magasabb költségvetése van. Ahogy már mondtam, húsz éve dolgozunk ezen a területen. Azok a munkatársak nem rendelkeznek ugyanazzal vagy több tapasztalattal, mint mi. Szerintem ebből a szempontból negatív ez a modell: leértékeli mindazt az előzetes munkát, amelyet a civil szervezetek végeztek. [...] A Nemzeti Cselekvési Terv létezése nagyon jó dolog. Segít abban, hogy az áldozatok több előnyben részesüljenek, de itt azokról az áldozatokról beszélünk, akik az azonosítás modell folyamata alapján lettek beazonosítva. És mi van a többiekkel? Azokkal, akiket szervezetünk azonosított és a mi menhelyünkön laknak?
>
> A gyakorlatban ez nem foglal magában szigorú kronológiát [...] a helyzeteket a lehető legkorábban kell jelezni. És őket is a lehető leghamarabb az emberkereskedelem áldozataként kell azonosítani, máskülönben nem maradhatnak a menhelyen. Az azonosításnak két forrása van. Az egyik a rendőrségtől származik, amelyet a bíróságok megerősítenek, a másik viszont sokkal inkább kapcsolódik az élettapasztalotokhoz, ahhoz, hogy valaki bizonyos módon felismeri saját életútját, mivel a jogi környezet nem alkalmazható minden élethelyzetre. [...] Van egy csapat,

amely néhány -jogi és bírósági feltételektől eltérő- értékelés elvégzését követően egy adott személyt az emberkereskedelem áldozatának tekinthet.

A munkavégzésre irányuló emberkereskedelem egy olyan jelenség, amelyet a szexuális kizsákmányolásra irányuló emberkereskedelemmel összehasonlítva még nehezebb felderíteni. A válaszadók állítása szerint ez részben annak a ténynek tudható be, hogy több országban a törvényhozásban csak nemrég kriminalizálták a munkavégzés kizsákmányolására irányuló emberkereskedelmet. Ráadásul a munkavégzés kizsákmányolására irányuló emberkereskedelem áldozatai a kizsákmányolást könnyebben el tudták fogadni, mivel az otthonmaradt családjuk támogatása érdekében reménytelen szükségük volt a pénzkeresésre. Ezen túlmenően a lakosság nem volt igazán tisztában e bűncselekménnyel, sem annak áldozatokra tett hatásával.

> Ami a munkavégzés kizsákmányolására irányuló emberkereskedelmet illeti, nem csak hogy egy nem régóta létező bűncselekmény törvénykezésünkben, de két okból még felderítése is alacsonyabb szintű. Egyrészt a potenciális áldozat hajlamos bujkálásra, mivel szüksége van a munkára, ebből adódóan könnyebben elfogadja, hogy kizsákmányolják [magyarázatra nem szoruló szociális és kulturális jellemzőkből adódóan]. Másrészről a társadalmi rosszallás is alacsonyabb, mivel az emberek nem ismerik ezeket a helyzeteket vagy mert sajnálják az áldozatot és majdhogynem megbocsátanak a kizsákmányolónak, aki „segéd kezet nyújtott neki".
>
> Természetesen a nagyobb nehézséget a munkavégzésre irányuló kizsákmányolás áldozatainak emberkereskedelem áldozataiként való azonosítása okoz, mivel ezekben az esetekben az azonosítási eljárások komplikáltabbak, mint a szexuális kizsákmányolás áldozatai esetében; a munkavégzésben történő kizsákmányolást sajnos még összetévesztik az illegális munkavégzéssel.

Annak érdekében, hogy az ismételt áldozattá válás elkerülhető legyen, és hogy az emberkereskedelem áldozatává vált személy bizalmát elnyerjék, a legfontosabb, hogy világos tájékoztatást kapjon arról, hogy mit várhat, ha

egyszer már azonosították és bejelentették. E tekintetben az emberkereskedelem elleni küzdelem szereplői kiemelték, hogy a korábban emberkereskedelem áldozatává vált személyek közreműködhetnének az áldozatok azonosításában és segítésében, valamint nem lenne elhanyagolható szerepük a tájékoztatás terjesztésének lehetséges forrásaként sem.

> Az egyetlen lehetőség […], hogy legyen alkalom beszélni egy [emberkereskedelem áldozatává vált személlyel] … hogy tudnám elmagyarázni? Összehozni a lányokat, akik még mindig az utcán vannak, azokkal a lányokkal, akik korábban már csinálták ezt a munkát, akiket a szervezet támogatott, ez, vagy egy másik; […] ők jobban el tudják magyarázni, hogy mit tehetnek a lányok, tudnak tanácsot adni.

> Ha bízik a munkatársakban, ha már kijárta az útját a házban, ez a nő remek segítségére lehet egy másik nőnek, aki a házba érkezik. Sokkal gyorsabban elnyeri a bizalmukat, mint bármelyik munkatárs, mivel hasonló helyzeten ment keresztül, és ő azt mondhatja ezeknek a nőknek: bízhattok ezekben az emberekben, nekem ez segített. Fontos közvetítő válhat belőle.

Továbbá lényeges az is, hogy ne alakuljon ki olyan helyzet, amelyben az emberkereskedelem áldozatává vált személy úgy láthatja magát, mintha egyik börtönből a másikba kerülne, valamint meg kell értetni vele azt is, hogy az első prioritás az emberkereskedelem áldozatává vált személyek kényelme és biztonsága, nem pedig az elkövetők üldözése. Az emberkereskedelem elleni küzdelem szereplői kiemelték azt is, hogy az azonosítás néhány esetben egy hosszadalmas folyamat volt és ahogy fentebb említésre került, gyakran lépésről-lépésre történt.

> Egy nem megfelelő jelzési folyamat már félút az ismételt áldozattá válás folyamatában. Mivel nem magyarázzák el világosan ezeknek az embereknek, hogy mit várhatnak és mennyi ideig várhatnak, hogy az egész eljárás meddig tarthat, mindannyian szembe kerülünk ezzel a problémával. […] fontos lenne tudnia annak a nőnek mielőtt a menhelyre kerül, hogy mik a jogai, mit várhat a jogi eljárástól, meddig tarthat az egész

folyamat…A pszichológus is értékelhetné, hogy ez a nő kényelmesen érezné-e magát vagy nem jönne a menhelyre. […] Lehet, hogy úgy érezné magát, mintha egyik börtönből kerülne a másikba. Otthagy egy elszigetelt helyzetet, hogy más elszigetelt körülmények közé kerüljön.

Azt kell, hogy mondjam, hogy a szociális munkások hamarabb képesek kapcsolatot teremteni az áldozatokkal, mint a rendőrség. Fontos, hogy egy nő tudja, hogy ha akarja, sokféle emberrel beszélhet. […] Arra van szükség, hogy az áldozatok megértsék, hogy mi egy modern rendőrség vagyunk, nem kell félniük a velünk folytatott párbeszédtől. De mi rendőrtisztek vagyunk, tehát ha valamilyen bűncselekményről beszélnek, nekünk azt jelentenünk kell a hatáskörrel rendelkező szervnek. A mi tevékenységünk nem csak arra irányul, hogy megbilincseljük a kerítőt, hanem arra is, hogy gondoskodjunk az áldozatokról. Fontos, hogy az áldozatok megértsék, hogy nem kell bizalmatlannak lenniük a rendőrséggel szemben, hanem együtt kell működniük, kis lépésekben is.

[…] az összehasonlítás és az információ csere a rendőrséggel nagyon fontos számunkra: mi azonosítjuk az áldozatot, és a mi véleményünk természetesen kötelező a rendőrségre nézve, de egyet kell érteniük a mi azonosításunkkal, máskülönben nem haladhatunk tovább. Ebből a szempontból a bizalmon és kölcsönös tiszteleten alapuló kapcsolat a rendőrséggel alapvető fontosságú. Akkor is, amikor az áldozat egyenesen a rendőrséghez megy, sok esetben a rendőrség minket hív és mi majdnem mindig kapcsolatot tudunk teremteni az adott személlyel, tehát az áldozattal vagy a potenciális áldozattal. Azonban azt ki kell hangsúlyoznom, hogy az ilyen vészhelyzetben történő meghallgatások csak ritkán válnak olyan alkalommá, amikor sikerül áldozatként azonosítanunk az áldozatokat, […] gyakran az ilyen meghallgatásokat azonnali segítség helyett inkább magoknak kell tekinteni, amelyek csak később hozzák meg a gyümölcsüket.

4.4. Összefoglalás

Az emberkereskedelem áldozatává vált személyeket szereplők széles skáláján keresztül azonosították, ideértve a „hivatalos azonosítási csatornákat", úgy mint a rendészeti tisztviselőket, szociális munkásokat és civil szervezeteket, valamint a "nem hivatalos azonosítási csatornákat", mint a magánszemélyeket, vagy magukat az áldozatokat. Néhány esetben elmulasztották az alkalmat az azonosításra, amely vagy a kizsákmányolt helyzet folytatódásához, vagy az emberkereskedelem áldozatainak helytelen, bűncselekmény áldozata helyett bűnözőként való kezeléséhez vezetett (pl. a célországban történő illegális tartózkodásuk miatt, stb.). A releváns szereplők képzésére van szükség annak érdekében, hogy a hivatalos azonosítási csatornáknak több hasznát vegyék és a lehető legnagyobb mértékben elkerüljék a kihagyott azonosítási alkalmakat. Ezen túlmenően a korábban emberkereskedelem áldozatává vált személyek közreműködhetnek az emberkereskedelem elleni és támogató erőfeszítésekben valamint segíthetnek az áldozatok időben történő, megfelelő azonosításának biztosításában is.

Az egyik leghatékonyabb eszközét az azonosításról, bejelentésről és segítségnyújtásról való információáramlásnak maguk a migránsok adják, beleértve a korábban emberkereskedelem áldozatává vált személyeket is. Számos esetben az emberkereskedelem áldozatai kizsákmányolt helyzetükből azonos országból való, illetőleg azonos származású migránsok, vagy korábban hasonló helyzetben lévő áldozatok segítségével szöktek meg.

A korábban emberkereskedelem áldozataivá vált személyeknek sokkal tisztább elképzeléseik vannak az emberkereskedelemből való szabadulás és felépülés érdekében meghozandó döntésekről és legyőzendő akadályokról, mivel ők már ők már megtapasztalták a kizsákmányolás alatti, valamint az azt követő állapotot. Mint ilyenek, válhatnak nem hivatalos (bizonyos esetekben hivatalos) facilitátorokká vagy tanácsadókká az azonosítási és a felépülési folyamatokban.

Az emberkereskedelem áldozatai azonosításukkal kapcsolatban negatív és pozitív érzésekről egyaránt be tudtak számolni. Ez magában foglalta a célországban való illegális tartózkodásuk miatti félelmet, vagy félelmet attól,

hogy milyen következményekkel kell szembenézniük kizsákmányolójuk miatt, de szégyenérzetük is volt, mivel áldozatokká váltak illetve a rendőrség is letartóztatta őket. Idővel általában ezek az áldozatok által leírt negatív érzések pozitívvá alakultak, úgy mint hála és megnyugvás, mivel meg tudtak szökni a kizsákmányolt helyzetből. Ebből adódóan az első és legfontosabb megnyerni az emberkereskedelem áldozatává vált személyek bizalmát, valamint biztonságos, kényelmes és megnyugtató környezetet teremteni számukra. Ez néhány esetben magában foglalja azt is, hogy az azonosítás továbbá a segítő program során egy nő is jelen legyen. Azonban nem szabad megfeledkezni arról, hogy a bizalomérzet egyéni és a helyzettől függő, valamint legalább részben köthető a személy szociális és kulturális hátteréhez. Ráadásul a hatóságoknak illetve a szolgáltatást nyújtó szervezeteknek az azonosításnál azonnal világos, pontos és hasznos információval kell szolgálniuk, ami nyilvánvalóan fontos szerepet játszik abban, hogy az emberkereskedelem áldozatává vált személyek a támogatás elfogadása mellett döntsenek. [20]

Az emberkereskedelem elleni küzdelem szereplői arról számoltak be, hogy sok esetben a pontos azonosítás lépésről lépésre történt, mivel az emberkereskedelem áldozatai az átélt megaláztatások miatt kényelmetlenül érezték magukat a velük történtek elmondása során, míg másrészről attól féltek, hogy mi történhet velük az igazság felfedése esetén. Elmondásuk szerint az emberkereskedelem áldozatainak azonosítása azért is nehézségekbe ütközött, mert az emberkereskedők egyre óvatosabbak és egyre gyorsabban alkalmazkodnak az új helyzetekhez. Általánosságban az emberkereskedelem elleni küzdelem szereplői olyan struktúra illetve eljárások bevezetését tartják fontosnak, mellyel az emberkereskedelem áldozatait időben és pontosan lehet azonosítani. Ebből a szempontból kiemelték az emberkereskedelem elleni küzdelem résztvevői –ideértve a származási ország, a tranzitország és a célország nagykövetségeit is- közötti nemzeti és nemzetközi együttműködés és koordináció fontosságát. Kiemelték továbbá azt is, hogy minden releváns szereplőnek –ideértve a rendőrtiszteket, bírókat, orvosokat stb.- megfelelő képzésre van szüksége. A

[20] V.ö. az ICMPD/Surtees, R., 2007: Figyelem az áldozatoknak. Az azonosítás, visszatérés és támogatás tapasztalatai Dél-Kelet Európában (p. 71-72).

válaszadók általánosságban egyetértettek abban is, hogy az összes résztvevő szereplő közötti kommunikációt és koordinációt nemzeti és transznacionális szinten is erősíteni kell. Ezen túlmenően a vonatkozó terminológiában és az "emberkereskedelem áldozata" definícióban megegyezésre van szükség, továbbá pontos hivatkozásra a kormányzati, nem-kormányzati és nemzetközi résztvevők részéről.

5. Kríziskezelés és védelem – Hosszútávú segítségnyújtás és társadalmi beilleszkedés

5.1. Bevezetés[21]

Az emberkereskedelem áldozatává vált személyek számára a kríziskezelést és védelmet nyújtó fázis központi jelentőségű. Az áldozat pontos információt kaphat az igénybe vehető, jövőjét érintő szociális és jogi lehetőségekről, valamint alapvető igényeivel kapcsolatban is segítséget nyújtanak neki. Biztonságát illetően fel kell mérni a kockázatokat, ellenőrizni azt, hogy valamely közelgő esemény veszélyezteti-e életét. Kríziskezelés legfőbb célja az, hogy az emberkereskedelem áldozatává vált személyt támogassák és védelmezzék, mialatt segítenek neki abban, hogy az igénybe vehető lehetőségeket megfontolja, jövőjét illetően pedig jól-tájékozott döntést hozzon.

Az emberkereskedelem áldozatává vált személyek közül azok a hazai és külföldi állampolgárok kaphatnak hosszútávú segítséget, akik beleegyezésüket adták a támogatás elfogadásához illetve a célországban vagy harmadik országban történő támogató programban való részvételhez. A hosszútávú segítségnyújtás és társadalmi beilleszkedés fázisa alatt a segített személyt olyan hivatásos és képzett szolgáltatást nyújtókhoz lehet bejelenteni, akik az áldozat támogatása során az alábbiakért felelősek:

- Biztonságról való gondoskodás;
- Az egyének segítése az irányítás és a határozottság érzésének visszanyerésében;
- Az egyének pszichológiai stabilitásának előmozdítása;

[21] Lásd ICMPD/Orfano, I., 2010: Transznacionális irányítási mechanizmus fejlesztése a származási- és a célországok között az emberkereskedelem áldozataiért, TRM-EU.

- Újbóli áldozattá válás elkerülése;
- Megerősödés elősegítése;
- Társadalmi megbélyegzés kockázatának felmérése;
- Társadalmi beilleszkedés megkönnyítése;
- Több szereplős és holisztikus szemléletmód alkalmazása

A hosszútávú segítségnyújtás és társadalmi beilleszkedés program végső célja annak biztosítása, hogy a segített személyek döntéshozatali folyamatban való teljes részvételével hozzáférhessenek alapvető jogaikhoz, valamint azokhoz a forrásokhoz és lehetőségekhez, amelyek a gazdasági és társadalmi életben való részvételükhöz szükségesek, biztosítva ezzel egy olyan megélhetési sztenderdet, ami elfogadható abban a társadalomban, amelyben élnek. [22].

5.2. Az emberkereskedelem áldozatává vált személyek tapasztalatai

Az emberkereskedelem áldozatainak többsége arról számolt be, hogy tájékozatlanok és tudatlanok voltak a tekintetben, hogy milyen eszközök állnak rendelkezésre a kizsákmányolásból való menekülésre és segítség igénybe vételére. Ez annak a ténynek volt betudható, hogy soha nem voltak hasonló helyzetben és korábban nem volt szükségük semmilyen támogató szolgáltatásra; illetve soha nem gondoltak arra, hogy fennáll annak kockázata, hogy emberkereskedelem áldozatává válnak.

> Semmit nem tudtam róluk. Amikor az árvaházban voltam, tájékoztattak, hogy van néhány segélyszervezet, de nem törődtem ezzel, mivel nem volt szükségem a szolgálataikra. Amikor külföldön dolgoztam, igazán magamra maradtam, bántottak, megvertek és pénzt sem adtak.
>
> Nem ismertem ilyeneket. Hallottam, hogy néhány intézet segít a bántalmazott nőknek, de ilyen segítséget nem ismertem. [...] mindig halljuk, hogy ez egy kockázat; hogy valami történhet, na

[22] Lásd European Commission, 2003: Joint Report by the Commission and the Council on social inclusion, elérhető a következő címen: http://ec.europa.eu/employment_social/soc-prot/soc-incl/joint_rep_en. htm.

de pont velem? Velem történne? Egy barátom mondta, hogy jöjjek, nem egy idegen, mondta hogy ő milyen sok pénzt keresett, milyen könnyedén…azt gondoltam, hogy ez rendben van.

Az első kapcsolatfelvétel a segítővel/ szolgáltatást nyújtóval

Néhány áldozat hosszadalmas azonosítási eljárásokról számolt be, melynek eredményeként a szolgáltatóhoz való bejelentés is késett. Az egyik esetben egy nő több mint egy hónapot töltött börtönben mire helyesen, emberkereskedelem áldozataként azonosították, és ennek megfelelő segítségben részesítették. Az alábbiakban leírt eset azt mutatja, hogy néhány országban a rendőrtisztek hiányolják az emberkereskedelem áldozatainak kezdeti fázisban történő azonosításához szükséges képzéseket, és igénylik azon emberkereskedelemmel kapcsolatos alapvető ismereteket, melyekkel elkerülhetik az áldozatok további traumatizációját.

> […] Egy hónap börtön után bejöttek hozzám[a rendőrök] és azt mondták: tudjuk […] emberkereskedelem áldozata vagy. […] Egyszer bejött egy férfi és azt mondta: látogatód érkezett. El sem tudtam hinni! Soha nem felejtem el ezt a pillanatot. […] A szociális munkás […] látogatott meg. […] Hozott nekem cigarettát. Meghallgatott. […] Aztán jött egy rendőrtiszt és újra el kellett mondanom a történetemet. […] Ő volt az egyetlen jó rendőr, akivel találkoztam. Sajnálta, hogy nem beszéltem előbb. Az első nap ott volt, de ezzel már megtette kötelességét és hazament, a másik rendőr viszont nem volt ugyanazon a megértési szinten. Azt mondta, hogy elvisz a menhelyre. […] Féltem, hogy ki kell menni az utcára. Féltem, hogy az emberek [kerítők] meg fognak találni vagy követni fognak.

Azonban az áldozatok többsége arról számolt be, hogy azután, hogy a szolgáltatást nyújtók segítettek nekik és védelmükbe vették őket, már biztonságban érezték magukat mivel megfelelően gondoskodtak róluk.

> Igen, teljesen biztonságban éreztem magam. Másnap, amikor értem jöttek […] az a nő várt rám, aki hívta a rendőrséget és a menhelyet. […] Van egy rendőr a menhelyen, aki kontaktszemélyként jár el a menhely és a rendőrség között.

> Ezúttal teljesen biztonságban éreztem magam. A rendőrtiszt vitt el a menhelyre. […] Bármilyen problémám is volt, ők mindig a legnagyobb gondossággal jártak el velem, nagyon boldog vagyok, hogy ide kerültem.
>
> Boldog voltam, úgy éreztem, mintha újjászülettem volna.
>
> Igen, biztonságban éreztem magam, amikor felajánlották, hogy maradhatok a menhelyen, védve éreztem magam, mert előtte az utcán voltam és féltem, de azután már elmúltak a félelmeim.
>
> […] nagyon kedvesek voltak, kitűnőek. Azt mondták [a rendőrség], hogy egy biztonságos házban leszek, még ők sem tudják, hogy hol van ez a ház. Felhívták a szociális munkást és még aznap ide kerültem.
>
> […] amikor ide érkeztem […], sokat segítettek nekem, nem is gondoltam, hogy ennyit tudnak nekem segíteni… segítettek a papírok intézésében, a régi főnököm feljelentésében, a helyzetem sokat javult. […] mindent elmagyaráztak és azt hiszem a szervezet programja nagyon pozitív; hogy valami jó és nagyon nemes dolgot csinálnak és az én helyzetem is nagyon sokat javult.

Annak ellenére, hogy megmenekültek egy kizsákmányolt helyzetből és védve érezték magukat, az áldozatok közül sokan az azonosítás és a kezdeti bejelentés során tapasztaltak miatti különböző negatív érzésekről és érzelmekről is beszámoltak.

> […] Sírtam, mert soha nem mentem keresztül hasonló dolgon; soha nem mentem át semmilyen traumatikus helyzeten. Nem volt annyira traumatikus, mert senkivel nem kellett lefeküdnöm, de az egész környezet, az nagyon nyomasztó volt.

Az egyik esetben az, hogy az áldozatot nem tudták azonnal, hanem csak pár nappal később fogadni a menhelyen, ahhoz vezetett, hogy az áldozat attól félt, hogy a kizsákmányoló megtalálja őt. Ezekben a kezdeti napokban a nőnek valaki másnál kellett várnia, ahol nyilvánvalóan nem érezte biztonságban magát.

> Az otthonában látott vendégül [...] három napig, mert azt mondták [a szervezet], hogy jöjjek vissza három nap múlva. Három nappal később visszajöttem [...], és találtak nekem egy helyet a menhelyen, ahol most is lakom. [...] Féltem. Féltem, hogy az az ember meg tud találni. Röviddel ezután, amikor elvittek a menhelyre, már biztonságosabban éreztem magam. Talán ha előbb mehettem volna abba házba, jobb lett volna nekem.

Egy másik nő eleinte nem bízott a szervezetben, ahová felvették, mert korábban egy másik szervezettel már rossz tapasztalatot szerzett.

> Aláírtam egy megállapodást szolgáltatást nyújtóval ami a nekem nyújtott segítség progresszív lépéseiről, a jogaimról, feladataimról szólt, hogy kilépjek a kizsákmányolt helyzetből. [...] Az elején nagyon körültekintő voltam, mivel egy másik szervezettel rossz tapasztalatom volt, de amikor megértettem, hogy ők tényleg valami hasznosat tudnak tenni értem, nagyobb biztonságban éreztem magam és nem aggódtam.

Néhány esetben az emberkereskedelem áldozatává vált személyek azonosításukat és a szolgáltatást nyújtónak történő bejelentésüket követően aggódtak, össze voltak zavarodva, sőt féltek is, mivel nem tudták, hogy mi vár rájuk, még a házat is féltek elhagyni.

> Az elején zavart voltam. Nem ismertem a többi nőt a házból és nem tudtam mi történhet később. Pár nappal később nagyobb biztonságban voltam és nyugodtabbnak éreztem magam, de néha robbanékony és ideges voltam. Mindenesetre azt hiszem megfelelő segítséget kaptam.

> Nem aggódtam azon, hogy a menhelyen kell maradnom, mivel az nem lehetett rosszabb, mint előtte volt. Amikor ott voltam, nem akartam kimenni, és ha ez igazán szükséges volt, akkor felvettem egy sálat és egy kalapot. Akkor is megijedtem, amikor az emberek az időt kérdezték, még akkor is, ha egy szociális munkással voltam.

> Az elején féltem, hogy nem mondják el nekem az igazat, de később […] a segítő azt mondta, hogy tudnak segíteni, még akkor is, ha a helyzet nehéz. […] Elfogadtam a segítséget, mert mint minden ember, én is normális életet szeretnék. Szeretnék iratokat, munkát. Nem akarok többet attól félni, hogy letartóztatnak, vagy újabb fenyegetéseket kapok a „Madame"-omtól, aki évekig prostitúcióra kényszerített, valamint arra, hogy elküldjem neki a pénzt.

A kulturális mediátor jelenléte nagyon hasznosnak bizonyult, valamint hozzájárult az emberkereskedelem áldozatainak jólétéhez. Hasznosnak bizonyult továbbá az is, ha az áldozatok már kezdetekkor megkapták a menhely házirendjére, a segítségre és a védelmi programra vonatkozó szükséges információt, valamint ha tájékoztatást kaptak a büntetőeljárással és a tartózkodási engedélyekkel kapcsolatos lehetőségeket illetően. Továbbá a megfelelő és széleskörű tájékoztatás közreműködött abban is, hogy az emberkereskedelem áldozatai biztonságos környezetben érezzék magukat.

> Eleinte […] nagyon aggódtam. Nem ismertem a helyet [a várost], mivel sosem mentem el sétálni a házból, ahol dolgoztam és nem ismertem azokat az embereket sem [a szociális munkásokat], de pár nap elteltével már biztonságban éreztem magam. […] szerencsére volt ott egy […] mediátor. […] L. és F. [két szociális munkás] egy biztonságos házba vittek és utána…azt hiszem…két nap telt el, találkoztam E.-vel [az ügyvéd] és elmagyaráztam a helyzetem. L. [a kulturális mediátor] velem volt. Ő már előtte elmondta nekem, hogy a helyzetem a kizsákmányolás egyik esete és E. [az ügyvéd] részletesebben elmagyarázta mit tehetek az áldozatok speciális tartózkodási engedélyéért és azt is, hogy az elkövetőket feljelenthetem.
>
> Az első meghallgatás során elmagyarázták, hogy mi a szociális védelmi program és beszélnem kellett egy ügyvéddel, aki elmagyarázta a lehetőségeket és kockázatokat, hogy jobban megbizonyosodjak. […] A segítség, amelyet kaptam jó volt. Azonnali lakhatásra volt szükségem és ezt megadták. […] A

kulturális mediátorokkal és az ügyvéddel való […] kezdeti meghallgatások alatt áldozatként azonosítottak, aztán megkezdték a jogi eljárást, hogy emberkereskedelem áldozataként azonosítsanak, találkoztam egy rendőrrel, hogy vallomást tegyek. […] Zavart voltam, de miután azt tapasztaltam, hogy ők tényleg valami hasznosat tesznek értem, sokkal nagyobb biztonságban éreztem magam.

A szolgáltatások összegzése/ értékelése

Általánosságban az emberkereskedelem áldozatává vált személyek értékelése pozitív volt a menhelyeken vagy a segítő és védelmi programok során nyújtott szolgáltatásokról. Arról számoltak be, hogy azonnali orvosi és pszichológiai gondozásban volt részük és pszichológus illetve tolmács biztosításával az alapvető igényeiket is kielégítették.

Nagyon jó gondoskodást kaptam, még orvosi gondozást is. […] Kaptunk ruhákat, pipere holmikat és pénzt. […] hívtak egy pszichológust és nagyon sokat beszélgettek velünk. Hívtak tolmácsot is, aki sokat segített nekem és végig nagyon támogató volt.

Nem, semmi nincs amit hiányolok, mindent megadtak. Örülök, hogy van fedél a fejem felett, ágy, amiben alhatok, tiszta ruhák, amiket hordhatok és étel, amit ehetek. […] mindig számíthatunk rájuk

Megnyugtató volt, hogy vannak emberek, akik segítenek és annyira már nem féltem többé.

Az emberek nagyon kedvesek voltak, főleg a házban. […] az elején féltem és semmiről nem akartam beszélni. […] Adtak ennivalót, ruhát; beszéltek velem.

Jól éreztem magam; azt éreztem, hogy barátságos emberek, akik segíteni fognak harcolni.

Az életemet segítették meg…mert amikor megérkeztem, nagyon rosszul éreztem magam, ehelyett most már jól vagyok. Előtte midig rosszul éreztem magam, ehelyett már jobban megvagyok

> az életemmel. Kis időn belül meglesznek a papírjaim, és képes leszek dolgozni, remélem minél hamarabb…

A sikeres segítő és védelmi program egyik mindenképpen pozitív eredménye az, amikor egy korábban emberkereskedelem áldozatává vált személy úgy dönt, hogy kulturális mediátor lesz illetve egy szolgáltatónál kezd el dolgozni, azért, hogy más emberkereskedelem áldozatává vált személyeken segítsen.

> A házban lakom néhány csodálatos orvossal és képzést fogok tartani a beilleszkedésről és a foglalkoztatásról. Ezután képes leszek arra, hogy más hozzám hasonló emberek GPS-e [navigációs rendszere] legyek: hogy megadjam nekik az összes tájékoztatást, amire szükségük van, hogy tanácsot adjak nekik, hogy elmondjam a saját tapasztalataimat és hogy elmenjek velük azokra a helyekre, ahová el kell menniük, kopogtatni az intézetek ajtaján.

A szolgálatok általánosságban pozitív értékelése mellett, néhány áldozat beszámolt a kezdeti nehézségekről, amit az új környezet megszokása és a szolgáltatást nyújtók iránti (biztonság és védettség érzetet megalapozó) bizalom megadása jelentett.

> Az elején nem éreztem magam biztonságban, mert azokon a dolgokon gondolkodtam, amiket otthon hagytam és féltem, hogy semmi hasznosat nem tudnak értem tenni. Abban a pillanatban azt hiszem arra volt szükségem, hogy valaki megnyugtasson a helyzetemmel kapcsolatban és azt tudom mondani, hogy ők megtették. […] a szociális munkások elmagyaráztak mindent a támogató programról és segítséget nyújtottak, megvigasztaltak, nekem igazán arra volt szükségem, hogy megvigasztaljanak. Elvittek egy menhelyre és abban is tényleg segítettek, hogy jobban érezzem magam. Sokáig kórházban voltam, mert a kizsákmányolóm vert, nemrég engedtek ki.

> Az elején minden nagyon nehéz, megtanulni egy új nyelvet, hozzászokni új emberekhez, új helyekhez…Már könnyebb. […] Jól bánnak velem. Soha nem volt problémám itt senkivel. […] Mindig is

> tudtam, hogy ez egy biztonságos hely, senki nem találhat meg itt, már nem aggódom és képes vagyok a jövőmön gondolkodni.
>
> […] a dolgozókkal, közülük van néhány nyugodtabb, mások idegesebbek…néha nem értem őket, mert soha nem éltem együtt ebből az országból származó emberekkel, néha felidegesítem őket, mert lányként kezelnek, de akkor bocsánatot kérek… Mivel akárhogy is olyan sokat segítettek, még az egészségügyi problémáimon is, elkísértek a kórházba…Nem tudom, hogy csináltam volna e nélkül a szervezet nélkül […]…

Néhány nő arról számolt be, hogy bár biztonságban érezték magukat a menhelyen, azonban féltették szeretteiket szökésük miatt.

> Igen, biztonságban voltam, a „Madame"-om nem tudott ott megtalálni. De az nem volt egy könnyű időszak. Minden nap sírtam, a múlton gondolkodtam és azon, hogy mennyit szenvedtem. A családomért is aggódtam […]. Azt gondoltam, hogy a „Madame"rokonai szökésem miatt üldözhetik őket.

Egy estben az áldozat arról számolt be, hogy szégyellte magát és úgy érezte, hogy a szolgáltatást nyújtó személy elítéli őt.

> Igen, nagyon nehéz volt [elmondani, hogy mi történt], mert szégyelltem magam. Féltem, mert elítéltek. Egy egyházi intézetben voltam.

Azonban egy másik esetben egy nő ennek pontosan az ellenkezőjéről számolt be.

> A legjobb dolog az volt, hogy nem ítéltek el azért, mert prostituált voltam. Nem volt rasszizmus. Úgy éreztem, hogy szívesen látnak.

Egy nő elmondta, hogy nem segítették megfelelően, mivel egy éjszakai menhelyen volt, nyilvánvalóan minden további segítség és védelem nélkül.

> Amikor az éjszakai menhelyen voltam az nem egy lakás volt, nem nyújtott otthont számomra. Általában egész nap cél nélkül kóválygogtam, anélkül, hogy tisztában lennék azzal, hogy hova

> megyek és ez számomra egy negatív helyzet volt. Ez a terhességem miatt sem volt egy jó időszak.

Az emberkereskedelem áldozatai gyakran említették annak szükségességét, hogy aktívabbak lehessenek, valamint hogy dolgozni szeretnének, mivel nem akarták magukat haszontalannak érezni vagy unatkozni és hozzászokni inaktivitásukhoz.

> […] az első dolog, amit akartam egy munkahely volt. Dolgozni akartam. Nem akartam ott maradni, segítséget kapni és semmit tenni. Aktív akartam lenni. Könnyű hozzászokni ahhoz, hogy nem csinálsz semmit, aztán meg egyáltalán nem akarsz dolgozni!

> Az emberek nagyszerűek. Nagyon jól bánnak velem, de hiányzik a családom. Nagyon kedvesek hozzám. Hoznak filmeket, változatos ételeket adnak… de én egy nagyon aktív ember vagyok, szeretek eljárni, de itt bebörtönözve érzem magam. Ennek természetesen vannak előnyei, de egész nap itt vagyok. […] Kellemesen érzem magam. De a ház, még ha nagyobb és jobb is annál, mint amilyen lehetne, nem veszi el a magányosság érzését. Nincs szükségem semmire, mindenem megvan, ami kell, de néha hiányolok egy kis magánéletet, hogy azzal beszéljek, akivel akarok, érted? Ha elmegyek, mindig van velem valaki. Már elmondtam nekik a véleményemet és tudom, hogy ez a munkájuk… értem; csak nem kedvelem.

> […] Néha unatkozom… Az egyik rossz dolog, hogy nem mehetek el, amikor akarok. Itt van néhány szabály a kijárásra, és néha szerintem ezek túl szigorúak. Még fiatal vagyok!

Mint ahogyan az korábban már említésre került, az emberkereskedelem áldozatai pozitív tényezőként értékelték a kulturális mediátor jelenlétét, aki nem csak az áldozatok anyanyelvét, hanem a célország helyi nyelvét is beszéli, valamint mindkét kultúra szokásait és viselkedési formáit jól ismeri, továbbá azt is, hogy hogyan közvetítsen az áldozat és a szolgáltatást nyújtó személy közötti konfliktushelyzetben.

> Nagyon jól éreztem magam, lehetőségem volt az anyanyelvemen beszélni valakivel, L. [a kulturális mediátor] és én

> egy házban laktunk olyan nőkkel, akik megértettek engem. Ebben az időszakban nagyon feszült voltam a velem történtek miatt. Rajtuk vezettem le a dühömet. A pszichológus nagyon segítőkész volt velem. […] Adtak lakást, zsebpénzt, hogy vásárolhassak magamnak személyes dolgokat. Fájdalmaim is voltak, mert azalatt a két hónap alatt, amíg a házban laktam, túl keményen dolgoztam. Tehát elmentünk egy kórházba, erről gondoskodtak, az ügyvéd pedig segített tartózkodási engedélyt szerezni. […] Semmire nem voltam rákényszerítve. Magam dönthettem arról is, hogy teszek-e feljelentést vagy sem. A házban, ahol laktam a takarításra és az együttélésre vonatkozóan szabályok voltak, arra is, hogy esténként mikorra kell hazaérni.

Annak ellenére, hogy a pszichológus jelenlétét általában szívesen fogadták és a felépülési és rehabilitációs periódus alatt támogatásként fogadták el, néhány áldozat mégsem örült neki, mert nem hittek abban, hogy egy pszichológus igazán a segítségükre lehet.

> Gondoskodtak pszichológusról számomra. Beszéltem vele és aztán azt mondtam: Nem akarom őt! *(nevet)* Mert a pszichológusok beszélgetnek az emberekkel, de nem tudnak segíteni. Az egyetlen, aki segíteni tud, az egy barát! Egy barát, aki megérti a helyzetedet, együttérez veled. Ez a legjobb orvosság a stresszre. A pszichológus […] semmit nem tudott a problémáról. Szívesebben beszélek […] a szociális munkásokkal [a szervezettől]. Hiszem, hogy ha ezt a szociális munkát végzed, több kell neked, mint iskolázottság, arra van szükség, hogy igazi humánus érdeklődésed legyen az emberek iránt.
>
> Csak a pszichológusi támogatást nem kedveltem. Nehéz időszak volt, mert nem volt se munkám, se pénzem. Mindenre pénzt kellett kérnem. Nagyon frusztráló volt.

A menhelyek általában az étkezés, a tevékenységek és a lámpaoltás körül forgó időbeosztás szerint működnek.[23] Az e mögött rejlő ésszerű

[23] V.ö. az ICMPD/Surtees, R., 2007: Figyelem az áldozatoknak. Az azonosítás, visszatérés és támogatás tapasztalatai Dél-Kelet Európában (174. old).

magyarázat a rend fenntartása a menhelyeken. Az emberkereskedelem áldozatává vált személyek többségének időre van szüksége ahhoz, hogy beálljon a menhelyi életre, házirendre, az időbeosztást a válaszolók közül néhányan túlságosan szigorúnak és szükségtelennek érezték.[24] Bár az áldozatok pár esetben nem értettek egyet a házirend néhány szabályával és korlátozva érezték magukat, mégis elfogadták őket és megértették annak szükségességét, hogy szabályok legyenek a menhelyeken.

> Nem panaszkodhatok a körülményekre – a ház takaros és meleg. Az elején úgy éreztem, mintha börtönben lennék. Mindent ellenőriztek, megvizsgáltak. Nem vagyok gyerek. 55 éves vagyok.
>
> A szociális munkások minden szerdán és pénteken jöttek. Beszélgetni kellett… idegesített, utáltam! Azt mondtam: nem akarok beszélgetni; az én dolgom, hogy mi történt velem! Úgy éreztem magam, mint az iskolában.
>
> Nem szeretem a menhely házirendjét. Valaki azt mondja „ezt lehet csinálni"-„ezt nem lehet csinálni", de általában megbeszéljük és rendben van az egész. Egy kicsit korlátozva érzem magam.
>
> Szerintem a program és a menhely házirendje jól van felépítve. Helyes, hogy van néhány szabály, ebben biztos vagyok. Csak azt mondom, hogy volt néhány elképzelésem arról, hogy mit csinálhattam volna.
>
> […] a menhelyen van néhány szabály, amit be kell tartani: férfiak nem jöhetnek be, csak délután három és hét között lehet elmenni, ki kell takarítanod, nem telefonálhatsz, az elején egyáltalán nem, két hónap elteltével csak csütörtökönként és vasárnaponként délután három és hét között, nyolc hónap után már minden nap reggel kilenc és este tíz között… Korábban azt mondták, hogy csak három-négy hónapot kell maradnom, aztán más helyre költözhetek… ehelyett egy évig ott maradtam, mert addig még nem lettek meg a papírjaim. A többi lány ehelyett

[24] V.ö. az ICMPD/Surtees, R., 2007: Figyelem az áldozatoknak. Az azonosítás, visszatérés és támogatás tapasztalatai Dél-Kelet Európában (174. old).

> megérkezett, azonnal meglettek a papírjai és mehetett… […] Most egy év elteltével, elköltözhettem és múlt szombat óta itt vagyok [a menhelyen]. Az előző menhelyhez képest itt több a szabadság, elmehetsz, használhatsz mobil telefont… Négyen vagyunk lányok, mindegyikkel jól megvagyok, leszámítva egyet, aki mindent koszosan hagy…

A menhelyek házirendjével kapcsolatban az emberkereskedelem áldozatává vált személyek gyakran azt sajnálták, hogy a menhelyen nem engedték nekik, hogy legyen mobiltelefonjuk, illetve hogy azt használhassák. Bár megértették, hogy erre biztonsági okokból volt szükség, sajnálták, hogy családjukkal nem beszélhettek akkor, amikor szerettek volna.

> Az első három nap gyorsan eltelt, talán azért, mert állandóan aludtam. De aztán amikor a másik házba költöztem elkezdtem magam rosszul érezni, magányosan. Az első héten azt hiszem minden nap sírtam. A nevelők elvették a telefonomat, mert biztonsági okokból nem lehetett nálam. A családomat […] havonta egyszer, telefonkártyával tudtam hívni. Ez nem volt jó, mert korábban majdnem minden nap beszéltem az anyukámmal és az öcsémmel. Nagyon szomorú voltam […], és az elején senkivel nem akartam beszélni. De aztán megértettem, hogy lehet telefon nélkül élni, és kezdtem megnyugodni.
>
> Csak […] a mobiltelefon, más baj nincs itt; szeretném magamnál tartani a mobilomat.
>
> Szeretném magamnál tartani a mobiltelefonomat, talán ezt a dolgot nem kedvelem túlságosan, mert amikor iskolába megyek és általában látom a többieket a telefonjukkal, szeretném én is felhívni a barátaimat… ez problémát jelent számomra, de fokozatosan túl leszek ezeken az érzéseken…
>
> Az azonosítást és a bejelentést követően az emberkereskedelem áldozatává vált személyeknek szembe kell néznie néhány fő problémával, amelybe beletartozik a fáradtság érzése is azt követően, hogy mi mindenen mentek keresztül, valamint azért is, mert nem érzik magukat befogadva a célországban.

> Nagyon fáradt vagyok. Könyvet akarok írni a történetemből, arról, hogy mit láttam a menhelyen. Szerintem ennek az országnak egyáltalán nem kellene fogadnia a menedékkérőket. Nagyon szegények vagytok, nincs rá pénzetek. És nem akarjátok őket. Nem akartok külföldieket. Szerintem [itt] nagyon sok a nacionalista. Az embereket nem érdekli más emberek élete. Csak magukra, a munkájukra, a gyerekeikre és az otthonukra gondolnak.

Azon legfőbb tényezők közül, melyek közreműködtek abban, hogy megtalálják a „normál" élet felé visszavezető utat, az emberkereskedelem áldozatává vált személyek a nyelvtanfolyamokat, a szakképzéseket, valamint a munkakeresésben és az iratok intézésében nyújtott segítséget említették.

> […] Amikor erre a menhelyre költöztem, sok dolgot kezdtem el csinálni: [nyelv] tanfolyamot és egy foglalkozást, ahol különböző tevékenységeket végzünk szakmai irányítás alatt. Nagyon boldog vagyok, hogy ezeket a dolgokat csinálom.

> […] a szociális munkás […] elmagyarázott mindent. Elmondta, hogy lakhatok egy menhelyen és elvégezhetek egy programot, hogy megtanuljam a nyelvet és hogy munkát találjak. Azt is mondta, hogy iratokat is szerezhetek. Ez jó volt.

E tekintetben az emberkereskedelem áldozatává vált személyek gyakran arról számoltak be, hogy idegesek voltak és nyugtalanította őket az, ha nem volt lehetőségük dolgozni és szeretteiknek pénzt küldeni, mivel ez volt hazájuk elhagyásának fő oka.

> Ideges voltam, mert dolgozni akartam, de nem fogadhattam el nem szabályszerű állást, mivel a szociális programban voltam. Nem küldhettem pénzt a fiamnak, nagyon aggódtam érte. […] Most boldog vagyok, mert pár nap múlva F.-be megyek, ahol egy másik házban fogok lakni, addig amíg találok szabályos munkát. Már megvan az első időpontom egy állásinterjúra.

Az emberkereskedelem áldozatává vált személyek továbbá azt is mondták, hogy gyakran nehézséget okozott számukra a célország helyi nyelvének

elsajátítása is. A helyi nyelven történő beszéd, olvasás és írás hiánya hatalmas akadályt jelent a célországba történő integráció és társadalmi beilleszkedés elérésekor.

> […] Nagy bajom van […] a nyelvvel. Nagyon nehéz megértenem és beszélnem ezt a nyelvet. Tanulok, de ez nem elég. Itt a menhelyen csak […] [az országomból származó] lányok vannak és ez nem segít, mert mindig angolul vagy a saját nyelvünkön beszélünk, soha nem a helyi nyelven. Megkértem őket, hogy beszéljenek [a helyi nyelven], de hiába. A munka foglalkozásokon is, ahová reggelente megyek, a legtöbb ember [ugyanabból az országból származik]! De a szociális munkás azt mondta, hogy a jövő héten jön néhány [más] lány. Remélem ez igaz! Most a helyi nyelv okozza számomra a legnagyobb problémát!

A segítő programokon belüli interperszonális kapcsolatok

A menhelyeken élő emberkereskedelem áldozatává vált személyek közötti személyes kapcsolatok meglehetősen változatosnak mondhatók. Néhány áldozat azt mondta, hogy jó kapcsolatai vannak, főként a szociális munkásokkal/menhelyen dolgozó személyzettel, az iránt érzett tiszteletet kifejező előadásmódjukat az alábbiak illusztrálják.

> A dolgozókkal minden rendben van, volt egy másik […] lány, akivel nagyon jól éreztem magam, akivel tudtam beszélgetni, a többi lánnyal nagyon nehéz volt, különösen az egyikkel […].[…] A szociális munkásokkal való kapcsolat tényleg csodálatos volt, mindegyikükkel […] amikor beszéltek velem…nem is tudom, hogy magyarázzam el… A többi lánnyal volt néhány bajom, de csak az elején, aztán […] lassan minden jobb lett… […]

> […] Nagyon nyugodtan beszélnek velünk. Itt nincs erőszak vagy arrogancia. Amikor például túl hangosan hallgatunk zenét, senki nem jön ordítozni és kikapcsolni a lemezjátszót, hanem egyszerűen csak annyit kérdeznek, hogy „Le tudnátok venni kicsit a hangerőt?". Ez nagyon fontos számomra. Ez a helyes módja az együttélésnek.

Ami az emberkereskedelem áldozatává vált személyek egymás közötti kapcsolatait illeti, sok válaszoló arról számolt be, hogy jó, bár nem túl szoros kapcsolat alakult ki az azonos menhelyen élő áldozatokkal.

> Nem mondhatnám, hogy barátok vagyunk, de néhányukkal gyakran kellemes időket töltünk együtt. Főként az azonos országból származókkal. Általában együtt főzünk […], szóval néha ki tudjuk hagyni a helyi ételt!
>
> Vannak itt más lányok is, [mindannyian ugyanabból az országból származnak]. Kedvesek. De nem gondolom azt, hogy a barátaim. Nem keresek barátokat. Mert ha egy baráttal megbeszéled a személyes dolgaidat, aztán összeveszel vele, biztos, hogy elmondja a dolgaidat valakinek. Nincs szükségem barátra. […] Szeretek nevetni és jól érezni magam, de senkivel nem szeretnék beszélni a problémáimról.
>
> Itt néha jó, néha rossz. Otthon voltak problémáim más lányokkal, mert szeretek viccelni…és talán a többiek […] nem értik meg. Aztán dühös leszek, ha nem takarítanak, főleg egy lányra, aki semmit nem képes csinálni….de általánosságban ez jó élmény.

Az alábbi esetből kitűnik annak fontossága, hogy a saját élet felépítése érdekében függetlennek kell lenni, valamint nem szabad túl sok időt tölteni a közösségben.

> Nincs semmi bajom velük. Mindenkivel jó a kapcsolatom, még akkor is, ha néha kommunikációs problémáink vannak. A program megfelelően halad, bár azt gondolom, hogy nem olyan jó ennyi időt a közösségben tölteni, mert az is fontos, hogy éljük a saját életünket. […] A többi lánnyal jó a kapcsolat; nagy az együttműködés közöttünk, mert a házban lévő összes többi lány most [ugyanabból az országból] származik.

Az egyik áldozat főként a helyi nyelv könnyebb elsajátításának lehetőségét emelte ki abban az esetben, ha különböző országból származó személyek élnek együtt.

> [A többiekkel való kapcsolat] nagyon jó, azért is, mert ez az első alkalom, hogy [más országból származó] emberekkel élek

együtt… és ez azért is jó, mert meg lehet ismerni más országok kultúráját, megtanulhatom a […] nyelvet, mivel mindig [a helyi] nyelven beszélünk egymással.

Néhány áldozat nem akart honfitársaival együtt élni, mert nem bízott bennük.

Soha nem bíztam senkiben… nem tudom miért, de nem voltam boldog az országomban… Kedvelem […] az [itteni] barátaimat, de soha nem kérném honfitársaim segítségét, még akkor sem, ha szükségem lenne rá. Általában igyekszem távol maradni tőlük…

Mások azonban az azonos nemzetiségű személyekkel való együttélést preferálták, mert ugyanaz volt a kultúrájuk, nyelvük, szokásaik, ami szerepet játszott abban, hogy nagyobb nyugalomban érezzék magukat.

[…] Ez egy biztonságos hely. Láttam, hogy más [azonos országból származó] lányok is laknak itt, és ez megnyugtatott. Nekem nagyon fontos volt, hogy beszélhessem az anyanyelvem egy olyasvalakivel, akinek azonos a kultúrája, hogy együtt főzzük az ételeinket, hallgassuk a zenéinket. Ők olyanok, mint én. Hirtelen jól éreztem magam. […] Ők olyanok, mint én, barátok. Örülök, hogy [ugyanabból az országból] származnak, mert így olyan, mintha otthon lennék. Este azt főzhetünk, amit akarunk […]. Semmi bajom nincs velük.

Jó néhány áldozat arról számolt be, hogy nehéz vagy rossz kapcsolata volt lakótársaival. Néhány esetben az áldozatok inkább egyedül szerettek volna lenni, hogy több idejük legyen magukra, más esetben viszont a korkülönbségre vagy a többi lakótárs inaktivitására panaszkodtak.

Ez bonyolult. Szerintem nagyon inaktívak. Nincs meg az akaratuk arra, hogy harcoljanak azért, hogy körülményeik, helyzetük megváltozzon. Egy helyben állnak. Hercegnőként gondolnak magukra. Engem másképp neveltek.

[Nehéz volt] másokkal együtt élni! Mindannyian fiatalabbak voltak nálam és nem volt könnyű mindig érettebbnek lenni. Jobb lett volna, ha nálam idősebb lányokkal élhettem volna együtt. […] Szerintem jobb lett volna, ha nem kell a menhelyen élnem,

hanem egyedül élhetek egy lakásban, ahol kaphatok nevelői segítséget, de nem kell nálam fiatalabb és tőlem annyira különböző lányokkal együtt élnem. Persze tudom, hogy ezt a fajta segítséget a szociális ellátórendszer nem biztosítja. De ez jó is így, mert pár lány ki tudná használni a kevesebb ellenőrzéssel járó helyzetet.

Néha nem könnyű másokkal együtt élni. Néha szükségem van arra, hogy egyedül legyek… Vagy néha valaki megzavarhat, vagy valami olyat tehet, ami nem jó. Általában nem maradok csendben, hanem panaszkodom az ilyenért… De azt kell hogy mondjam, hogy szeretek itt lenni. Tudom, hogy van néhány szabály, de értem a lényegüket, és nem esik nehezemre betartani azokat. A családomban is voltak szabályok […], és azokat is mindig tiszteltem.

5.3. Az emberkereskedelem ellen küzdő szereplők tapasztalatai

Ahogy az alábbiakban az emberkereskedelem elleni küzdelem több szereplője is kiemeli, az emberkereskedelem áldozatainak segítése és támogatása az áldozat azonosítását követő egész eljárás egyik legfontosabb fázisa- alapvető tényezője az azonnali és hosszútávú stabilizációnak és felépülésnek. Emiatt kiemelkedő fontosságú, hogy az érintett személyeket megfelelő és kielégítő kríziskezelésben és védelemben részesítsék, valamint hosszútávú segítséget is felajánljanak részükre, ideértve a társadalmi beilleszkedés iránti helyes lépéseket továbbá az áldozattá vált személyek egyéni (re)integrációs folyamatban való segítését.

[…] egy jó program, amely alkalmas arra, hogy kielégítse az áldozatok igényeit és támogassa őket, a legjobb módja a társadalmi beilleszkedésük előmozdításának, minden más módszernél jobb.

Látjuk, hogy mire van szükségük, étel, ruhák… néha csak annyi ruhájuk van, amennyit viselnek. Elvisszük őket vásárolni, hogy legyen mit felvenniük. Megpróbáljuk megtudni, hogy milyen orvosi segítségre van szükségük. Amennyiben egyetértenek, úgy

> néhány orvosi konzultációt is egyezetünk. Aztán megpróbáljuk azt is, hogy beszéljenek a pszichológussal. Megpróbálunk kiépíteni egy bizalmon alapuló kapcsolatot, hogy nyugodtnak érezzék magukat, amikor velünk beszélnek. […] a pszichológus és mi azzal a céllal próbálunk dolgozni ezekkel a nőkkel, hogy nőjön az önbecsülésük, bátorságuk, önbizalmuk és ettől nagyobb biztonságban érezzék magukat. Ezt követően a jogi lépéseken kezdünk el dolgozni, vagy az általuk tapasztalt erőszak miatt, vagy helyzetüknek [országunkban történő] legalizálása érdekében. Ezután nagyon fontos a szociális munkás. Mi, a nővérek főként éjjelente beszélgetünk velük. Hét nap, hét éj, mindig ott vagyunk.
>
> Sok lánynak keresetével kell biztosítania otthonmaradt családját, ha megadjuk nekik a lehetőséget arra, hogy legálisan dolgozzanak és pénzt küldjenek családjuknak, kielégítettük az egyik legfontosabb igényüket.

Ebben a tekintetben a válaszadók kiemelték a jól képzett személyzet szükségességét ahhoz, hogy az emberkereskedelem áldozatává vált személyek egyéni igényeit ki tudják elégíteni.

> Jól képzett és az emberkereskedelem jelenségére specializálódott személyzetre van szükségünk. Csak egy erre szakosodott dolgozó tudja megérteni az áldozat segítségkérését, és csak ő tudja kéréseihez hozzáilleszteni az éppen rendelkezésre álló szolgáltatásokat.

Az egyik válaszadó összehasonlította a védelmet az előrelépés elősegítésével. Nem csak az emberkereskedelem áldozatává vált személy kizsákmányolóitól, ismételt áldozattá válás lehetőségétől való megóvása, valamint rehabilitációban való segítése fontos, hanem a társadalmi beilleszkedés és (re)integráció támogatása érdekében az áldozatok tehetségének és készségeinek előmozdítása is.

> Szerintünk az első és legfontosabb védelmi eszközök egyszerre jelentenek „elősegítést" is, ezért nem csak úgy próbálunk tekinteni az emberekre, mint igények hordozóira, hanem mint források,

> képességek hordozóira is, emiatt már az elejétől próbáljuk előmozdítani készségeiket [...]: ott van az iskola, művelődési órák és amint megvan a tartózkodási engedély, a munkapiac világa felé történő nyitás szakmai gyakorlatokkal. Ez is védelem!

A segítő és védelmi fázis egyik legfontosabb eleme, a szolgáltatást nyújtó arra való képessége, hogy elnyerje az emberkereskedelem áldozatává vált személy bizalmát és elég érzékeny legyen ahhoz, hogy alkalmazkodni tudjon minden egyes áldozathoz és egyéni helyzethez. Az áldozatokká vált személyek bizalmát nem könnyű elnyerni, főként, hogy sok esetben családtagok, vagy barátok árulták el vagy akár zsákmányolták ki őket, azaz olyan emberek, akikben korábban bíztak.

> A problémák már azonnal, a jelzési eljárásban megjelenhetnek, ha az indikátorokat nem határozták meg és nem dolgozták ki megfelelően. [...] Mert bizonyos esetekben olyan helyzettel kell szembenézni, hogy az áldozatot emberkereskedelem áldozataként azonosítják, ezért menhelyre küldik, és ez a nő esetleg nem tekinti magát áldozatnak, melynek következtében megpróbálhat ellenszegülni a menhely szabályainak. Ebből adódóan alapvető fontosságú, hogy azok, akik segítséget nyújtanak olyan érzékenységgel rendelkezzenek amely túlmegy az emberkereskedelem áldozatává vált személy jogi definícióján.
>
> Első lépésekként meg kell nyerni a bizalmát, világosan elmagyarázni neki a menhely házirendjét, azt hogy mit várhat a dolgozóktól/szakemberektől, és mindenekelőtt meg kell nyugtatni, mivel mindannyian nagyon félnek, össze vannak zavarodva... Nem igazán az emberektől félnek, hanem inkább attól, hogy mi történik másnap...[...] Meg kell hallgatni. Mindig adnunk kell választási lehetőséget, hogy aztán maga hozhassa meg döntéseit. A nők bizalmát nem könnyű megnyerni, mivel legtöbbjüket olyan emberek csapták be, akiket ismertek és akikben megbíztak.

Az emberkereskedelem elleni küzdelem szereplői szerint, valamint ahogy azt az emberkereskedelem áldozatai is említették, alapvető fontosságú a kulturális mediátor biztosítása, de ez azonban nem csak azért lényeges, hogy

az áldozatot nyelvi szempontból megértsék. Elsősorban fontos tisztában lenni az ügyfél kulturális hátterével, arra az esetre, ha az áldozat és a szolgáltatást nyújtó személy közötti mediáció válna szükségessé, valamint azért is, hogy érthetőbbek legyenek szükségletei, problémái.

> […] a kulturális mediáció alapvető fontosságú […] A szabály, amelyet mindig követni kell az, hogy a kulturális mediátorok nem egyszerű tolmácsok. […] ha a mediátor mindent tud [a származási országról], de semmit a [célországról], nehezen tud közvetíteni […] a kommunikáció egy igazán fontos téma, mivel arra jó, hogy az áldozatokat felvilágosítsák jogaikról, aztán hogy bevezesse őket az intézmények iránti bizalomba, hogy megértsék hogy mi történik, hogy információt gyűjtsenek, hogy azonnal cselekedni tudjanak a szoros helyzetekben, egyszóval a kommunikáció minden szempontból hasznos, és ez nehézséget okoz.
>
> Ami a nyelvi mediációt illeti, azt sikerült magunknak megoldanunk, azonban az interkulturális mediációval nagy hiányosságaink vannak, hasznos lenne, ha találnánk olyan embereket, akik dolgoznának az emberkereskedelem áldozataival. A nyelvi mediációnál sokkal fontosabb a kulturális közvetítés.

A segítő és védelmi program alatt a szolgáltatók arról számoltak be, hogy az emberkereskedelem áldozatai néha nehézségekbe ütköznek, ha túl sok idejük van magukra.

> […] kísérletet tesznek valamire, amit korábban el sem tudtak képzelni, ahogyan azt sem ismerték, hogy milyen kapcsolatok alakulhatnak ki egy közösségben nők között és mindenekelőtt szabadidejüket is megpróbálják beosztani, ami az elején szintén zavaró lehet számukra, mivel túl sok időt töltenek önmagukkal.

A szolgáltatók szerint fontos figyelembe venni azt a tényt, hogy a legtöbb emberkereskedelem áldozatává vált személy soha nem élt együtt idegenekkel, menhelyen. Az egyik válaszoló kihangsúlyozta azt a tényt, hogy tulajdonképpen nem minden áldozat volt alkalmas a közösségi életre.

Azonban a bennlakás nélküli programok nem midig bizonyultak sikeresnek, mivel fontos volt egyensúlyba hozni, valamint kielégíteni a különböző kulturális igényeket és rendszeres pszichológiai támogatást biztosítani az áldozatoknak.

> […] nem minden nő képes vagy felkészült arra, hogy kipróbálja magát és visszatérjen a közösségi életbe, ez nem könnyű… Néhány olyan lánnyal, akiknek megfelelő volt a szociális környezete megpróbáltuk a bennlakás nélküli programot. Sajnos ezek a programok nem vezettek jó eredményre, mivel nem tudtuk felmérni a kulturális és pszichológiai szempontokat, így a szociális ellátórendszerben ennek az alkalmazása megszűnt. Jelenleg az összes program végig állandó elhelyezést jelent a menhelyen, és azt követően van lehetőség beköltözni félig önálló jelleggel egy lakásba.

Néhány áldozat inkább a „szabadságát" választaná, semmint egy menhelyen való védelmet, ők egyébként kizsákmányolt helyzetüket is átmeneti állapotként élik meg úgy, hogy annak előbb-utóbb vége lesz.

> Néhány nőt hallgatva rájöttem, hogy kizsákmányolásukat ők átmeneti tényként kezelik. Elfogadják, hogy kizsákmányolják őket és általában rengeteget szenvednek. Szabadabbnak érzik magukat, ha nem lépnek be a védelmi programba és nem élnek menhelyen.

A szolgáltatást nyújtók szerint a segítség visszautasításának számos oka lehet. Néhány esetben ez betudható az áldozat bezártságtól való félelmének, mivel kizsákmányolásuk során megtapasztalták, hogy szabadságuktól megvonták őket. Néha az áldozatok érzelmileg kötődnek kizsákmányolójukhoz illetve nincsenek is tisztában azzal, hogy áldozatok.

> [Az áldozatok visszautasítják a segítséget, mert] főként félnek a bezártságtól, nem bírják elviselni. Egy-két hétig eltűrik, addig megnyugszanak, de aztán nem tudják tovább kezelni és elmennek, menekülnek, függetlenül attól, hogy milyen programot ajánlottunk nekik [tanulás, munka], gyakran még a ruháikat is hátra hagyják. Még mindig érzelmi kötelékek fűzik

őket a férfihoz, vagy a gyerekhez az intézetben. Az áldozatok közül sokan nincsenek is tisztában azzal, hogy áldozatok. Azt gondolják, hogy ez az élet rendje, és ez is volt mindig. Mi meg tudjuk nekik mutatni a helyes utat, mutatni nekik egy családmodellt.

Néhány esetben az áldozatok arra a pénzre gondolnak, amit a támogatási rendszereken kívül kereshetnének. Néha a segítség elutasítása magában foglalja az áldozat azon környezettől való félelmét, amelyben kizsákmányolták, ezért inkább nem veszi fel a kapcsolatot semmiféle támogatási rendszerrel vagy a rendőrséggel. Ezenkívül szégyenérzetük is van azért, ami történt velük, és ebből az okból szívesebben maradnak névtelenek.

> [Néhány áldozat visszautasítja a segítséget], mert szívesebben tartják el magukat önállóan, vagy mert arra a pénzre gondolnak, amit a támogatási rendszeren kívül kereshetnek; félnek attól a környezettől is, amelyben korábban voltak és inkább nem kerülnek kapcsolatba sem a támogatási rendszerrel, sem a rendőrséggel; vagy mert szégyenérzetük illetve más hasonló érzésük miatt szívesebben maradnak névtelenek.

Néhány emberkereskedelem áldozatává vált személy nem akar új emberekre támaszkodni, mert nem bíznak bennük, illetve nem hisznek abban, hogy valaki, vagy valamilyen intézmény képes segítségükre lenni.

> A segítség visszautasításának…számos oka lehet; elutasíthatják azt félelemből, azért mert szerintük még mindig jobb az emberkereskedők utasításának alávetni magukat, mint megszakítani velük a kapcsolatot és más emberekre támaszkodni, vagy mert nincsenek tisztában azzal, hogy áldozatok, elutasítják ezt az ötletet és nem hisznek abban, hogy az intézményesített szervek segítséget tudnának nyújtani, mert nem bíznak bennük, vagy mert a hasonló intézmények saját országukban nem alkalmasak rá, vagy korruptak, de ez csak néhány ok a sok lehetséges közül.

> [Néhány áldozat visszautasítja a segítséget] talán bizalmatlanságuk miatt, vagy szociális és kulturális képzettségük miatt [...] nem hiszik el könnyen, hogy valaki nekik szentelhetné magát. Ezért fontos az együttműködés és a szolidaritás kultúrájának terjesztése. Tehát szerintem ennek alapvetően kulturális oka van.

Néhány esetben az áldozatok azért utasítják vissza a segítséget, mert csalódottak azért, mert valami másra számítottak, azt hitték, hogy a védelmi program azonnal és teljesebben fog majd segíteni helyzetükön.

> [Néhány áldozat visszautasítja a segítséget] talán mert azt hitték, hogy a segítség valami más lesz, valami olyasmi, amivel a közösségben töltendő idő helyett azonnali és teljes dolgot kaphatnak, a bürokratikus és jogi eljárás is néha hosszadalmasabb az elvártnál, de ez szerencsére ritkábban fordul elő. Néha azt gondoljuk, hogy néhány nő csak azzal a céllal csatlakozik a közösséghez, hogy papírokat szerezzen, innentől kezdve pedig a mindennapi életünk a közösségben az ő heves ellenállásukba ütközik [...]. Azonban a közösségben töltött idő alatt olyan tapasztalatokat szereznek, amilyeneket korábban soha nem éltek meg, vagy nem is képzeltek, főként mert nagy részük mindig az utcán élt. Újfajta barátságokat kötnek és korábban soha nem tapasztalt érzelmeket élnek meg; megismerik a dolgozókat és olyan embereket, akikkel korábban sohasem találkoztak, mindebből pedig azt gondolhatják, hogy valami más történhet velük!

Néhány áldozat feleslegesnek tartja a helyi nyelv megtanulására, vagy személyiségük részeinek újjáépítésére fordított időt, mert azonnal szeretnének munkába állni, azt gondolják, hogy sokkal sürgősebb számukra dolgozni és pénzt megtakarítani, mint lépésről lépésre dolgozni rehabilitációjukon és a társadalomba történő (re)integrációjukon.

> Sok áldozat csalódása miatt utasítja vissza, vagy szakítja meg a programot. A védelmi program előzetes elmagyarázásának kísérlete ellenére, az áldozatok leginkább azonnal szeretnének dolgozni és a nyelvtanulásra, vagy az átéltek [nem csak

> kizsákmányolójuk miatt az utcán, hanem az egész út alatt tapasztaltak [...] miatt szétvált személyiségük részeinek újjáépítésére fordított időt feleslegesnek tartják; sokkal sürgetőbbnek érzik, hogy dolgozzanak és pénzt takarítsanak meg.

A szolgáltatást nyújtók azonban kiemelték, hogy az emberkereskedelem áldozatává vált személyek munkába állásának azonnali megkönnyítése helyett életük helyes irányba terelése érdekében a legfőbb prioritás sokkal inkább rehabilitációjuk.

> [...] nagyon fontos időt hagyni nekik arra, hogy életüket rendbe tegyék. Szerintem kudarchoz vezet, ha az embereket [menhelyre] érkezésüket követő naptól dolgozni hagyjuk, illetőleg bizonytalan helyzet jön létre: ha azonnal elkezdenek dolgozni, biztosan illegális munkát fognak végezni, papírok nélkül. Éppen ezért mindig megpróbáljuk megelőzni az ilyen helyzeteket, mert ellentmondó üzenet lenne az áldozatok számára: megmenekülnek egy kizsákmányolt helyzetből, de a közösség illegális munkára kényszeríti őket.

Néhány esetben az emberkereskedelem áldozatai egyszerűen még nem készek egy támogatási programra. Ezenkívül a segítség és a védelem elutasítását okozhatja a kizsákmányolóiktól való félelem, vagy annak a lehetőségnek a feltételezése, hogy azok bánthatják őket vagy családjukat.

> [Néhány áldozat visszautasítja a segítséget, mert] félnek, hogy kizsákmányolóik bánthatják őket vagy családjukat, továbbá pénzre lehet szükségük vagy csak nincsenek még felkészülve egy védelmi programra.

Néhány segítő program keretében az áldozatok és családtagjaik közötti kapcsolatokat ellenőrzik. Bizonyos esetekben ez az áldozatok kérésére történik, máskor viszont a biztonság érdekében erről a menhely házirendje

rendelkezik.[25] A családtagokkal való kapcsolattartás korlátozásának értelmét az egyik szolgáltatást nyújtó személy az alábbiakkal magyarázta.

> Ez az adott esettől függ; ha az áldozatnak például prostituáltként kellett dolgoznia és családja erről mit sem tudott, az áldozat nem feltétlenül szeretné, hogy értesítsük a családot. Inkább a munkavégzéssel kapcsolatos kizsákmányolással összefüggő esetekben számíthatunk a család segítségére.

A szolgáltatást nyújtók azt tapasztalták, hogy kulturális háttér különbözősége miatt az azonos menhelyen élő nők között néha nehéz kapcsolatok alakulnak ki. Azonban a szolgáltatást nyújtók kiemelték azt is, hogy egyesítő tényező a közös szenvedés és az erőszak megtapasztalása (az erőszak emberkereskedelemben megvalósuló vagy egyéb formája).

> [A házban lakó nők kapcsolata] nehéz. […] jelenleg hat különböző nemzetiségű nő van nálunk. Ez nehéz, főként ami az étkezést illeti: az egyik nem eszik spagettit, a másik nem szereti a rizst, stb. […] Amióta kétágyas szobáink vannak, szintén könnyebb konfliktusnak kerekednie. Abból is vita van, hogy ki hogy neveli a gyermekét. Kevesebb vitánk van, mivel sok csoport-megbeszélést tartunk. […] a viták leginkább a nők közötti kulturális különbségeknek tudhatók be. […] Öltözködésükben, beszédstílusukban is különböznek… De mindannyian elfogadják a házirendet és örülnek annak a ténynek, hogy senki nem tudja a menhely címét. Biztonságban akarnak lenni, […] és egy bizonyos közös szenvedésben osztoznak. Mindannyian erőszak áldozatai.

Néhány szolgáltatást nyújtó megemlítette azt is, hogy különböző okoknál fogva a segítő és védelmi program tovább is tarthat az elvártnál. Ez egyrészt az áldozatoknak a biztosított segítségre vonatkozó egyéni igényeiből és elvárásaiból adódik. Másrészt viszont a tartózkodási engedély és a munkavállalási engedély megszerzéséhez szükséges bürokratikus és jogi lépések gyakran elég sok időt vesznek igénybe. Ebből a szempontból a válaszadók kihangsúlyozták, hogy egy túl sok ideig tartó segítő eljárás

[25] asolnísd össze az ICMPD/Surtees, R., 2007: Figyelem az áldozatoknak. Az azonosítás, visszatérés és támogatás tapasztalatai Dél-Kelet Európában (176. old).

negatív hatással lehet az emberkereskedelem áldozatává vált személy függetlenségére.

> Vannak olyan nők, akik általában az iratokért jönnek, aztán felfedeznek valami mást, ezt az új felfedezést kincsként kezelik, hogy újabbakat szerezzenek, mások viszont azért jönnek a közösségbe, hogy más tekintetben kaphassanak segítséget, ez pedig az egész meghosszabbodásához vezet.
>
> [...] Minél több időt töltenek az áldozatok a menhelyen, annál inkább fogják szerepüket „gyermekként" újraértelmezni. Ez az aszimmetrikus kapcsolatok nem megfelelő formájához vezet, melyben a szolgáltató a "felnőtt", a szolgáltatást igénybe vevő pedig a "gyermek". Ha a befogadás nem tart sokáig, helyes szerepek alakulhatnak ki, de ha túl sok időt vesz igénybe, deformáció kockázatát hordozza magában, melyben az a személy, aki azért hogy ide érkezzen korábban két kontinenst átutazott, bizonytalanná és félelmekkel telivé válik akár abban is, hogy felszálljon egy másik városba tartó buszra. Ez egy aggodalomra okot adó jel, amelyet el kellene kerülni. A bentlakás sajnos gyakran elhúzódik a tartózkodási engedély hosszadalmas ideig tartó megszerzése miatt.
>
> Azok a nők integrálódnak könnyebben és válnak függetlenebbé, akik kevesebb ideig tartózkodtak a közösségben. Azok, akik több ideig voltak ott, azt mondják, hogy nem boldogulnak és segítségre van szükségük.

5.4. Összefoglalás

A kríziskezelés és védelem az emberkereskedelem áldozatává vált személyekből a lehető legkülönbözőbb érzelmeket váltotta ki. A kezdeti fázisban a negatív érzések voltak többségben, ideértve a kizsákmányolótól való félelmet, valamint a szolgálatok és azok személyzete iránt érzett kezdeti bizalmatlanságot. Az áldozatok beszámoltak arról is, hogy aggódtak, zavarttá váltak vagy féltek, mivel nem tudták, hogy mire számíthatnak a segítő és védelmi program során. Az azonosítást és bejelentést követően az egyik legfőbb dolog, amellyel az áldozatok

szembesültek a fáradtság volt, egyrészt az általuk átéltek miatt, másrészt pedig azért, mert nem érezték befogadva magukat a célországban. Ugyanakkor a kizsákmányolt helyzetből való kilépést követően az áldozatok biztonságban, kényelemben és felszabadultan illetve hálásnak érezték magukat. Az emberkereskedelem áldozatává vált személyek elmondása szerint a bizalom létrejöttét követően ebből a szempontból a kezdeti negatív érzelmek pozitív érzésekké alakultak át. Általánosságban a kulturális mediátor jelenléte és az időben nyújtott megfelelő tájékoztatás is közreműködött abban, hogy az emberkereskedelem áldozatai nagyobb biztonságban érezzék magukat.

Bár az emberkereskedelem áldozatává vált személyeknek gyakran időre van szükségük ahhoz, hogy hozzászokjanak a menhelyen való élethez, valamint a menhely időbeosztást, programon kívüli személyekkel való érintkezést és kommunikációt, mozgásszabadságot rendező házirendjéhez[26], a válaszadók azt mondták, hogy a menhelyen élők jóléte érdekében elfogadták azokat. Általánosságban az emberkereskedelem áldozatává vált személyek pozitívan értékelték a menhelyen vagy a segítő és védelmi program alatt nekik nyújtott szolgáltatásokat. Arról számoltak be, hogy azonnali orvosi és pszichológiai segítségben volt részük és az alapvető igényeiket (ideértve pszichológus illetve tolmács biztosítását) kielégítették.

Az áldozatok a hosszútávú társadalmi beilleszkedésüket elősegítő legfőbb tényezőkként a nyelvórákat, a szakképzéseket és az álláskeresésben és szükséges iratok megszerzésében nyújtott segítséget említették. Egyértelműen a célországban való integrációt és a társadalmi beilleszkedést gátolták azok az esetek, amikor a válaszadók a célország helyi nyelvének elsajátításában nehézségekbe ütköztek. Gyakran számoltak be az inaktivitásból adódó idegesség érzéséről, és ehhez kapcsolódóan a nagyobb aktivitás és a dolgozni vágyás igényéről. A válaszadók a hasznosság érzet fontosságát és az aktivitás lehetőségét kulcsfontosságú tényezőként említették a felépülés és a hosszútávú társadalmi beilleszkedés szempontjából. Mások hiányolták családjukat és barátaikat, vagy azokat az embereket, akikkel meg tudják osztani gondolataikat és

[26] Hasonlísd össze az ICMPD, 2007: Figyelem az áldozatoknak. Az azonosítás, visszatérés és támogatás tapasztalatai Dél-Kelet Európában (173. old).

mindennapi életüket. Néhány segítő program keretében az emberkereskedelem áldozatává vált személyek és családtagjaik közötti kapcsolatot ellenőrzik. Bizonyos esetekben ez az áldozatok kérésére történik, más esetekben pedig a menhely házirendjének szabályai írják elő a biztonság elősegítése céljából.[27]

Összefoglalva, a menhelyeken lévő közösségi élet pozitív és negatív élményektől vegyes tapasztalat. A menhely személyzetének tagjaitól való, olykor pedig a program élvezőinek egymás közt felmerülő kulturális különbségeknek és nyelvi akadályoknak negatív hatása lehet az emberkereskedelem áldozatainak célországban történő segítésében. Az áldozatok időnként kifejezték, hogy szívesen beszélgetnének valakivel anyanyelvükön, saját szociális és kulturális rendszerükön belül.[28] Emellett viszont a válaszadók kiemelték a menhely személyzetével való jó kapcsolatukat is. Az azonos menhelyen élő áldozatok egymás között kötött barátságaival kapcsolatban a válaszadók a lakótársakkal való kapcsolatot a nehéz, komplikálttól a jó, de nem mindig szoros barátság közötti skálán belül értékelték. Míg néhány válaszadó kiemelte az azonos nemzetiségű, kultúrájú, nyelvű és szokású emberekkel való együttélés előnyeit, mások a vegyes környezetben való elhelyezést tartották megfelelőbbnek. Ez utóbbit a honfitársaik iránt érzett bizalmatlansággal, vagy a célország nyelvének a különböző nemzetiségű emberek közötti gyorsabb elsajátításával indokolták.

Az emberkereskedelem elleni küzdelem szereplői szerint az emberkereskedelem áldozatai közül különböző okoknál fogva sokaknak nehézségeket okoz a segítő és védelmi programban való részvétel elfogadása, olykor azt vissza is utasítják. Néhány esetben nem tudnak hozzászokni ahhoz, hogy egy menhelyen idegenekkel éljenek együtt, és velük osszák meg mindennapi életüket. Ráadásul úgy érezhetik, hogy megvonják őket szabadságuktól, vagy arra a pénzre gondolnak, amelyet a támogató rendszereken kívül megkereshetnének. Néha az emberkereskedelem áldozatává vált személyek nem akarnak más

[27] V.ö. az ICMPD/Surtees, R., 2007: Figyelem az áldozatoknak. Az azonosítás, visszatérés és támogatás tapasztalatai Dél-Kelet Európában (176. old).
[28] V.ö. az ICMPD/Surtees, R., 2007: Figyelem az áldozatoknak. Az azonosítás, visszatérés és támogatás tapasztalatai Dél-Kelet Európában (155. old).

emberekre számítani, mert gyakran olyan emberek csapták be őket, akikben korábban bíztak.

Ebben a vonatkozásban az emberkereskedelem elleni küzdelem szereplői mindenekelőtt a bizalomépítés fontosságát hangsúlyozták ki, és kiemelték a szolgáltatást nyújtók és áldozatok közötti jó kommunikációt elősegítő kulturális közvetítés jelentős értékét. A válaszadók kihangsúlyozták továbbá azt is, hogy nem csak az alkalmas és megfelelő krízisekezelés és védelem felajánlása alapvető fontosságú, hanem a megfelelő hosszútávú segítség és a társadalmi beilleszkedés elősegítésének biztosítása is, alkalmazkodva az áldozatok egyéni igényeihez. E tekintetben az emberkereskedelem áldozatává vált személyek társadalmi befogadását és a (re)integrációját megkönnyíti az, ha egyéni képességeiket, készségeiket a segítő és védelmi program során megpróbálják előmozdítani. Azonban a szolgáltatást nyújtók szerint mindig nagyon fontos a segítség és védelem biztosítása, valamint az önállóság és önbizalom elősegítése közötti helyes egyensúly megtalálása. A válaszadók az emberkereskedelem áldozatává vált személyek egyéni igényeinek kielégítése érdekében általában a jól képzett személyzet szükségességét emelték ki.

6. Visszatérés és társadalmi beilleszkedés

6.1. Bevezetés[29]

A hazatérés sokszor nehéz folyamat az emberkereskedelem áldozatává vált személy számára, akinek számos társadalmi, családi, egészségügyi, jogi és anyagi problémával kell szembenéznie és vállalnia a kockázatot, hogy ugyan azok közé a társadalmi és gazdasági körülmények közé tér vissza, amelyek elől menekülni próbált otthona elhagyásakor. Az ismételt áldozattá válás elkerülése végett minden olyan emberkereskedelem áldozatává vált személy számára, aki vissza szeretne térni származási országába, illetve egy harmadik helyen vagy országban kell, hogy letelepedjen, elérhetővé kell tenni a visszatérést és társadalmi beilleszkedést segítő programokat. A programoknak célja a hosszú távú felépülés és az emberkereskedelem áldozatává vált személy megerősödése és társadalmi beilleszkedése, valamint az ismételt áldozattá válás és az újbóli emberkereskedelem kockázatának megelőzése kell hogy legyen.

A visszatérés és a társadalmi beilleszkedés programjainak alapjául a következő elvek szolgálnak[30]:

- *Szabad akarat*: A hazatérés vagy egy harmadik országban/helyen való letelepedés, illetve a felajánlott szolgáltatások igénybe vétele az emberkereskedelem áldozatává vált személy szabad akaratából történik;
- *Védelem*: Az emberkereskedelem áldozatává vált személy védelme és magánélete elsődleges fontosságú, és minden szükséges lépést meg kell tenni azok biztosítása érdekében (pl. nem szabad személyes

[29] Lásd ICMPD/Orfano, I., 2010: Transznacionális irányítási mechanizmus fejlesztése a származási- és a célországok között az emberkereskedelem áldozataiért, : TRM-EU.

[30] Lásd European Commission, 2004: Report of the Experts Group on Trafficking in Human Beings, elérhető a következő címen: http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/crime/trafficking/doc/report_expert_group_1204_en.pdf.

adatokat harmadik fél számára kiadni, utazás előtti kockázatfelmérés, biztonságos utazási terv, kockázat kezelési terv, esetkövetés biztosítása);

- *Személyre szabott megoldás*: Az emberkereskedelem áldozatává vált személy szükségleteit, véleményét és aggályait tejességgel figyelembe kell venni a hazatérés vagy áttelepítés vágyának felmérésekor illetve a visszatérés és társadalmi beilleszkedés eljárásának előkészítésekor;
- *Pontosság*: Az emberkereskedelem áldozatává vált személyt pontosan és megfelelően tájékoztatni kell a visszatérés és társadalmi beilleszkedés programját érintő kérelmének és eljárásának minden egyes aspektusáról;
- *Együttműködés*: A származási, tranzit és célországok elismert támogató szervezeteinek (pl. civil szervezetek, nemzetközi és kormányzati szervezetek) szoros együttműködése kulcsfontosságú a sikeres visszatérés és társadalmi beilleszkedés programjához.

6.2. Az emberkereskedelem áldozatává vált személyek tapasztalatai

Az emberkereskedelem elleni beavatkozás minden stádiuma szorosan kapcsolódik egymáshoz. A fő cél a hosszú távú felépülés és az emberkereskedelem áldozatává vált személy megerősödése és társadalmi beilleszkedése, valamint az ismételt áldozattá válás és az újbóli emberkereskedelem kockázatának kizárására. Mint az emberkereskedelem elleni beavatkozás összes szakaszának esetében, a társadalmi beilleszkedés esetében sem feltétlenül lehet egy előre meghatározott irányt követni, pl. a programoknak elég rugalmasnak kell lenniük ahhoz, hogy az egyéni igényeknek megfeleljenek, és a siker hiánya vagy kudarc esetében változtatni lehessen rajtuk. Mint az már számos alkalommal említésre került, nélkülözhetetlen az időszerű, érthető, de ugyanakkor értelemszerű információ közlése.

> Amíg nem beszéltem az ügyvéddel, semmit sem tudtam a támogatásról [itt]; ő aztán elmondta nekem az áldozatoknak járó tartózkodási engedélyt és az intergrációs programban való részvétel lehetőségét. Azt mondta, hogy találhatok munkát, de

> meg kell tanulnom [a nyelvet] és állandó munka után kell néznem az ő segítségükkel.
>
> Először is, jogi segítséget [kaptam], mert nem voltak papírjaim; azután egészségügyi támogatást, mert fizikailag [rossz állapotban] voltam. Továbbá sokszor találkoztam [...] pszichológussal, aki sokáig foglalkozott velem, mert alvászavarom volt. [A szolgáltatást nyújtóknak] köszönhetően megtanultam [a nyelvet] és a számítógép használatát, és most van munkám.

A visszatérés illetve (re)integráció esetében az emberkereskedelem áldozatává vált személy által választott megoldás, az, hogy vajon a célországban szeretne-e maradni, egy harmadik országba menni vagy hazatérni, az emberkereskedelem áldozatává vált személy egyéni körülményeitől függ. Függetlenül attól, hogy milyen döntést hoz a személy, biztonsága és jóléte a legfontosabb szempont. Ennél fogva az első megoldandó probléma egy biztonságos hely biztosítása, ahol az emberkereskedelem áldozatává vált személy élhet.

> Azt mondták hogy biztosítják a hazautazásomat. Megkérdezték, hogy van-e olyan hely [otthon] ahova menni szeretnék és biztonságban érezném magam. De nekem nem volt ilyen helyem; soha nem volt kapcsolatom a lánytestvéreimmel. A segítők ezt a helyet ajánlották és én ide jöttem. [...] Visszamenni [haza], egy olyan helyre, ahol nem történhet semmi bajom. Ez még csak most következik... a biztonság volt a legfontosabb számomra.

Sokféle visszatérési igény fogalamazódott meg, a teljes visszatéréstől a család és barátok meglátogatása erejéig tartó ideiglenes visszatérésen át a célországban való letelepedésig. Általánosságban véve, azon emberkereskedelem áldozatává vált személyek, akik úgy döntöttek hogy hazatérnek származási országukba, jó tapasztalatokról számoltak be a visszatérés eljárásával kapcsolatban.

> A [szervezet] segítői vártak rám a reptéren. Megkérdezték hova szeretnék menni. Elvittek ebédelni, mert nem reggeliztem, se nem ebédeltem. Először azt mondtam hogy a volt barátomhoz

> szeretnék menni. Megkérdeztem tőlük, hogy számíthatok-e a segítségükre, ha rosszul sikerül a dolog, és azt mondták, hogy igen. [...] Számíthatok rá, mert fel szokott hívni telefonon és szokott próbálni írni nekem, de nem mondom meg senkinek sem ezt a címet, még neki sem, mert azzal másokat is veszélybe sodornék. Szoktunk telefonon beszélni és azt szeretné, ha visszamennék hozzá, de tudom, hogy az a hely nem lenne biztonságos számomra, és tudom, hogy újra el kellene menekülnöm, de nem lenne hova. Itt [az egyesületnél] biztonságban érzem magam.
>
> Kaptunk egy repülő jegyet, a taxisofőr elvitt minket a reptérre és a reptéren vártak ránk. Mindegyikünk kapott kétszáz eurót. Nem kísértek ki a repülőhöz. Amikor a repülő leszállt [...] egy srác [aki várt ránk] elvitt minket a menhelyre.

Az egyik oka annak, hogy az emberkereskedelem áldozatává vált személyek semmilyen körülmények között sem szeretnének hazatérni, az újbóli emberkereskedelemtől való félelem.

> Nem. Az a végem lenne. A nő, aki eladott ott volt. Vártak rám. Elvittek [az első célországból] [a második célországba], mert [az első célországban] nagyon szigorúak voltak a tisztek. A futtatók azt remélték, hogy majd [haza]deportálnak és akkor újból eladnak egy másik országba.

Az ország elhagyására kényszerítő fő tényezők közé az anyagi gondok tartoznak. Ezért némelyik emberkereskedelem áldozatává vált személy a célországban maradást választja, mert szeretne dolgozni és támogatni otthon maradt szeretteit. Továbbá hazatérésüket külföldi utazásuk és pénzkeresési projektjük kudarcaként fogják fel.

> Azért jöttem [ide], hogy dolgozzak és pénzt küldjek [haza] a fiamnak; ha visszamegyek az országomba, ugyan azokkal a problémákkal szembesülök majd, amik elől elmenekültem. [...] nem akartam [haza]menni. Azért jöttem [ide], hogy dolgozzak, és segítsek a fiamnak a tanulmányaiban; ha visszamegyek kudarcot vallottam.

Egy esetben az emberkereskedelem áldozata a visszatéréssel kapcsolatos félelemérzés megértésének hiányáról beszélt a rendőrség részéről.

> Egyszerűen nem szeretem, amikor néha […] a rendőrség, úgy gondolja, hogy túlreagáljuk a dolgot azzal, hogy félünk visszamenni.

Ugyanakkor néhány emberkereskedelem áldozatává vált személy jelezte, hogy idővel, ha már letelepedtek a célországban, szeretnének hazamenni és meglátogatni a családjukat és barátaikat, de a célországban szeretnének maradni és élni.

> Először, amikor nem hittem benne, hogy megkapom a tartózkodási engedélyt, arra gondoltam, hogy hazamegyek. Most már nem gondolok arra hogy visszamenjek, mert megvan az engedélyem és a szakmai gyakorlatomon dolgozom. Egy napon megint lesz olyan papírom, amivel gond nélkül utazhatok és akkor majd hazamehetek meglátogatni a családomat.
>
> Szeretnék [itt] élni, de [haza] is szeretnék menni meglátogatni anyukámat és a fiútestvéremet. Már nagyon sok ideje nem láttam őket.
>
> Igen, mindenképp [haza szeretnék menni], mert házas vagyok az országomban, ott vannak a rokonaim és a családom. Nincs senki, aki el szeretné hagyni a családját, az élet nehéz család nélkül… Amikor nem voltak papírjaim, nem tudtam visszamenni, mert ha visszamész az országodba, és nincs tartózkodási engedélyed, nem jöhetsz ide vissza. […]. Most, hogy megvan a lehetőségem, hogy tartózkodási engedélyhez jussak, lehetőségem lesz arra, hogy visszamenjek, hogy ennyi idő után találkozzak mindenkivel…Mindenképp vissza akarok menni meglátogatni, egy rövid időre…

Mások jelezték, hogy különböző okokból kifolyólag későbbi stádiumban szeretnének hazatérni, többek között azért, hogy nyugdíjas korukat származási országukban töltsék, vagy azért, mert először be szeretnék fejezni tanulmányaikat, hogy bebizonyíthassák, sikerült elérniük a célországban, amit akartak.

> Úgy gondolom, hogy mindig vissza kell térnünk arra a helyre, ahol születtünk. De én csak 10-15 év múlva szeretnék visszatérni. Addigra 55 év feletti leszek, és ez a nyugdíj-korhatár [otthon].
>
> Akkor megyek vissza, amikor találok munkát és meglesz a diplomám. Meg szeretném mutatni mindenkinek, hogy sikerült elérni a célomat és [itt] élni, mert mindig ez volt az álmom. Minden estere nem most, még ha valaki lehetőséget adna rá, akkor sem mennék haza.

Az emberkereskedelem áldozatává vált személyek jövőbeni tervei

A támogatási és védelmi programot követően az emberkereskedelem áldozatává vált személyek legfontosabb tervei és céljai közé a munkaszerzés, beleértve a tanulást és szakmai képesítést, az önállóvá válás és a gazdasági függetlenség, illetve családjuk anyagi támogatása tartozik.

> Dolgozni szeretnék, megkeresni a megélhetésemet, és bérelni szeretnék egy lakást, ahol élhetek. Fel kell állni.
>
> Remélem találok egy jó munkát, ha visszatérek, hogy segíthessek a családomnak. […] Először a családommal szeretnék lenni, megmondani nekik, hogy nem jött össze. Nem lesz könnyű, először is, mert az anyám nem akarta, hogy eljöjjek. Remélem jobb munkát találok ott. […] munka, azt hiszem most ez a legfontosabb dolog.
>
> Azt hiszem itt maradok körülbelül nyolc hónapig, hogy hagyjak időt a történetnek, aztán [haza]megyek. Szeretnék valamilyen munkát, elvégezni egy tanfolyamot, hogy ha [haza]térek be tudjam fejezni a BA képzésemet és kiépíthessem a karrieremet.
>
> Szeretnék egy munkát találni. […] Szeretnék egy kis pénzt keresni és spórolni, hogy jövőre, amikor kikerülök ebből a házból képes legyek házat bérelni és egyedül élni. […] Szükségem van arra, hogy ne kelljen senki segítségére sem számítanom, hogy független lehessek, és ezért gondolom, hogy elsősorban munkára van szükségem. Ez az első lépés.

> Szeretnék találni egy munkát és teljességgel önálló lenni […]
>
> Munkát találni, és minél hamarabb idehozatni a fiamat […] Találnom kell egy házat amit kibérelhetek és állandó munkát, hogy megújíthassam a tartózkodási engedélyemet, önállónak kell lennem. Önálló szeretnék lenni.
>
> Munkát szeretnék. […]…Szeretnék egy lakást bérelni, hogy a fiútestvéremmel lakhassak. […] Az az álmom, hogy női szakács legyek…azért tanulok, hogy dolgozzak és segítsek magamon és a családomon.
>
> Szeretnék egy szakácstanfolyamra járni, jobban megismerni az [itteni] konyhát… aztán kerámiafestéssel szeretnék foglalkozni, mert már csináltam egy ilyen tanfolyamot [otthon] és nagyon tetszett.
>
> Remélem dolgozni fogok. Szeretnék egy gyárban dolgozni. Aztán ha véget ér a program, lesz egy kis megspórolt pénzem, és bérelek egy kis házat, ahol majd egyedül lakhatok.
>
> […] szeretnék munkát találni, és egy kis pénzt keresni, hogy hazaküldhessem a családomnak, de tudom, hogy nem kell sietnem. […] A programomnak szeptemberben lesz vége és azt hiszem lesz majd munkám meg egy kis pénzem, hogy házat béreljek. Független leszek.
>
> [Szeretnék] munkát, pénzt keresni, hogy függetlenné váljak. […] Lesz egy munkám és bérelek majd egy házat ahol élhetek. Szeretnék egyedül lakni, de ha nem lesz elég pénzem, más lányokkal fogom megosztani a lakást.

Némely kereskedelem áldozatává vált személy saját vállalkozást szeretne nyitni és ennek következtében függetlenné válni a munkakörnyezetében is.

> […] Itt szeretnék dolgozni és segíteni a családomnak; […] nyithatnék egy vállalkozást, saját céget… Képes lennék rá, de egy kicsit félek a volt főnökömtől… De kis lépésekkel, dolgozni akarok, újból valamit csinálni, és aztán meglátjuk mire jutok….

> Szeretnék egy szobát bérelni és elindítani egy kis vállalkozást. Szeretem az illatos krémeket. Hivatalosan is részt akarok venni a társadalombiztosítási rendszerben, hogy később nyugdíjba vonulhassak és [otthon] élvezhessem a nyugdíjamat.

Mint az már korában egy szolgáltatást nyújtó megjegyezte, a védelem mindenek előtt az emberkereskedelem áldozatává vált személy tehetségének és készségeinek előmozdítása. A szaktudás egyik sikeres felhasználásának sikeres példája a következőkben olvasható.

> Amikor a menhelyen voltam hamar sikerült munkát találnom. Könnyű volt, mert ruhakészítői szakképzettségem van, és [itt] sok gyárban keresnek szaktudással rendelkező embert. Ìgy sikerült egy bizonyos összeget félretennem, és amikor véget ért a programom ki tudtam bérelni egy szép lakást, ahol most egyedül lakom.

Mivel az emberkereskedelem áldozatává vált személyeknek szükségük van tartózkodási és munkavállalási engedélyre ahhoz, hogy hivatalosan a célországban maradhassanak és dogozhassanak, sokan hangsúlyozták a tartózkodási engedély megszerzésének jelentőségét.

> Most az engedélyre várok, hogy maradhassak. A jövő héten már készen kellene lennie. Aztán elmegyek a nagykövetségre [...] útlevelet igényelni. A papírok nagyon fontosak, és sokkal nyugodtabb leszek, ha már meglesznek.
>
> Először is, [szeretném, ha meglennének] a papírjaim. Azt gondolom, hogy végre nyugodtabb leszek és senki sem fog többé bűnözőként vagy törvénytelen személyként kezelni.

Némely emberkereskedelem áldozatává vált személy megemlítette azt a vágyát, hogy partnert találjon és férjhez menjen, és az élete maradék részét a férjével és gyermekeivel élje le.

> [...] nyugodt életet szeretnék, családot, esti sétákat.
>
> Szeretnék találni egy jó férjet és egy gyereket. Egyszerű életet szeretnék. Ha lenne egy kis pénzem, hazamennék üdvözölni az

anyukámat, apukámat, fivéremet és lánytestvéremet, és vinnék nekik ajándékokat.

[…] Szeretnék egy jó fiút találni, hozzámenni és családot alapítani.

Most van egy házam, és egy munkám, amit szeretek. Van egy barátom; ő az a fiú aki segített elmenekülni. Hozzá szeretnék menni feleségül, és venni egy házat, ahol együtt élhetünk majd. Szeretném ha születne egy gyerekünk, és ha a lányom idejöhetne […] hogy velünk éljen.

Ugyanakkor mások nem akartak férjhez menni vagy partnert találni az emberkereskedelem során tapasztaltak miatt.

Egy kisebb városban szeretnék élni, de inkább egyedül, mert már annyit szenvedtem a férfiak miatt.

Szeretném, ha a kisbabám bölcsödébe menne, óvodába, ha sokat tanulna. Először lakást bérelnék, aztán vennék egy kis házat valahol vidéken. Pillanatnyilag nem gondolok arra, hogy szeretnék egy partnert.

Némelyik emberkereskedelem áldozatává vált személy vágya a hazatérés és a régi életéhez való visszatérés.

Vissza akarok menni az életemhez. Visszamenni a régi életemhez.

[…] Csak haza szeretnék menni. […] Hiányzik a családom. Talán egyszer, később, visszajöhetek. Akkor már nem leszek ilyen naiv.

Egy esetben az emberkereskedelem áldozatává vált személy haza akart térni és a származási országában akart munkát keresni, nem pedig a célországban, mert nem érezte biztonságban magát a célországban és félt a megbélyegzéstől.

[…] Azt hiszem jó munkára van szükségem és arra, hogy biztos legyek benne, hogy senki sem keres; félnék, mert beszéltem a rendőrséggel. […] Azt hiszem, hogy ha itt maradok, sosem lennék biztonságban. És aztán, még ha találok is munkát valamilyen

> bárban, mint táncosnő, a vendégek azt hiszik, hogy [mindannyian] prostituáltak vagyunk. Nincs bennük tisztelet. [Otthon] vannak kapcsolataim a rendőrségnél és a szervezeteknél. [...] Ők segítenek a bevándorló nőknek.

Ami a jövőbeni terveket illeti, némely emberkereskedelem áldozatává vált személy arról is beszélt, hogy szeretne más emberkereskedelem áldozatává vált személyeknek kulturális mediátorként vagy tanácsadóként segíteni illetve meg szeretné osztani velük tudását és tapasztalatait, hogy segíthesse őket a rehabilitációs folyamatuk során.

> Szeretnék kulturális mediátor lenni, de a jelen pillanatban azzal is elégedett lennék, ha takarítónő lehetnék, mert előbb meg kell tanulnom [a nyelvet] és ki kell képeznem magam.

> Az nagyon jó, hogy teszek valamit magamért és a családomért, mert mennünk kell előre. De szeretnék másokon is segíteni, más áldozatokon, más menekülteken, más szervezeteken... nem elég ha csak magunkról gondoskodunk, másoknak is segíteni kell. [...] Először egy ideig ökéntesként szeretnék itt dolgozni, aztán majd meglátom, hogy találok-e valamit máshol.

Azok a kulturális mediátorként, facilitátorként és információ terjesztőként dolgozó személyek, akik korábban maguk is emberkereskedelem áldozatai voltak könnyebben megértik magukat az emberkereskedelem áldozataival és jelentősen növelhetik az emberkereskedelem elleni beavatkozások színvonalát és minőségét.

6.3. Az emberkereskedelem ellen harcoló szereplők tapasztalatai

A társadalmi beilleszkedéshez vezető és a hosszútávú önállóságot biztosító támogatás nyújtása között nehéz megtalálni az egyensúlyt, mint ahogy azt a következő példa is mutatja.

> Van néhány "hosszútávú ügyfelünk" akik már több, mint két, három éve velünk vannak. Több okból is a „társadalom peremén élnek". Nehéz őket a társadalomba integrálni. Bizonyos szempontból úgy tűnik, hogy az életük patológiai eset. Nem

> emlékszem egy ügyfélre sem, aki ilyen módon élt és képes volt ezt megváltoztatni. Ez nagyon nehéz, főként a külföldiek számára.

Ezért számos szolgáltatást nyújtó hangsúlyozta annak fontosságát, hogy a támogató programok ne hozzanak létre egy olyan függőségi viszonyt, amely negatívan befolyásolja az emberkereskedelem áldozatává vált személy társadalmi beilleszkedését. Az egyik szolgáltatást nyújtó a következőképp írta le az ügyfeleik és a közöttük lévő kapcsolatot:

> A szociális munka alapja a szociális munkás és az ügyfél közötti viszony. De nagyon fontos bizonyos határok fenntartása. Néha az ügyfeleink szeretnének velünk diszkóba menni, meginni velünk egy-két pohárral… ez túl sok.

Ami a társadalmi beilleszkedést illeti, az emberkereskedelem ellen küzdő szereplők szerint a legfontosabb az emberkereskedelem áldozatainak azon igénye, hogy munkát vállaljanak és megszerezzék gazdasági függetlenségüket, amik általában az országuk elhagyására kényszerítő fő okként vannak számon tartva. A társadalmi beilleszkedés egyik kulcsfontosságú tényezője az állandósítás, ami nagyon fontos az emberkereskedelem áldozatává vált személy célországban való tartózkodásának engedélyezéséhez, beleértve a társadalmi és egészségügyi ellátáshoz valamint a munkavállaláshoz való jogot.

> Nyilvánvaló hogy ha az áldozat állandó, akkor beilleszkedik, ha nem, akkor kirekesztik, ez természetes. Hozzá kell tenni, hogy a külföldi áldozat legalizálása természetesen […] segíti a beilleszkedést. Minél stabilabb a legalizálás és minél kevésbé ideiglenes vagy az együttműködéstől függő, annál biztosabb a beilleszkedés.

> Ami a tartózkodási engedélyeket illeti […] néhány nő nem is hisz a létezésükben, amíg saját szemükkel nem látják őket! Ez az irat olyan, mint egy ajtó egy új világba. Van egy kis sikerünk a munkába való beilleszkedés terén […] sajnos a nők hivatalosan nincsenek beilleszkedve. Például van egy nő, aki szereti a munkaadóját és a munkaadója fel szeretné venni, de még mindig

> az ügyész hivatalának véleményezésére várunk, hogy igényelhessük a tartózkodási engedélyt.

Továbbá az emberkereskedelem ellen harcoló szereplők hangsúlyozták a munkalehetőség és a szakképzés biztosítását, beleértve a nyelvtanfolyamokat is, mivel mindkettő erősíti az emberkereskedelem áldozatává vált személy önbizalmát és pozitívan befolyásolja önállóságát és gazdasági függetlenségét. Ezenfelül, a közösségi élet, a család és barátok segítenek kiépíteni a támogatási programon kívüli szociális hálót, és elengedhetetlenek az emberkereskedelem áldozatává vált személy hosszútávú társadalmi beilleszkedéséhez, hiszen várhatóan a személy jövőbeni életének fontos részét fogják képezni. A szociális hálók segítségével létrejöhetnek a szükséges gyökerek és a stabilitás, melyeknek köszönhetően megelőzhető az ismételt áldozattá válás és az újbóli kereskedelem. Az egyik probléma és akadály, amivel az ügyfeleknek szembesülniük kell a társadalmi beilleszkedésük során a társadalom általi megbélyegzés és diszkrimináció, melyre, amennyiben a jelen tanulmány kutatási keretén belül sor került, az főként az emberkereskedelem áldozatává vált személy külföldi státuszából fakadt, mint ahogy azt egy áldozat leírásából az alábbiakban megtudhatjuk.

> Semmi panasz a rendszert illetően. De a kapcsolatok! Micsoda magatartás! Nem beszélem a [nyelvet]. mindig megkérem a fiamat, hogy jöjjön velem […] Úgy érzem, hogy az orvosok és a nővérek nem akarnak segíteni nekem! Az én országomban tiszteljük a külföldieket! Ebben az országban ez pont az ellenkező. De tudom, hogy szükségetek van külföldi munkaerőre. Nem ismerek más [nemzetet] amely ugyan azt a munkát végezné, amit mi.

Ugyanakkor az emberkereskedelem ellen küzdő szereplők tisztában vannak a megbélyegzéssel és diszkriminációval járó kihívásokkal.

> Nagyon fontos az is, hogy az áldozatot ne büntessék és ne bélyegezzék meg. És az új törvénykezés [bevezetése] előtt ez megtörténhet, mert [az emberkereskedelem bűncselekményét] az illegális bevándorlással hozták kapcsolatba és az illegális bevándorlók felhívást kapnak, hogy hagyják el az országot. Az új

> törvénykezés felhívja a figyelmünket ezekre a helyzetekre [és ezáltal] az ilyen gyakorlatok többé nem lesznek lehetségesek.

Mint az emberkereskedelem elleni beavatkozás összes szakaszának esetében, a társadalmi beilleszkedés esetében sem feltétlenül lehet egy előre meghatározott irányt követni, aminek következménye, hogy a programoknak elég rugalmasnak és változtathatónak kell lenniük ahhoz, hogy az ügyfelek egyéni igényeknek és helyzetüknek megfeleljenek. Függetlenül attól, hogy az emberkereskedelem áldozatává vált személy úgy dönt, hogy a célországban marad, egy harmadik országba megy vagy hazatér, mindenképp nehéz folyamatról van szó, ugyanis sokszor úgy tűnik, hogy az áldozatoknak nincsen gyökere és nehéz megtalálni a helyes utat a felépüléshez és a társadalomba való (re)integrációhoz.

> Az igazság az, hogy az ilyen bűncselekmények áldozatainak nincsenek gyökerei. Miután kikerülnek az elkövetők irányítása alól még a hazatértük sem nyújthat számukra biztonságot és stabilitást. Ìgy igazából alig van valami változás.

Az emberkereskedelem áldozatává vált személy pénzkeresési képességének és az újbóli kereskedelem elkerülésének biztosítása érdekében, a (re)integrációval és társadalmi beilleszkedéssel kapcsolatos jövőbeni terveket, függetlenül attól, hogy a származási országhoz, célországhoz vagy egy harmadik országhoz fűződnek, az érintett személy egyéni szükségleteinek gondos felmérése alapján kell meghatározni.

> [...] nyilvánvalóan a stigmatizációs kockázatot minden esetben el kell kerülni, a célországban és a hazatérés esetén a származási országban egyaránt, ez egyértelmű. A fő veszélyek a következők: a társadalmi megbélyegzés elkerülése, a családok és a hatóságok részéről egyaránt; a lehetőség, hogy valamivel éljenek, és így a társadalmi reintegráció lehetősége, mert különben az áldozatot lehetséges, hogy újabb emberkereskedelemmel kapcsolatos élménynek tesszük ki, az áldozat ismételten áldozattá válhat; orvosi segítségnyújtás lehetősége, mert lehetséges, hogy az áldozat rendkívül rossz egészségügyi körülmények között él és így ez a kockázatfelmérés egy része; aztán az adósrabszolgaság helyzete, ami növeli az újbóli kereskedelem kockázatát. A

visszatérés terve mindenképp az egyéni igények felmérésén alapszik.

Egy szolgáltatást nyújtó véleménye szerint az emberkereskedelem áldozatává vált személyek bizonyos időszakokban a származási országukba való visszatérést választották, más időszakokban pedig a célországban akartak maradni. Egy szolgáltatás nyújtó szerint, akivel a tanulmány során készült interjú, az emberkereskedelem áldozatai az utóbbi időben gyakrabban választották a hazatérést, mint a célországban való maradást, ami lehetséges, hogy azzal a ténnyel hozható összefüggésbe, hogy az utóbbi időben az azonosítás nehezebb folyamattá vált.

> […] az igazság az, hogy az utóbbi időben, amint csak lehet, vissza akarnak térni a származási országukba. Pár évvel ezelőtt már észrevettünk egy ilyen trendet. Azután volt egy időszak, amikor a többségük [itt] akart maradni. És most megint menni akarnak. Nem tudom miért. Igaz, az emberkereskedelem áldozataként való azonosítás jogi folyamata nem lett könnyebb. Sokkal nehezebb most.

A külföldi emberkereskedelem áldozatává vált személy visszatérése sok esetben a Nemzetközi Migrációs Szervezet (IOM) támogatásával és végrehajtásával történt. A legtöbb esetben nekik voltak meg a releváns szolgáltatást nyújtók elérhetőségei az emberkereskedelem áldozatává vált személy származási országában. Az IOM-mal való együttműködés kapcsán, általánosságban olyan visszajelzések érkeztek, hogy az általuk szervezett visszatérés jól működött.

> […] jól működik. Az IOM foglalkozik vele. A Belügyminisztérium fedezi a költségeket. […]

> […] mivel nincs pénzünk, hogy kifizessük a repülőjegyet, felvesszük a kapcsolatot az IOM-mal. […] Ha ismerünk valamilyen szervezetet a származási országukban, felvesszük a kapcsolatot az áldozat érkezésekor biztosított jobb támogatás érdekében. Ha nincs semmi kapcsolatunk a származási országában, hát akkor, az IOM biztosítja az egész támogatást az áldozat számára.

> Amennyiben az áldozat hazatér, az IOM-mal és a származási ország néhány szervezetével [főleg civil szervezetekkel] dolgozunk együtt.

Érdekes módon, csak egy szolgáltatást nyújtó állította, hogy sosem találkozott támogatott visszatéréssel. Szerinte a legtöbb esetben, az emberkereskedelem áldozatává vált személyek egyedüli vágya az volt, hogy nyugalomban térhessenek haza.

> [...] Sosem találkoztunk a [támogatott visszatérés] szükségességével, mert azok, akik vissza szerettek volna térni, nem akarták, hogy ebből „ügyet" csináljunk. Csak csendben vissza akartak térni a családjukhoz.

Az emberkereskedelem áldozatává vált személyek számára a célországban maradás lehetősége gyakran jár a hatóságokkal való együttműködéssel. A válaszadók gyakran mondták, hogy a hatóságok sok esetben nagyobb eséllyel adják meg az emberkereskedelem áldozatának a (re)integrációs programban való részvételi lehetőséget, a tartózkodási és munkaengedélyt, ha rendőrség már vagy azonosította, vagy egyszerűen jobban beleilleszkedik a rendőrségi nyomozásba.

> Az áldozatnak 60 nap gondolkodási ideje van az azonosítás után. Ez alatt az idő alatt az áldozat minden szolgáltatást igénybe vehet tőlünk. Ezután az áldozat dönthet a származási országba való visszatéréséről – ez nem problematikus; ez könnyen kezelhető. Ha az áldozat úgy dönt, hogy itt marad és együttműködik a rendőrséggel, esélye van a programba való bekapcsolódásra. Az a benyomásunk, hogy az áldozatnak nagyobb esélye van bekapcsolódni a programba, és kihasználni a rendszer nyújtotta lehetőségeket abban az esetben, ha illeszkedik a rendőrségi vizsgáltba vagy már a rendőrség által azonosításra került.

Az emberkereskedelem ellen küzdő szereplők szerint, az emberkereskedelem áldozatává vált személynek nehézségekkel kell szembenéznie, ha úgy dönt, hogy marad, mert a külföldieknek gyakran nincsenek olyan jó lehetőségeik, mint a helyieknek. Még ha az ügyfelek

sikeresek is, gyakran hiányzik nekik az a szociális háló, amellyel otthon rendelkeztek.

> Néha az áldozat itt akar maradni [...] és új életet kezdeni. De néhány hónap, év után rájön, hogy ez túl nehéz; szinte lehetetlen. A bürokrácia, a barátságtalan társadalmi rendszer, a munkalehetőség hiánya miatt, stb. Van néhány sikeres ügyfelünk. Az [egyik] program résztvevői voltak. Munkatanácsadást tanfolyamot, stb. tartottunk nekik. [Az ügyfeleinknek] hiányzik a családjuk, a barátaik, a szociális hálójuk! Magányosak itt. [...] [a mi országunkból származó áldozatok] hasonló helyzetben vannak; család és barátok nélkül. Csak egy előnyük van: a jóléti rendszer sokkal barátságosabb a [mi] állampolgárainkkal, mint az idegenekkel.

6.4. Összefoglalás

Mint az emberkereskedelem elleni beavatkozás összes szakaszának esetében, a társadalmi beilleszkedés esetében sem feltétlenül lehet egy előre meghatározott irányt követni, pl. a programoknak elég rugalmasnak kell lenniük ahhoz, hogy az egyéni igényeknek illeszkedjenek, és a siker hiánya vagy kudarc esetében változtatni lehessen rajtuk. Függetlenül attól, hogy az emberkereskedelem áldozatává vált személy úgy dönt, hogy a célországban marad, egy harmadik országba megy vagy hazatér, biztonsága és jóléte a legfontosabb szempont. Továbbá a visszatérés és a társadalmi beilleszkedés egyéni igényei és követelményei minden egyes esetben külön felmérést igényelnek.

Az egyik ok, amiért az emberkereskedelem áldozatává vált személyek nem akarnak hazatérni, az újbóli kereskedelemtől való félelem, de ugyanakkor szeretnének a célországban illetve egy harmadik országban dolgozni, hogy otthon maradt szeretteiket anyagilag támogathassák. A válaszadók szerint a külföldi emberkereskedelem áldozatává vált személyek visszatérése általában a Nemzetközi Migrációs Szervezet (IOM) támogatásával és végrehajtásával történik. Általánosságban véve, az emberkereskedelem áldozatává vált személyeknek jó tapasztalataik voltak a hazatérésük folyamatával kapcsolatban.

A támogatási és védelmi programot követően az emberkereskedelem áldozatává vált személyek legfontosabb tervei és céljai közé a munkaszerzés, az önállóvá válás és a gazdasági függetlenség, illetve családjuk anyagi támogatása tartozik. Azok számára, akik a célországban szeretnének maradni, a legfontosabb a tartózkodásuk állandósítása és a tartózkodási engedély megszerzése volt. Ugyanakkor számos kérdés és akadály merül fel az állandósítással kapcsolatban. Mind az emberkereskedelem áldozatai, mind a szolgáltatást nyújtók elégedetlenségüket fejezték ki az emberkereskedelem áldozatává vált személy tartózkodásának állandósítására irányuló intézkedésekkel kapcsolatban. Ezért egy egyszerűbb folyamat létrehozását sürgették, amely hatékonyabban támogatja a társadalomba való beilleszkedést.

Az emberkereskedelem áldozataihoz hasonlóan, az emberkereskedelem ellen küzdő szereplők szerint is a legfontosabb az emberkereskedelem áldozatainak azon igénye, hogy munkát vállaljanak és megszerezzék gazdasági függetlenségüket, amik általában az országuk elhagyására kényszerítő fő okként vannak számon tartva. Amennyiben az emberkereskedelem áldozata úgy dönt, hogy a célországban marad, előfordulhat, hogy nehézségekkel kell szembenéznie, mert kevesebb a munkavállalási lehetőség külföldiek számára illetve mert az emberkereskedelem áldozatává vált személyeknek hiányzik az otthoni szociális hálója. Ebből a szempontból, az emberkereskedelem ellen küzdő szereplők említést tettek – a társadalmi beilleszkedés számára kulcsfontosságú, az emberkereskedelem áldozatává vált személy célországban való tartózkodásának engedélyezéséhez szükséges állandósításon kívül - a munkalehetőség és a szakképzés biztosításról, beleértve a nyelvtanfolyamokat is, mivel erősítik az emberkereskedelem áldozatává vált személy önbizalmát és pozitívan befolyásolják önállóságát és gazdasági függetlenségét. Ezenfelül hangsúlyozták a közösségi élet, a család és barátok fontosságát a támogatási programon kívüli szociális háló kiépítésében. Az emberkereskedelem ellen küzdő szereplők szerint az egyik probléma és akadály, amivel az ügyfeleknek szembesülniük kell a társadalmi beilleszkedésük során a társadalom általi megbélyegzés és diszkrimináció, melyre, amennyiben a jelen tanulmány kutatási keretén belül sor került, az főként az emberkereskedelem áldozatává vált személy

külföldi státuszából fakadt. Ebben az esetben diszkrimináció elleni intézkedések és a társadalom tudatosságát növelő nevelés pozitívan járulna hozzá az emberkereskedelem áldozatává vált személyek társadalmi beilleszkedéséhez.

Mint az már korábban említésre került, az emberkereskedelem áldozatává vált személy (re)integrációjával és társadalmi beilleszkedésével kapcsolatos jövőbeni terveket az érintett személy egyéni szükségleteinek gondos felmérése alapján kell meghatározni azért, hogy biztosítani lehessen a személy megélhetési képességét. Általánosságban véve, az emberkereskedelem áldozatává vált személyeknek az ismételt áldozattá válástól és újbóli kereskedelemtől való tartós védelemre, és egy szélesebb társadalomba való beilleszkedésre van szükségük. Ugyanakkor fontos megtalálni az egyensúlyt az emberkereskedelem áldozatává vált személy visszatérésének és társadalmi beilleszkedésének támogatása és függetlenségének és önállóságának elősegítése között. Számos emberkereskedelem áldozatává vált személy fejezte ki vágyát a kereskedelem utáni tapasztalataik megosztásával kapcsolatban és szeretne kulturális mediátor lenni illetve szolgáltatás nyújtóként dolgozni. A bevonásuk által az emberkereskedelem áldozatai jobban megközelíthetőek lesznek és jelentősen növekedhet az emberkereskedelem elleni beavatkozások színvonala és minősége.

7. Büntető és Polgári Eljárások

7.1. Bevezetés[31]

Valamennyi államnak biztosítania kellene az igazsághoz és az igazságos bánásmódhoz való hozzájutást azon emberkereskedelem áldozatává vált személyek számára, akiknek teljes körű tájékoztatásban és támogatásban kellene részesülniük amint bármely büntető vagy polgári eljárás részeseivé válnak. A teljes körű és világos információkhoz való hozzáférés kritikus fontosságú annak érdekében, hogy az áldozatok képessé váljanak az aktív részvételre valamely eljárásban, hogy csökkenjen a rájuk háruló pszichikai teher, és ki tudják kényszeríteni jogaikat.[32]

A jogi képviselet és támogatás bármely áldozatvédelmi program részét kellene, hogy képezze. A rendészeti szervek és a szolgáltatást nyújtók közötti, az áldozattá vált személyek támogatására kialakított hivatalos protokollok a támogatott személyek jogai védelmének hatékony eszközét jelentik a jogi eljárás bármely szintjén.

Bizonyos esetekben az áldozatnak védelemre lehet szüksége az elkövető vagy hozzá köthető egyéb felek általi esetleges megtorlással és károkozással szemben. Az áldozatnak, mint a bűncselekmény (azaz az emberkereskedelem és kapcsolódó bűncselekmények) tanújának védelme a rendészeti szervektől, ügyészektől, bíráktól és támogató szervektől a személyre szabott megoldások igen szoros együttműködésben való végrehajtását követeli meg. A kockázatfelmérés elvégzése akkor szükséges, ha az áldozatok (és egyéb szignifikáns személyek) testi épsége veszélyben van és – amikor szükséges - speciális források vannak elkülönítve védelmük biztosítására.

[31] Lásd ICMPD/Orfano, I., 2010: Az emberkereskedelem áldozatává vált személyek transznacionális irányítási mechanizmusának fejlesztésére szolgáló európai útmutató TRM-EU

[32] Európai Tanács, 2005: egyezmény az emberekereskedelem Elleni Fellépésről (26. Cikk).

Gyermekek esetében a büntető vagy polgári eljárásokban való részvételre, azok elősegítésére és az azokban történő együttműködésre vonatkozó valamennyi döntést a gyermek gyámja hozza meg a gyermekkel, valamint, amennyiben családja nem jogosult a szülői felügyeleti jogok gyakorlására azonban fenntartja azokat – amennyiben részvételük nem bizonyul a gyermekre nézve károsnak - a családdal való konzultációt követően.

Az emberkereskedelem áldozatának joga van kártérítéshez büntető eljáráson, polgári fellépésen és az adminisztratív rendszeren keresztül az elszenvedett fizikai és pszichikai sérelmek, valamint a kiesett munkabér fejében.

Az emberkereskedelem áldozatává vált személy nem tehető ki fogvatartásnak, büntetőeljárásnak vagy büntetésnek az országban való illegális tartózkodása vagy azon törvénytelen cselekményekben való részvétele okán, mely kizsákmányolt helyzetéből következett.[33] A nemzeti büntetőjogi jogalkotással összhangban, az emberkereskedelem során kizsákmányolt helyzetbe került személyek által elkövetett bűncselekmények vonatkozásában szükségszerű lehet a kényszer, mint büntethetőséget kizáró ok miatti mentesülés alkalmazása.

7.2. Az emberkereskedelem áldozatává vált személyek tapasztalatai

A büntető eljárások és a hatóságokkal való együttműködés vonatkozásában az áldozatok túlnyomó többsége negatív érzésekről és tapasztalatokról számolt be az egész helyzettel és a hatóságokkal kapcsolatban. Ide sorolható a gyakori sokk-állapot, vagy az elkövetővel való bírósági szembenézés miatt vagy a nők esetében a tény, hogy kényelmetlenül érezték magukat a férfiak általi meghallgatások alkalmával és inkább szerettek volna nővel beszélgetni.

> […] Beidéztek a bíróságra. Azt gondoltam, csak én és a bíró leszünk jelen. De ott volt az emberkereskedő is! Sokkos állapotban voltam, a lábaim és karjaim remegtek… Nagyon féltem, nem

[33] Európai Tanács, 2005: Egyezmény az Emberkereskedelem Elleni Fellépésről (26. Cikk).

> tudtam, miért. Újra el kellett ismételnem a velem történteket! Szerencsére [az egyesülettől] ott volt velem… […] Ő nyugtatott meg. […] Vallomást tettem, mert nem tehettem mást! […]
>
> A testem remegett, kényelmetlenül éreztem magam, amikor elmondtam a rendőr előtt a velem történteket. Inkább egy nővel szeretnék erről beszélni! […] Nagyon félek a bíróságra menni. Azt akarják, hogy ott mindent elmondjak. Mindent, amit most elmondtam Neked.

Az áldozatok a hatóságoktól és a vallomástételtől való félelmükről is beszámoltak. Bizonyos esetekben tartottak attól, milyen következményekkel járhat mindez az emberkereskedő részéről.

> […] Kihallgattak és én feljelentettem a férfit, aki munkára kényszerített. Nagyon nehéz volt. A rendőr kérte, hogy a tolmács a menhelyről, ne legyen jelen, mert nekik volt saját tolmácsuk, de én ragaszkodtam hozzá, hogy ott maradjon a saját tolmácsom. A rendőr azt mondta szabadon beszélhetek, de én féltem, mert [az elkövetőnek] rengeteg ismerőse van [jogászok, tolmácsok] soha nem tudhatod…ezért ragaszkodtam ahhoz, hogy a saját tolmácsom maradhasson. Nagyon megbíztam abban a tolmácsban.
>
> Elmentem a rendőrségre és tartózkodási engedélyt igényeltem. Zavarban voltam, mert rengeteg kérdést tettek föl. Azt mondták, lehetőség van egy védelmi programban való részvételre, csak fel kell jelentenem a futtatóimat, de túlságosan féltem.
>
> […] Úgy gondolom, ha valaki úgy dönt, hogy marad vagy együttműködik a rendőrséggel, a dolgok egyszerűbbek, egyrészt mivel több jogoddal tudsz élni, nem félsz az illegális tartózkodástól, másrészt viszont félni fogsz azoktól, akiket feljelentettél a rendőrségen.

Bizonyos esetekben az áldozatok attól féltek, hogy a rendőrség bebörtönzi őket. Az alábbi kizsákmányolt személy arról számolt be, hogy félelmét maga a rendőr idézte elő egy nem helyénvaló viccel.

> Igen, megtettem a [vallomást]. A menhely szociális munkása V.-ből jött velem. Emlékszem, amikor először mentem [a rendőrkapitányságra], féltem. Azt a napot megelőzően soha nem jártam rendőrségen, és féltem, ha nem válaszolok megfelelően, a rendőr börtönbe zár. A rendőr észrevette a félelmet az arcomon, és viccelődve odaszólt a kollégájának: "Ha végeztünk, megbilincseljük!" Megrettentem egy időre, de a szociális munkás mondta, hogy ez csak vicc volt. Nekem nem volt vicces!

A rendőrséggel szembeni bizalom általános hiányát szintén megemlítette az egyik válaszadó.

> Nagyon féltem. Emlékszem, amikor először oda kellett mennem, S. velem jött, és levették az ujjlenyomataimat. Ez volt a negyedik alkalom, mert a rendőrség már párszor megállított, amikor még az utcán dolgoztam. Egyáltalán nem voltam benne biztos, hogy nem akarnak megint [haza] deportálni! Felismertem néhány rendőrt, akik az utcán szoktak járőrözni. Egyikőjük azt mondta nekem néhány hónapja, hogy ha vallomást tennék, segítenének, de nem akartam bízni bennük. Azt gondoltam, a vallomásom után sorsomra hagynának. Mindig úgy gondoltam, hogy egyszerűbb bízni egy olyan szervezetben mint [az egyesület], amelyik segíti a lányokat az utcán.

Mindamellett az alábbi példa jól mutatja, hogy néhány olyan kizsákmányolt személy, aki kezdetekben félt a hatóságoktól, jó bánásmódról számolt be végül.

> Általában [a rendőrörs] előtt találkoztam a szociális munkással és együtt mentünk be. [...] Az első alkalmakkor nagyon féltem. Előtte soha nem volt problémám a rendőrséggel, és még soha nem kérdeztek ki. Féltem, hogy azt mondhatnák, hazudok. De rendesen bántak velem.

A tartózkodási engedély átvétele gyakran a hatóságok általi illetve velük együttműködésben történő hivatalos azonosításhoz kötődik. Ebből következik, hogy az az áldozat, aki nem hajlandó vagy pszichológiai állapotánál fogva képtelen az együttműködésre, az nem biztos, hogy ugyanazokkal a

jogokkal és lehetőségekkel élhet, mint azon együttműködő áldozatok, akik "hasznos" tanúnak bizonyultak.

> Az volt a legnehezebb pillanat az elején, amikor a bíróság nem ismert el áldozatként…és én nem férhettem hozzá a dokumentumokhoz…

Evvel kapcsolatosan, egy áldozat arról számolt be, hogy annak ellenére sem kapta meg a releváns dokumentumokat, hogy tanúvallomás tett.

> Egyszer börtönbe zártak, mert kiutasítottak, de csak egy napra, mivel [az egyesület] fellebbezett, aztán bíróságra mentem […], de gondjaim voltak, annak ellenére, hogy bejelentést tettem, nem adták oda nekem a dokumentumokat…

Ami a jelen tanulmány kapcsán készített interjúk során gyakran felmerült, az a titkos tanúvá válás lehetőségének kérdése. Az alábbi áldozat ezt a lehetőséget akarta választani, mert félt családjától, amely részt vett az emberkereskedelemben.

> Titkos tanú akarok lenni. Félek a családomtól. […] Amikor először találkoztam a rendőrséggel, felismertem őket a bordélyházból! Beszéltek velünk a bordélyházban. De a futtatóink meggyőztek minket, hogy a rendőrök a barátaik és csak teszteltek minket. Ezért akkor nem hittem nekik. Most a rendőrség biztosított afelől, hogy segíthetek a futtatók, a maffia elítélésében.

A továbblépés és a múlttal való intenzív szembenézés kerülése volt egy további oka annak, hogy az áldozatok nem akartak tanúvallomást tenni vagy a szükségesnél többről beszámolni.

> A rendőrség mindig erőltette, hogy többet és többet beszéljünk. Én eleget mondtam. Most ideje továbblépni. […] Hát, nekem azt mondták, bízhatok […] a rendőrségben, hogy semmi okom félni. Most meg azt mondják, legyek sokkal elővigyázatosabb [otthon], hogy többé ne kerüljek olyan helyzetbe, mint ez a mostani. Hogy bizonyosodjak meg a munkaajánlatok felől külföldön.

> […] Többé kevésbe elmondtam a történetemet, de nem akartam tanúvallomást tenni. Az a múlt, és én mindent előről akartam kezdeni a családom oldalán, kipróbálni új lehetőségeket.

Néhány áldozat azért nem akart tanúskodni, mert helyzetük azóta már jóra fordult, és nem akartak visszanézni és újra szembesülni a múlttal.

> A partnerem által elkövetett erőszak váltott ki aggodalmat, igen… A rendőrség látta ahogy betöri a házunk ablakait. A büntető eljárás folyamatban van. A másik üggyel kapcsolatban, nem, nincs eljárás. […] az én helyzetem már jóra fordult. […] Van egy munkaszerződésem.

7.3. Az emberkereskedelem ellen küzdő szereplők tapasztalatai

A hatóságokkal való együttműködés

A szolgáltatást nyújtók szerint sok országban az emberkereskedelem áldozatává vált külföldi személyek jogi státusza a személy hatóságokkal való együttműködési hajlandóságától függ. Hiába azonosít egy NGO egyértelműen az emberkereskedelem áldozatává vált személyként valakit, e személy áldozatként i státusza és így mind a támogatási és védelmi mind a (re-)integrációs programokban való részvétele is gyakran attól függ, hogy a hatóságok is elismerik-e ugyanazt a személyt az emberkereskedelem áldozataként. Ahogy az már korábban említésre került, ebből következik, hogy számos országban mutatkozik hajlandóság a hatóságokkal való együttműködésre, az elkövetők feljelentéséhez valamint büntetőeljárás alá vonásához szükséges bizonyítékok összegyűjtése elősegítésére. Mindamellett nem minden áldozat képes mentálisan az együttműködésre, a velük történtek következtében. Ennek eredményeként az az áldozat, aki nem együttműködő, nem biztos, hogy ugyanazon jogokkal tud élni, mint aki együttműködik és "hasznos" tanúnak bizonyul.

> A legnagyobb problémánk a külföldi ügyfelekkel, a tartózkodási engedélyük. Valamennyi emberkereskedelemnek áldozatul esett személy tartózkodási engedélye […] a büntető eljárás bizonyítékaitól függ. […] Természetesen van esélyük arra, hogy

megkapják [és az ellenkezőjére is]. De ez csak egy elméleti lehetőség. Ezenfelül amennyiben tanúvallomást tesz az áldozat, de az a rendőrség számára érdektelen, még mindig van egy igen kis [valamennyi] esélye tartózkodási engedélyt kapni, és csatlakozni a programhoz.

Mivel a többség rendhagyó élethelyzetben van [...], ők haza lesznek küldve. Jogi helyzetük rendezése nem egyszerű. [...] Természetesen szeretném, ha meglenne a bátorságuk és bejelentenék a rendőrségen a kizsákmányoló helyzetet, melynek alá lettek vetve. De nem mindannyian bírnak ugyanolyan ellenállóképességgel és küzdőszellemmel. És ez egy hosszú folyamat, nagyon hosszú. Jobb helyzetben lennének, ha feljelentést tettek volna. De természetesen mi nem erőltetjük. Minden nő tisztában van a saját bátorságával, a megtorlással, melyet el kellhet szenvednie. [...] Jogilag az emberkereskedelem fennálltának világosnak kell lennie. [...] csak akkor válik valaki hivatalosan az emberkereskedelem áldozatává, amikor jelenti a helyzetet a rendőrhatóságnak. Így mi, a civil szervezetek, félre vagyunk állítva. Velünk marad, de ha [eldőlt], hogy nem számít az emberkereskedelem áldozatának, kaphat egy végzést a származási országába való visszatérési kötelezettségéről és a mi munkánk véget ér. Ez nagyon nehéz. [...] Civil szervezetként jelezhetjük a kizsákmányoló helyzetet, amelynek fennálltát gyanítjuk, de nem rajtunk múlik, hogy biztosan állítsuk, hogy az adott személy az emberkereskedelem áldozata.

A szolgáltatást nyújtó szemszögéből, néhány alkalommal már említésre került, hogy kritikus fontosságú a bíróságoknak és a rendőrségnek szóló, az emberkereskedelemmel foglalkozó képzés, valamint az érintett szereplők érzékennyé tétele az áldozatokkal való megfelelő kommunkációra. Ez teszi képessé a hatóságokat arra, hogy megfelelően bánjanak az emberkereskedelem áldozataival, mely elősegíti a büntető eljárás sikerét.

[...] Kiterjedtebb oktatásra van szükségünk a bíróságok számára az emberkereskedelem területén. Képzéseket nyújtottunk. Sikeresek voltak. De egy éve abbamaradtak.

> […] az áldozat vallomása kulcsfontosságú, annak hiányában igen nehéz bizonyítani a bűncselekményt. […] A rendőrtisztek képzése ugyancsak fontos, ahogy az áldozatok kulturális hátterének figyelembe vétele is.

Az emberkereskedelem ellen küzdő szereplők hangsúlyozták, ha a büntető eljárásban részt vevő áldozatokat sikerül meggyőzni arról, hogy a jövőjük biztonságban van, sokkal inkább közreműködőek lesznek a hatóságokkal. A tartózkodási és munkavállalási engedély átvétele biztosítja, hogy az áldozatul esett személy független legyen.

> Azok az áldozatok, akik valamiféle fizikai vagy mentális sérelmet szenvedtek el, sokkal készségesebben működnek együtt. Természetesen az elkövetőkkel való kapcsolatuk is sokat számít. Minél inkább megfélemlítve érzik magukat, annál kevésbé fognak együttműködni. És azok akik már belenyugodtak a sorsukba szintén nem fognak együttműködni […] Ha a jövőjük biztosított és látják a kivezető utat, sokkal inkább hajlandóak lesznek együttműködni. Vagyis, akik nem érzik magukat többé függőnek az emberkereskedőtől, azok inkább együttműködőek.

> [Az emberkereskedelem áldozatai könnyebben rávehetők az együttműködésre, ha a jövő biztonságosabb, mert] a tartózkodási engedély birtokában magabiztosabbnak érzik magukat, e dokumentummal való rendelkezés a "világhoz" való hozzáférést jelenti, lehetőség nyílik kis munkatapasztalat szerzésére is, a folyamatos közösségi lét helyett. A tartózkodási engedély a kulcs a "külvilághoz".

Az emberkereskedelem ellen küzdő szereplők szerint van néhány ok, melyből kifolyólag az áldozatok visszautasítják a hatóságokkal való együttműködést. Például, ha a büntető eljárás során az elkövetővel való szembesülés előre látható és a bíróság vagy rendőrség épületén kívüli védelem nem biztosított az áldozattá vált személy számára, nagyobb a valószínűsége eltűnésének és a bejelentés visszavonásának.

> […] a […] büntető jogalkotás tulajdonképpen megnehezíti az áldozatok életét, például, amikor a második alkalommal való

> tanúskodáskor hirtelen az elkövetővel kell szembesülniük, stb. És amikor kisétálnak a rendőrség épületéből, magukra vannak hagyva. Így inkább visszavonják a feljelentést, eltűnnek a hatóságok látóköréből, és végül az áldozat az, akit kerestetni kell.

Az egyik legfőbb ok, ami miatt az emberkereskedelem áldozatává vált személy nem akarhat együttműködni a hatóságokkal, az a lehetséges következményektől való félelem, melyekkel lehetséges, hogy szembe kell nézie. E tekintetben az emberkereskedelem ellen küzdő szereplők hangsúlyozták a civil szervezetek büntető eljárásokba való bevonásának fontosságát. Sok esetben az áldozatok könnyebben megnyílnak a szociális munkások előtt, és sokkal valószínűbb, hogy megbíznak bennük, mint a bírákban vagy a rendőrségben. Továbbá a civil szervezetek általános támogatóként is hasznosak a per teljes lefolyása alatt.

> A büntető eljárás alatt minden prostituáltat áldozatként kezelünk, azokat is, akik feljelentést tettek és azokat is, akiket az eset tanúiként kérdeznek ki. Mindazonáltal, néhány esetben a lányok akkor sem hajlandóak együttműködni, amikor az elkövető már őrizetbe lett véve. [Ennek az oka] részben a félelem, és részben az a tény, hogy [országunk] még nem tart ott, hogy a civil szervezetek szerepet vállalhassanak az eljárásban, hogy képviselőik támogathassák a lányokat az eljáráson keresztül, és egyúttal jelenlétük szintén segítse a bűncselekmény nyomozását, mivel a lányok számára egyszerűbb nyíltan beszélni velük. […] A civil szervezetekben óriási potenciál van az ügyek nyomozása tekintetében[…].

A félelmen felül, a családi kötelékeket ugyancsak az áldozatok hatóságokkal való együttműködése visszautasításának okaként kerültek említésre. Sok esetben rokonok illetve barátok és olyan személyek, akikben megbíztak és bizalmas kapcsolatban álltak mielőtt az emberkereskedelem áldozatává váltak volna, azok akik később részt vettek kizsákmányolásukban.

> Sok esetben a félelem [tartja vissza az áldozatokat az együttműködéstől]. [Továbbá] a családi kötelékek, mivel sok

esetben partnerük adta el az áldozatokat, elvették gyermekeiket és rettegnek attól, hogy rájuk találnak.

A pszichológiai stabilitás hiányát általánosságban említették az emberkereskedelem ellen küzdő szereplők, az áldozatok hatóságokkal való együttműködésének megtagadási okaként. Ennek oka, hogy rendszeresen a velük történtek újra és újra való elismétlését kérik tőlük, amely a múlttal való állandó és igen fájdalmas szembesüléshez vezet.

> [...] nem rendelkezünk egyforma pszichikai ellenálló képességgel. [...] ugyanazt a történetet kell újra és újra elmondaniuk: a rendőrségnek, a segítő csapatnak [és az öt fő], és a bíróságnak is... Sokak nem képesek erre; ez kizárt. Ahogy mondom, egy kettő képes erre, de a többség nem.

Az emberkereskedelem ellen küzdő szereplők hangsúlyozták, hogy az áldozatok jobban hajlanak az együttműködésre a bűnügyi eljárások keretein belül, ha az együttműködés egyszerű és azonnali. Ha az emberkereskedelem áldozatává vált személyek nincsenek kitéve bonyolult és hosszadalmas eljárásoknak, és ha a hatóságok meg tudják nyerni a bizalmukat és az áldozatok megértik az együttműködésből származó előnyöket, akkor nyitottabbá válnak az együttműködésre.

> [Az áldozatok információkhoz jutnak] jogilag előreláthatható módon, de mindez ugyanúgy szükségszerű az áldozat jólétéhez is, miért ne mondanám ki, a hatóságokkal való együttműködés motiválására. Fontos, hogy az áldozatok megértsék, a hatóságok az ő oldalukon állnak és ők ugyanúgy előnyökhöz jutnak ha együttműködnek. [...] Rendszerint ellenállnak [az együttműködésnek], avval a kivétellel ha a kooperáció egyszerű és azonnali.

Egy szolgáltatást nyújtó megemlítette az áldozatok nyelvi korlátait a célországban, mint további okot a hatóságokkal való együttműködés nehézségeire. Ezenkívül, mint ahogy az már fentebb kifejtésre került, egyes áldozatok gazdaságilag függőnek érzik magukat a kizsákmányolótól. Továbbá az áldozattá vált személyek félnek a megbélyegzéstől és morális, fizikai és pszichológiai integritásuk elvesztésének lehetőségétől, mely

visszatarthatja őket az együttműködéstől. Sok esetben az áldozatoknak az emberkereskedelemmel összefüggésben kell tartozásaikat visszafizetniük a származási országban, mely veszélybe sodorja családjaikat, azaz szükségét érzik az adósságok visszafizetésének és szeretteik védelmének.

> […] a probléma már az áldozat fogalmánál kezdődik. Senki nem szeret áldozat lenni. És persze vannak problémák […] mint például az áldozatot vagy a családját ért fenyegetés. Olyan személyről beszélünk aki nem beszéli a nyelvet [a mi nyelvünket], aki tart a rendőrségtől… Aki kényszerítés szenvedő alanyává vált. És senkije sincsen, akitől segítséget kérhetne és ebben a helyzetben úgy látja azt az embert, aki kizsákmányolja őt, mint aki élelmet ad és egy helyet ahol elalhat. Úgy érzi, ha el is menne se lenne hová. Nem ismeri valóságunkat; a segítő-mechanizmusokat és struktúrákat. Így tehát teljes függőségben érzi magát azoktól az emberektől és azt teszi amit mondanak neki. És a származási országban ez úgyszintén megesik, hiszen adósságaik vannak a vízummal és az állásígérettel kapcsolatosan felmerült költségeikből, stb., és azokat az adósságokat ki kell fizetni. E bűnszervezetek központi magja gyakran a származás országában található, tehát az áldozatok családjai veszélyben vannak. Akár erőszakot is elszenvedhetnek. Továbbá az ilyen áldozatok megbélyegzése tapasztalható, így nem akarják magukat szexuális célú emberkereskedelem áldozataként felfogni. Az erkölcsi, fizikai és lelki integritásuk, amely veszélyben van.

A hatóságok közötti együttműködés

A releváns hatóságok és a résztvevő szereplők közötti jól felépített és működő együttműködés kulcsfontosságú tényezője az emberkereskedelem áldozatává vált személyek időszerű és megfelelő azonosításának, a beszámolásnak, támogatásuknak és védelmüknek.

> Gyakran az asztal körül beszélünk meg és azonosítunk be számos közös stratégiát. Senkinek nincsen "monopóliuma" a kommunikáció során.

Jóllehet a fenti példa nem mindig erősíti a szabályt. A szabványosított eljárások hiánya következtében az együttműködés gyakran eseti alapon működik illetve személyes ismerettségekre és kapcsolatokra ugyanúgy támaszkodik, mint a résztvevő releváns szereplők jóakaratára.

> […] az együttműködés jó informális kapcsolatokon alapul.

> […] az együttműködés az emberek jóindulatának tárgya, miután az adott emberek, bizonyos helyen végzett megfelelő munkavégzésén alapul …

Az áldozatok intézményesített irányításának hiánya űrt eredményez a munkatársak körének változásakor.

> […] az együttműködés elég kötetlen volt, személyes kapcsolatokon alapult… Aztán néhányan elmentek, űrt hagyva maguk után. Úgy érzem, az új emberek a rendőrségen belül azt gondolják: a múltból minden csak rossz, újra fel kell építenünk teljesen új rendszerünket.

Ezért az emberkereskedelem ellen küzdő szereplők egésze igényli egy struktúra felállítását, de ugyanakkor hangsúlyozzák, hogy egy ilyen struktúra kizárólag abban az esetben lehetne hatékony, ha valamennyi résztvevő hatóság és szereplő hajlandó együttműködni.

> Jobb lenne, ha létezne egy követendő protokoll…A protokoll az az eszköz, mely világosan mutatja a köz- és magánintézmények közötti együttműködést, de az a protokoll, melyet próbálunk bevezetni vagy kidolgozni a jövő információmegosztása érdekében, szintén csak a működtetők jóindulatából lehet életképes: annak hiányában, fennáll a veszélye annak, hogy csupán egy üres váz.

Az emberkereskedelem ellen küzdő szereplők tapasztalatai azt mutatják, hogy sok esetben a származási illetve célországok nagykövetségeivel való együttműködés nem működik megfelelően.

> Igazán hiányoljuk a követségekkel [a mieinkkel] való külföldi együttműködést. Tudjuk, hogy [a mi] segítségre szoruló, emberkereskedelem áldozatául esett asszonyaink felvették velük a

kapcsolatot és mi nem tudunk róluk semmit. A követségek nem lépnek érintkezésbe velünk.

[…] gyakran előfordul, hogy a követség gyanakvással tekint azokra az emberekre akiket mi áldozatként már azonosítottunk, és nekünk újra igazolnunk kell a követség felé, hogy ők tényleg áldozatok[…].

[…] sok nehézségünk van a követségekkel. […] Néhány hónapra, a tartózkodási engedély igényléséhez is rendelkeznie kellene valamennyi nőnek egy állampolgársági igazolással, amennyiben nem rendelkeznek útlevéllel. Ezt az igazolást a követség problémamentesen kibocsátja, de ha egy későbbi szakaszban útlevéligénylésre kerül sor […] az egy katasztrófa, mivel a várakozás véget nem érő, semmiféle kommunikáció nem létezik, hiszen a kapcsolatfelvétel valamennyi kísérlete […] a követségek haszontalanok, mert nem válaszolják meg az email-eket, nem veszik fel a telefonokat… mi csupán annyit tehetünk, hogy várjuk, hogy ők hívjanak bennünket, de gyakran hónapokig kell várnunk, mindez tovább nyújtja a tartózkodási engedély és a többi kiadására való várakozási időt; ez egy katasztrófa.

Miután az emberkereskedelemmel kapcsolatos esetek többsége transznacionális elemmel bír, alapvető, hogy az együttműködésnek nem csupán az adott országon belül, de a származási-, tranzit és célországok között is működnie kell.

A más országokkal való együttműködés segít megértenünk hogyan kezdődik az emberkereskedelem, de nem mindenki működik közre.

[…] a jelenségről való tudomásunk igen újkeletű és ezért a tudatos hálózatépítés is új, az integrált fellépés és a több-intézményes hozzáállás szükségessége olyan fogalmak, melyek három, négy vagy öt éve szerepelnek nemzetközi szinten […] a rendészeti szervek, szociális munkások és így tovább, mindannyian a központi és a periferiális szinteken egyaránt – állandó és tesztelt együttműködésben és információcserében kell, hogy álljanak egymással.

> A bűnügyi rendőri erők és a bírósági rendszer közötti együttműködés ugyancsak szükséges, ahogy a nemzetközi szervezetekkel – EUROPOL, INTERPOL, EUROJUST – való kooperáció is, hiszen nagy mobilitású bűncselekményekről beszélünk.

Még ha egy bizonyos ügy szempontjából releváns ország gondosan kidolgozott és működő emberkereskedelem elleni struktúrával is rendelkezik helyben, a származási-, tranzit és célországokkal való együttműködés – mint ahogy az a fenti példából kiderül -, minden egyes érintett ország emberkereskedelem elleni politikái, struktúrái és eljárásai szabványaitól és minőségétől függ majd.

> [Az együttműködés] a származási országtól függően [működik], mert az európai földrajzi térség néhány országában a kapcsolatfelvétel jelentősen felgyorsult és közvetlenné vált. […] Korábban […] gyakran dokumentumok nélkül találtunk az áldozatokra, de fennált egy nagyon szigorú együttműködés ezekkel az országokkal, mely továbbra is folytatódik. Létezik egy projekt […], amely számít az információcserére, a [mi] rendőreinknek [a származási országban történő] és […][a származási országból érkezett itt dolgozó] rendőrök bevonásával, hogy felgyorsítsák a dokumentációt, nemcsak azonosítási, hanem nyomozati céllal egyaránt. De vannak más országok is […] ahol őszintén szólva, még mindig alacsony színvonalon működünk, mert a válaszok nem időszerűek, gyakran sokat késnek, és ez lelassítja az azonosításról való megbizonyosodást.

7.4. Összefoglalás

A hatóságokkal való együttműködést illetően, annak biztosítása mindenek felett áll, hogy az emberkereskedelem áldozatává vált személyekkel tisztelettel és érzékenységgel bánjanak; számos módja létezik a biztonságos és kényelmes környezet számukra való kialakításának. Ide tartozik a titkos tanúként való tanúvallomás-tétel, valamint az áldozat privát jellegű kihallgatása, mely folyamán nem kell szembesülnie kizsákmányolójával. Továbbá a kikérdező hangnem kerülése és az eljárás egyszerűsítése amennyire csak lehet azáltal, hogy valamennyi lépést egyszerű és érthető módon elmag-

yaráznak, mind elősegíti a hatóságok és az áldozattá vált személyek közötti kommunikációt. Ezenfelül a civil szervezetek/szolgáltatást nyújtók a büntető és polgári eljárásokba való bevonása tudná enyhíteni a felmerülő kérdések és aggályok egy részét, melyekkel az emberkereskedelem áldozatává vált személyek szembesülhetnek.[34]

Nyilvánvalóvá vált az áldozatok a hatóságokkal való együttműködésre való hajlandóságának megtagadásának fő okai: félelem a kizsákmányolók megtorlásától (a célországban illetve visszatéréskor), valamint a bírósági eljárások hosszadalmassága és összetettsége. Ezenfelül bizonyos esetekben a válaszadók nem akartak együttműködni és tanúvallomást tenni, mert annak érezték általános szükségét, hogy továbblépjenek és elkerüljék a múlttal való intenzív szembesülést; időnként pedig azért, mert már jóra fordult a helyzetük.

Számos áldozat számolt be negatív érzésekről és tapasztalatokról, úgy mint a hatóságoktól vagy a vallomástételtől való félelem, a sokk, melyet az elkövetővel való bíróság előtti szembesülés válthat ki, vagy nők esetében, a férfi kihallgató miatti kényelmetlenségek és annak preferálása, hogy egy másik nővel beszélhessenek inkább. A hatóságokba vetett bizalom hiányáról is szintén gyakran számoltak be. Ahogy az fentebb már említésre került, az áldozatok félelme elkerülhetőnek bizonyult annak biztosításával, hogy nem kell kizsákmányolójuk előtt tanúvallomást tenniük a bíróságon. A negatív érzésektől eltekintve, néhány válaszadó nyomatékosította, hogy annak ellenére, hogy kezdetekben félt, ugyanakkor érezte, hogy a hatóságok jól bánnak vele a büntető és polgári eljárások folyamán.

A szolgáltatást nyújtók hangsúlyozták, a bírói karnak és a rendőrségnek szóló emberkereskedelem elleni képzések, valamint az érintettek áldozatokkal való kommunikációs készségének fontosságát. A válaszadók ugyancsak hangsúlyozták, hogy negatív hatást gyakorolna az emberkereskedelem áldozatává vált személyek hatóságokkal való együttműködési hajlandóságára, ha a bíróság és a rendőrség épületén kívüli védelmük nem biztosított. Az emberkereskedelem ellen küzdő szereplők

[34] V.ö. ICMPD/Surtees, R., 2007: Figyelem az áldozatoknak. Az azonosítás, a visszatérés és a támogatás tapasztalatai Dél-Kelet Európában (91-92. old.).

szerint, az áldozatok hatóságokkal való együttműködése megtagadásának további okai: az emberkereskedők részéről való következmények, melyekkel szembesülhetne az áldozat, amennyiben rokonok illetve barátok vettek részt kizsákmányolásában, vagy a büntető és polgári eljárásokkal való szembenézéshez szükséges pszichológiai stabilitás hiánya.Lehetséges nyelvi akadály; a megbélyegzéstől és az erkölcsi, fizikai és pszichológiai integritás elvesztésének lehetőségétől való félelem, vagy sok esetben a kizsákmányolótól való anyagi függést szintén említették azon okok között, melyek negatívan befolyásolhatnák az áldozatok hatóságokkal való együttműködési készségét. Ezért fontos a tolmácsok és a kulturális mediátorok biztosítása a büntető és polgári eljárások keretében.

Mind, az egy adott országon belül résztvevő valamennyi releváns hatóság és szereplő , mind a származási-, tranzit és célországok közötti jól strukturált és működő együttműködés kritikus fontosságú elem az emberkereskedelem elleni beavatkozások valamennyi szintjén. Az együttműködés gyakran eseti alapon működik illetve úgy személyes kapcsolatokra, mint a résztvevő releváns szereplők jóakaratára támaszkodik. Ezért az emberkereskedelem elleni küzdelem egésze egy struktúra felállítását igényli, de egyúttal hangsúlyozza, hogy bármely struktúra csak abban az esetben lehet hatékony, ha valamennyi résztvevő releváns szervezet és szereplő hajlandó az együttműködésre. Az emberkereskedelem ellen küzdő szereplők tapasztalatai szintén azt mutatják, hogy sok esetben a származási-, vagy célországok követségeivel való együttműködés nem működik megfelelően.

Általánosságban összefoglalható, hogy a valamennyi releváns szereplő - ideértve a kormányzati, nem-kormányzati és nemzetközi résztvevőket - közötti együttműködés alapvető fontosságú, és ezért annak megerősítése szükséges úgy a nemzeti mint a transznacionális szinten.

8. Záró gondolatok és ajánlások

E tanulmánynak kettős célja van. Egyrészt részletes, empirikus tanulmányozást kíván nyújtani arról, hogy az emberkereskedelem áldozatává vált személyeknek mik a meglátásai, tapasztalatai a jelenlegi transznacionális irányítási rendszer Csehországban, Magyarországon, Olaszországban és Portugáliában történő alkalmazásáról. Másrészt az emberkereskedelem elleni küzdelem szereplőinek szemszögéből vizsgálja az azonosítási eljárást; kríziskezelést és védelmet; hosszútávú segítséget és társadalmi beilleszkedést; büntető-és polgári eljárásokat valamint a visszatérést és társadalmi beilleszkedést.

A tanulmány megállapításai, amelyek az emberkereskedelem áldozatává vált személyekkel és az emberkereskedelem elleni küzdelem szereplőivel készült interjúkon alapulnak, útmutatásként szolgálhatnak a szolgáltatást nyújtók áldozatokkal való mindennapi munkájához, valamint a nemzeti és transznacionális irányítási mechanizmus és emberkereskedelem elleni küzdelem stratégiájának és cselekvési tervének kialakításához.

Maguk az emberkereskedelem áldozatává vált személyek tudják egyrészt a legjobban kifejezni igényeiket és akaratukat, másrészt pedig ők tudják megosztani az emberkereskedelmet követő tapasztalataikat más áldozattá vált személyekkel. Ebből adódóan alapvető fontosságú, hogy meghalljuk a hangjukat és gondosan figyeljünk javaslataikra és tanácsaikra.

Az azonosítási eljárások további megerősítést igényelnek, mivel még mindig az egyik leggyengébb pontjai a irányítási folyamatnak

Az emberkereskedelem áldozatává vált személyek hivatalos csatornák (pl. rendőrség, szociális munkások, stb.) és nem hivatalos csatornák (pl. barátok, ügyfelek) széles köre által lettek azonosítva. A tanulmányhoz készült kutatás során kiderült, hogy a hivatalos azonosítás aránya alacsonyabb volt, mint a nem hivatalosé. Ráadásul néhány esetben elmulasztották az alkalmat az azonosításra, amely vagy a kizsákmányolt

helyzet folytatódásához, vagy az emberkereskedelem áldozatainak helytelen, bűncselekmény áldozata helyett bűnözőként való kezeléséhez vezetett (pl. a célországban történő illegális tartózkodásuk miatt, stb.). Ennek következtében -ahogyan azt a következő esetek szemléltetik- az emberkereskedelem áldozatává vált személyek legfontosabb javaslatai között szerepel a felajánlott segítség elfogadása.

> Az egyetlen dolog, amit mondhatok, hogy el kell menniük a rendőrségre és hogy nem szabad elutasítaniuk a segítséget, még akkor sem, ha félnek. Sok lány visszautasítja a segítséget, ahogyan először én is tettem, de meg kell bízniuk bennük, mert segíteni akarnak. Továbbá a rendőrségben is megbízhatnak.
>
> Ha bárki [nyelv] órákat ajánl fel a lányoknak, el kell fogadniuk, mert segíteni próbálnak nekik. Nekem is próbáltak segíteni, de elzavartam őket. […] A rendőri rajtaütések során menjenek oda a rendőrhöz, legyenek bátrak, ez nagyon nehéz, de a lányoknak ezt meg kell tenniük, máskülönben soha nem menekülnek meg kizsákmányolóiktól.

Annak érdekében, hogy biztosítva legyen az emberkereskedelem áldozatává vált személyek megfelelő azonosítása és az erről való helyesen és időben történő bejelentés, valamint az áldozat segítése és védelme (annak ismételt áldozattá válása vagy kizsákmányolása folytatódásának elkerülésével) szükséges az emberkereskedelemmel kapcsolatos tudatosság növelése és a releváns szereplők (ideértve a rendőröket, bírókat, orvosokat stb.) jobb képzése. Ennek eredményeként, a hivatalos csatornák és a meglévő irányítási mechanizmus megfelelőbb kihasználása az azonosítási eljárás javulásához vezet.

A segítő és védelmi programra vonatkozó tájékoztatásnak láthatóbbnak és könnyebben hozzáférhetőnek kell lennie

Az emberkereskedelem áldozatává vált személyek többsége tájékozatlan és tudatlan volt a kizsákmányolástól való menekülés eszközeit és a segítségben való részesülést illetően. A válaszadók arról számoltak be, hogy nem voltak tisztában a segítség és védelem lehetőségeivel a célországban illetve a származási országban. A kizsákmányolástól való menekülés

eszközeire és az azonosítás során történő elsősegélyben és védelemben való részesülésre vonatkozó tájékoztatásnak érthetőbbnek és világosabbnak kell lennie.

Figyelembe véve az emberkereskedelem áldozatává vált személyek emberkereskedelmet követő fázisban kialakult különböző érzéseit (úgy, mint félelem, zavartság) el kell fogadni, hogy nem várható el tőlük a biztosított tájékoztatás azonnali és teljes megértése. Ebből következően fontos az információ, -valamint azon csatornák, amelyeken keresztül az információ áramlik- minden egyes áldozat egyéni valóságához és profiljához (ideértve korát, nemét, kulturális és nyelvi hátterét) való igazítása. Ez azt jelenti, hogy az emberkereskedelem áldozatává vált személyt, javaslatait gondosan meg kell hallgatni, és aktívan be kell vonni őt minden emberkereskedelem elleni beavatkozás során felmerülő döntéshozatalba.

Ennél fogva az emberkereskedelem elleni küzdelem szereplőinek rendelkezniük kell a szükséges készségekkel, információval és érzékenységgel ahhoz, hogy az emberkereskedelem áldozatává vált személyeket jogaikról és lehetőségeikről érthető és világos módon tudják tájékoztatni. Számos emberkereskedelem áldozatává vált személy kifejezte, hogy szívesen nyújtana segítséget más áldozatoknak és megosztanák velük az emberkereskedelem elleni beavatkozás bármely szakaszában felmerült tapasztalataikat. Ebből az okból nem szabad megfeledkezni arról, hogy ők az információ terjesztésének lehetséges forrásai lehetnek.

> Elmondanám annak az embernek, amit most tudok és amit tehetne. Ha szükséges, elkísérném a segítséget nyújtó szolgálatokhoz.
>
> Ha együtt vagyunk, beszélhetek vele, segíthetek neki. Azt hiszem egy olyan ember, mint én, akinek szerencséje volt, lehet segítőkész…

A segítő és védelmi programoknak eléggé rugalmasnak kell lenniük ahhoz, hogy kielégítsék az emberkereskedelem áldozatává vált személyek egyéni igényeit és profilját. Továbbá az áldozatokat azonnal és megfelelően kell

tájékoztatni a menhely szabályairól, hogy minél előbb alkalmazkodni tudjanak azokhoz. Már az elején meg kell érteniük, hogy a menhelyen való élethez el kell fogadniuk bizonyos szabályokat, a másokkal való együttélést, szembe kell nézniük a fájdalmas múlttal és sok esetben egy lassú rehabilitációs és (re)integrációs folyamattal. Ebből következően a korábbi áldozatok egyik legfőbb javaslata az alábbi esetekben szemléltetett módon az volt, hogy legyenek türelmesek és őszinték.

> Elmondanám neki, hogy egy ilyen programban részt venni a legjobb dolog, amit az életéért tehet. Azt tanácsolnám neki, hogy legyen türelemmel, mert nem könnyű számos betartandó szabálynak megfelelően egy menhelyen élni más lányokkal.
>
> Azt fogom mondani neki, hogy mindig az igazat mondd, mert ha hazudsz, másnap nem fogsz emlékezni rá…aztán azt is mondom, hogy legyen türelemmel, nagyon sok türelemmel, mert időbe telik az iratok elintézése… de [a szervezet] segít és nem kell azonnal pénzt és munkát kívánni, ha türelmes, az iratok előbb vagy utóbb meglesznek…

A kulturális mediátorokat alkalmazása javasolt az áldozatok, valamint a szolgáltatást nyújtók illetve a hatóságok közötti kommunikáció elősegítésére

Egy kulturális mediátor jelenléte igen hasznos és elősegíti az emberkereskedelem áldozatának jólétét, mivel az áldozatok és a valamennyi részt vevő releváns szereplő közötti megfelelő kommunikáció alapvető fontosságú elem az emberkereskedelem elleni beavatkozás valamennyi szintjén. Rendszerint, ahol nyelvi akadályok merülnek fel, a szolgáltatást nyújtók illetve hatóságok, valamint az áldozatok közötti kommunikációhoz tolmács biztosított.

A tolmácsokkal összehasonlítva, a kulturális mediátorok nem csupán a tolmácsolásra képesek, hanem egyrészt ismerik és értik az emberkereskedelem áldozatává vált személy kultúrájának hagyományait, értékeit és szokásait, másrészt a célország szolgáltatást nyújtóit illetve hatóságait is. Ezért, a kulturális mediátorok jó szolgálatot tehetnek a

szolgáltatást nyújtók illetve hatóságok, valamint az áldozatok között esetleg felmerülő konfliktusok közvetítése révén.

Továbbá az emberkereskedelem áldozatainak kríziskezelése és védelme, hosszabb távú támogatása és társadalmi beilleszkedése gondos tervezést igényel

Az emberkereskedelem áldozata alapvető szükségleteinek kielégítése érdekében lényegi fontosságú a megfelelő és adekvát kríziskezelés és védelem biztosítása, amely gyakran menhely-központú. Egyes szolgáltatást nyújtók szerint, a lakhatást nem biztosító programok nem mindig bizonyulnak sikeresnek, mivel nehezebbnek tűnik a sokféle kulturális igény és az azoknak való megfelelés, valamint az áldozatok rendszeres pszichológiai támogatása közötti egyensúly megtalálása. Továbbá, úgy látszik, hogy a közösségi élet és az áldozatok közötti kölcsönhatás, mely gyakran a menhelyekhez kötődik, az esetek döntő többségében pozitív hatást gyakorol a támogatási hálózatok kialakítására. Jóllehet a kölcsönhatások a menhely lakói között nem mindig mentesek a feszültségektől, azonban általában pozitív módon járulnak hozzá az áldozatok átfogó felépüléséhez és a rehabilitáció folyamatához. Általában, fontos, hogy az áldozatok megértsék, hogy noha a shelterházban való élet nem volt egyszerű, igazi esélyt és lehetőséget jelenthet az életük feletti irányítás ismételt megszerzésére.

> Elmondanám neki, hogy a menhely és a program elkezdése a legjobb választás számára, ahogy valamennyi ilyesfajta problémákkal küzdő ember számára. Ha úgy dönt, hogy idejön, nem állítom, hogy minden egyszerű lesz, ez nem igaz, de igazi lehetősége nyílna arra, hogy megváltoztassa az életét.

A tartós talpraállás alapjainak lefektetése érdekében életbevágó a hosszabb távú támogatás gondos megtervezése, valamint személyre szabott társadalmi beilleszkedés biztosítása az áldozat személyes (re-)integrációs folyamatának támogatása alatt. Ezért fontos az olyan tevékenységek elősegítése, mint a nyelvtanfolyamok és szakképzések. Ezenfelül az álláskeresés és a tartózkodási engedély megszerzése során nyújtott támogatás olyan tényezők, melyek legpozitívabban járulnak hozzá az áldozatok hosszabb távú társadalmi beilleszkedéséhez. E tekintetben a

válaszadók a tartós talpraállás kulcs fontosságú tényezőjeként említették a hasznosság érzését és az aktív tevékenykedés lehetőségét.

Az emberkereskedelem ellen küzdő szereplőknek kellene megtalálniuk az egyensúlyt a támogatási és védelmi intézkedések valamint az önállóság és a magabiztosság ösztönzése között

Fontos emlékezetben tartani, hogy a védelem egyúttal az áldozatok képességeinek és készségeinek ösztönzését is jelenti, ahogy az egyik szolgáltatást nyújtó kiemelte"[...] próbálunk az emberekre nem csupán úgy tekinteni mint szükségletek hordozóira, hanem a bennük rejlő források, képességek hordozóira is, és a kezdetektől ösztönözzük képességeik kibontakoztatását [...]". Ennélfogva, alapvető fontosságú az áldozattá vált személyek hosszabb távú társadalmi beilleszkedésének és a (re-)integrációjának érdekében képességeik és készségeik kibontakoztatásának elősegítése.

Megfigyelhető, hogy azok az áldozatok, akik rövid ideig részt vettek támogatási és védelmi programokban, sokkal inkább hajlottak a beilleszkedésre és a függetlenedésre, míg azok, akik hosszabb időszakon keresztül vettek részt a támogatási programokban, kevésbé bizonyultak önállónak, ahogy egy szolgáltatást nyújtó rámutatott: "[...] Minél több áldozat tölt el időt befogadásban, annál több fogja újradefiniálni saját szerepét "gyermekként".

Ezért, a támogatási és védelmi intézkedések, valamint az önállóság és a magabiztosság ösztönzése közötti egyensúly megtalálása magában foglalja egyrészt az áldozat a kizsákmányolójától és az újbóli áldozattá válás lehetőségétől való védelmét, másrészről rehabilitációjuk támogatását is. Másfelől a személyes tehetség és képzettség ösztönzését is jelenti, a társadalmi beilleszkedés és a (re-)integráció hosszú távú elősegítése érdekében.

Az emberkereskedelem ellen küzdő szereplők kommunikációjának koordinálása nemzeti és nemzetközi szinten egyaránt működőképes kell, hogy legyen

Az áldozatok adekvát azonosítása, támogatása és védelme érdekében egyaránt lényegi fontossággal bír az emberkereskedelem elleni küzdelemben részt vevők közötti együttműködés és kommunikáció kiváló működése, nem csak az országon belül, de a származási-, tranzit és célországok között is.

Valamennyi kormányzati, nem-kormányzati és nemzetközi szereplő megfelelő kapcsolatban kell, hogy álljon. Az áldozatok visszatéréséhez kapcsolódó eljárások megfelelő módon történő kivitelezése és ezáltal az áldozattá vált személyek számára a származási-, vagy harmadik országban adekvát támogatás és védelem biztosítása kizárólag a transznacionális irányítási funkciók megfelelő működése esetén biztosítottak. Mivel a legtöbb emberkereskedelemmel összefüggő eset transznacionális elemmel bír, a származási-, tranzit és célország nagykövetségei közötti együttműködés javítása szükséges.

Ide tartoznak azok a követségek, akik nem számolnak be megfelelőképpen az emberkereskedelem áldozatának segítségkérését követően, vagy nem biztosítanak támogatást az emberkereskedelem áldozataként azonosított személy származási országba való biztonságos visszatéréséhez. A megfelelő együttműködés csak abban az esetben működik, ha a nemezeteken átívelő beszámolás ki van alakítva, valamint ha a származási-, tranzit és célország politikáinak, struktúráinak és eljárásainak mértéke és minősége megüt egy bizonyos minőségi szintet.

Hivatkozások

Bjerkan, L. (ed.), 2005: A Life of One's Own: rehabilitation of victims of trafficking for sexual exploitation. Oslo, Norway: Fafo Institute.

Bjerkan, L. & Dyrlid, L., 2006a: The courageous testimony: Trafficked women's motivations for and experiences from testifying against their traffickers. Oslo, Norway: Fafo Institute.

Bjerkan, L. & Dyrlid, L., 2006b: The silence experience: reintegration of victims of trafficking for sexual exploitation. Oslo, Norway: Fafo Institute.

Brunovskis, A. & Surtees, R., 2008: Agency or illness – the conceptualization of trafficking: victims' choices and behaviours in the assistance system. Gender, Technology and Development. Vol. 1.

Brunovskis, A. & Surtees, R., 2007: Leaving the past behind: why some trafficking victims decline assistance. Fafo Institute (Oslo) and Nexus Institute (Vienna).

Brunovskis, A. & Tyldum, G., 2005: Describing the unobserved: methodological challenges in empirical studies on human trafficking. International Migration, special issue on data research on human trafficking, a global survey. 43(1/2): 17-34.

Council of Europe, 2005: Convention on Action against Trafficking in Human Beings. Strasbourg, France: CoE.

ECPAT, 2004: Voices of victims. Amsterdam, Netherlands: ECPAT.

European Commission, 2004: Report of the Experts Group on Trafficking in Human Beings, available at: http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/crime/trafficking/doc/report_expert_group_1204_en.pdf. Brussels, Belgium: EC.

European Commission, 2003: Joint Report by the Commission and the Council on social inclusion, available at: http://ec.europa.eu/employment_social/soc-prot/soc-incl/joint_rep_en. htm. Brussels, Belgium: EC.

ICMPD/Orfano, I., 2010: Guidelines for the Development of a Transnational Referral Mechanism for Trafficked Persons in Europe: TRM-EU. Vienna, Austria: ICMPD.

ICMPD/Surtees, R., 2007: Listening to Victims. Experiences of identification, return and assistance in South-Eastern Europe . Vienna, Austria: ICMPD.

Kröger, T. & Malkoc, J. & Uhl, B.H., 2004: National Referral Mechanisms. Joining Efforts to Protect the Rights of Trafficked Persons. A Practical Handbook. Warsaw, Poland: OSCE-ODIHR.

Kvale, S., 1996: Interviews: an introduction to qualitative research interviewing. Thousand Oaks, California: Sage.

Orfano, I., 2007: "Italian report", in Centro de Investigation en Criminologia et al., "The Co-Operation of Law Enforcement Agencies and NGOs in the Prevention of and Support for Victims of Trafficking in Persons for the Purpose of Sexual Exploitation". La Mancha, Spain: Universidad De Castilla.

Save the Children Italia, 2009: Agire. Austria, Greece, Italy and Romania. Acting for stronger private-public partnerships in the field of identification and support of child victims and at risk of trafficking in Europe. Agire methodology. Rome, Italy: Save the Children.

Separated Children in Europe Programme (SCEP), 2004: Statement of Good Practice, available at: http://www.separated-children-europe-programme.org/separated_children/ good_ practice/index.html. Geneva, Switzerland: International Save the Children Alliance – UNHCR.

Surtees, R., 2008: Re/integration of trafficked persons: how can our work be more effective. Issues paper #1. Trafficking Victims Re/integration Programme in Southeast Europe (TVRP). Brussels, Belgium: King Baudouin Foundation.

Surtees, R., 2008: Re/integration of trafficked persons: handling "difficult" cases. Issues paper #2. Trafficking Victims Re/integration Programme in Southeast Europe (TVRP). Brussels, Belgium: King Baudouin Foundation.

Surtees, R., 2005: Second annual report on victims of trafficking in South-Eastern Europe. Geneva: IOM.

World Health Organisation, 2003: Ethical and safety recommendations for interviewing trafficked women, available at: www.who.int/gender/documents/en/final% 20recommendations %2023%20oct.pdf. Geneva, Switzerland: WHO.

Zimmerman, C., & Watts, C., 2006: Stolen Smiles: the physical and psychological health consequences of women and adolescents trafficked to Europe. London, UK: London School of Hygiene and Tropical Medicine.

Tanulmány az emberkereskedelmet követő tapasztalatokról a Cseh Köztársaságban, Magyarországon, Olaszországban és Portugáliában

A „Tanulmány az emberkereskedelmet követő tapasztalatokról a Cseh Köztársaságban, Magyarországon, Olaszországban és Portugáliában" a "Származási ország és a célország (TRM-EU) közötti ember-kereskedelem áldozatait segítő transznacionális irányítási mechanizmus kidolgozása" c. projekt keretében készült. A projekt az olaszországi Esélyegyenlőségi Osztály - Miniszterek Tanácsának Elnöksége és a Nemzetközi Migrációs Politikát Fejlesztő Központ (ICMPD) által került végrehajtásra és az Európai Bizottság – Igazság, Szabadság, Biztonság Főigazgatóságának Szabadság és Biztonság, Bűnmegelőzési és Bűnözés Elleni Küzdelem Program elnevezésű támogatási programja keretén belül került finanszírozásra.

Jelen tanulmány a jelenlegi transznacionális irányítási keretrendszer, beleértve az azonosítás; a kríziskezelés és védelem; a hosszú távú támogatás és társadalmi beilleszkedés; a büntető és polgári eljárások, valamint a visszatérés és a társadalmi beilleszkedés értelmezésének részletes,tapasztalat-alapú ismertetését célozza, egyrészt az emberkereskedelem áldozatai másrészt a Cseh Köztársaság, Magyarország, Olaszország és Portugália emberkereskedelem ellen küzdő szereplői által észleltek és tapasztaltak alapján.

A jelen tanulmány nem jelenti az adott ország emberkereskedelem elleni politikájának és struktúrájának összegzését, illetve értékelését. Elismerés illeti a kormányzati, nem-kormányzati és nemzetközi szereplőket az emberkereskedelem elleni beavatkozások valamennyi szintjén. Ugyanakkor az emberkereskedelem áldozatainak valódi, életszerű támogatási és védelmi igényének minden esetben az emberkereskedelem elleni beavatkozások középpontjában kellene állnia. Ezért az emberkereskedelem áldozatai és az emberkereskedelem ellen küzdő szereplők jelen tanulmányban bemutatott nézeteinek és tapasztalatainak ideális esetben befolyásolniuk kellene a nemzeteken átívelő beszámolási mechanizmus kifejlesztését az emberkereskedelem származási-, tranzit és célországaiban.

ISBN:978-3-900411-64-0